Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Philosophia moralis - Cod. Aug. pap. 90

Johannes <Guallensis>

[Reichenau], [15. Jahrh.]

De processione spiritus sancti contra Grecos

urn:nbn:de:bsz:31-75868

Interp de process spiritus sancti contra Grecos

Cogit agitis quod spiritus sanctus de filio procedat sic nos latini confitemur
nec recipit doctores nostros latinos quos imitatur sequimur. Cum enim
ewangelia nobiscum veniant et in aliis doctoribus et vno deo
credunt hec ipsum pronuncia quod nos qui de eadem re eciam sub spe paucorum
eius sit sanctus quod si maliter solum dubitare aquiescit et primum victoria
contendere possit quod absque ambiguitate confitemur adhuc quod non recipiunt
vocabulum quam sunt. Quamvis enim multi sunt qui hec michi ne possunt
efficere tu qui multi apostoli cuius quorum petiam cum precibus virtutis tu
plenitudinem caritate et religiosa voluntate non audeo resistere in modo eius spiritum
sanctum ut adhuc me dextre dirige hanc itaque spe premere spe quilibet
sententiis aliqua plenique quod postulant aggrediar et grecorum inde atque
hiis qui credunt induitur et confidenter pertissimis argumentis adprobans
quod non credunt verum. Credendum quidem vnum et solum et eternum deum
ut ullam partem eius patrem sed totum esse quod et hunc quoque confitemur esse patrem
et filium et spiritum sanctum ita ut si solum dicatur pater aut filius aut spiritus sanctus
sint tres simul pater et filius et spiritus sanctus. De totus et perfectus dicitur deus
quibus non idem significat nomine patris aut filii quod nullus dei. Non
enim est idem esse deum quod est esse patrem aut filium non aut spiritus sancti
non quod spiritus sanctus deus intelligitur spiritus proprio nomine ponitur quibus pater
sit sanctus et spiritus et filius sit spiritus et sanctus non est tamen pater deus sicut nec
filius deus spiritus sed spiritus sanctus deus est spiritus est enim spiritus dei et spiritus
patris et filii. Quamvis enim greci negant de filio illum procedere non tamen negant
eum esse spiritum sanctum. Credunt quoque et confitentur deum de deo esse nascendo
et deum esse de deo procedendo ut patet alium deum quod nascitur ex deo quo
nascitur et est qui de quo nascitur quod filius deus est de patre deo nascendo
et spiritus sanctus deus est de patre deo procedendo ut patet alium deum qui
nascitur quam de quo nascitur et qui procedit quam de quo procedit quibus secundum naturam
sunt vna quod est de quo aliquis nascitur et qui de quo nascitur et qui de quo
procedit pluralitate admittitur secundum quod filius est alius a patre et filio et spiritu
sancto. Nam cum deus dicitur esse pater significatur esse de quo aliquis nascitur et cum
vero filius intelligitur esse de quo nascitur. Cum autem spiritus sanctus nominatur quod
non absolute spiritum sed spiritum dei intelligimus innuitur esse qui de quo procedit.
Et cum dicatur quod filius est de patre et spiritus sanctus est de patre intelligitur quod hoc
quod est filius aut spiritus sanctus habet de patre. Et secundo intelligitur filius esse de patre
et alter spiritus sanctus filius enim est de patre suo id est de deo qui est pater eius spiritus sanctus
non non est de deo patre suo sed tamen de deo qui est pater. Et quod filius secundum quod est
de deo dicitur filius eius et ille de quo est pater. Spiritus autem sanctus non secundum quod est

de deo est filius eius est pater non is de quo est pater eius [illegible] quod deus
non est pater aut filius aut spiritus sanctus quamvis in deitate. Nulla res est deus nisi
idem pater et filius et spiritus sanctus et sed unus est deus sicut unus tamen pater est
unus filius unus spiritus sanctus est verum sic ut non sit in summa trinitate pater nisi
eiusdem filii nec filius nisi eius patris neque spiritus sanctus alicuius spiritus nisi eius patris
et filii. Hoc utique sola ea pluralitas est inde ut pater et filius et spiritus sanctus spiritus
dici non possunt de invicem sed aliis sicut ad invicem quia deitatis unitas unius
est deus de deo quem totum pater dicitur plenius. Nam cum filius exstiterit de deo ipse nascendo
et spiritus sanctus procedendo ipsa distinctio nominum et personis refertur ad invicem
ut dixi et alius ad invicem de quibus substantia haec est de substantia deus sunt sibi relationes
insociabiles. Sic ergo illos nemo ponat simul. Cum enim homo gignendo
de homine dicitur homo de quo est homo pater et homo qui est de homine filius impossibile
igitur est patrem esse illum filium cuius pater est et filium esse illum patrem
cuius filius est. Quibus patrem esse filium et filium esse patrem nichil prohibet
cum unus homo pater est et filius quoniam Adam est pater et Adam est filius.
Nempe cum Ysaac sit pater Iacob et filius Abrahe pater est filius et filius est pater
sine repugnancia quia ad alium dicitur pater quam ad illum patrem et filius
ad alium quam ad illum filium patrem autem esse inmediate Ysaac illum filium cuius
pater est aut filium esse illum patrem cuius est filius non est impossibile. Ita
hic ideo cum deus sit pater et filius et spiritus sanctus non sic pater nisi eius filii
nec filius nisi eius patris nec spiritus sanctus nisi eius patris et filii. Pater non est filius
aut spiritus sanctus, filius non est pater nec spiritus sanctus est pater. Cumque cum filius
est de patre et spiritus sanctus de patre nec ille de quo est aliquis pater esse ille qui de se
est nec qui de aliquo est ullus esse ille de quo est. Sicut nam dicatur est ideo
nec pater est filius aut spiritus sanctus nec filius sicut spiritus sanctus est pater vel filius aut ut
interim alium pausam dicam quia non dici constat quod spiritus sanctus de
illo sit et procedit, ideo non est spiritus sanctus non spiritus sanctus et filius quia filius
nascendo est hoc esse de patre, spiritus sanctus vero non nascendo sed procedendo ut
filius pater esse similis spiritus non spiritus sanctus hoc esse cuius spiritus est.

Haec praemissa quo indivisibilis unitas et inseparabilis pluralitas in deo
ad invicem se habeat ingrediamur. Cum autem hoc de trinitate sit dicendum
et confitendum et nos qui donum spiritus sancti de filio procedere et qui nobis ipse
[illegible] non [illegible] absque ulla ambiguitate [illegible] necesse
consequitur uno consensu suscipere. Sicut enim secundum [illegible] dei [illegible] partes
[illegible] ut [illegible] deo qui totus est [illegible] dicitur de eo deo patre dicitur
et filio et spiritui sancto quod unus [illegible] solus et totus et perfectus deus est. [illegible]
[illegible] non relationis opposito quae [illegible] quod [illegible] duobus modis [illegible] deus
est de deo [illegible] patrem et filium et spiritum sanctum ad invicem dici et ipsa singulo[illegible]

aliis creditur. Hec quoque huius unitatis et huius relationis que se [illegible]
ut non pluralitas quam se relationum [illegible] adeo inquilibus parte simplicitatis
sonat unitatis ut unitas excludat pluralitatem ubi eadem relatio
significet. Sed ut unitas amittit eam quam suam ubi non obviat
aliqua relationis oppositio ut relationis sunt dictum quam suam est nisi ubi obsistit
unitas inseparabilis. Quod si per considerationem clarius apparebit. Qualiter
quidem unitatis simplicitas ab se excludat pluralitatem quam cum [illegible]
omni significatione facile est cognoscere. Confitemur itaque quod pater non est
filius aut spiritus sanctus nec filius pater aut spiritus sanctus nec spiritus pater aut filius.
Hos ergo alios ab invicem et plures esse patrem et filium et spiritum sanctum. Aut
pater est deus et filius est deus et spiritus sanctus deus. Sequitur itaque consequens
si per dicta personarum pluralitas sunt fuerit ut patrem et filium et
spiritum sanctum et plures deos esse et alios ab invicem. Sed hic nullatenus
admittit immobilis simplicitas deitatis quam unum solum deum esse credimus. Sic
repellit unitas essentie dei relationum quidem
Considerandum quoque est quomodo relationum pluralitas obviet unitati que
si plus posuerimus aliqua ex his in quibus nulla obsistit oppositio
dicimus unum deum esse patrem, et esse filium et esse spiritum sanctum
et unum eundem quam deum esse sive singulos sive binos sive tres sit dictum. Si ergo
deus est eius [illegible] unitate deitatis [illegible] se quam deus est pater deus
est filius deus spiritus sanctus et qui sive singuli sive plures sit sunt unus
deus non est nisi unus deus. Similiter et quia si deus dicitur creator
sive in [illegible] sive cum aliorum in plures nulla parte [illegible] relatio [illegible]
[illegible] quo [illegible] unitatis dei quidem [illegible] relatio dicimus ut quod deus et pater
Cum ergo unus est deus pater et filius et spiritus sanctus exigit unitas dei ut
filius sit pater et spiritus sanctus pater. Sed obviat relatio quam prohibet filium
aut spiritum sanctum esse patrem. Quippe de quo ut [illegible] permittit [illegible] intellectus
capit existentem de aliquo esse de quo existit. Aut de quo existit esse existentem
de se existit aut filius et spiritus sanctus de patre. Quare non pater spiritus de patre
aut filius esse pater. Quamvis deus sit pater et unus idem deus sit pater
et filius et spiritus sanctus ad ipsum cognoscitur. Si dicitur deus esse filius velut
cum unitate dei quam ut et pater et spiritus sit [illegible] sit filius. Sed pater de quo
est filius non pater esse qui de se est. Spiritus non sanctus qui de se existit de
patre procedendo non est ille qui est de patre nascendo. Item cum dicitur deus est
spiritus sanctus requirit unitatem predicti patrem et filium esse spiritum sanctum. Sed ut
pater de quo est spiritus sanctus pater esse ille qui de se est ut filius qui existit de

patre nascendo et ille qui de eo patre est procedendo, scilicet spiritus sanctus. Cum
autem apparebit quod spiritus sanctus est de filio, tunc erit palam quod sicut hic negamus
esse filium spiritus sancti et spiritum sanctum filii. Consideremus adhuc quomodo sibi deum
opponi obsistant quae praedicat unitas deus est, cum de eo hoc quod semel
accepto cum idem deus est pater et filius et spiritus sanctus, secundum hanc identitatem
ut deus pater sit deus de deo et deus de quo est deus, et similiter filius
de deo et deus de quo est deus et eodem modo spiritus sanctus. Hoc quaerere utrum unusquisque
sit deus de quo est deus non est aliud quam considerare utrum singulus
quisque sit deus de deo. Non enim pater de deo deus esse nisi pater aut
filius aut spiritus sanctus et nisi de patre et de filio aut de spiritu sancto. Inspiciamus
ergo utrum unusquisque sit deus de deo et probabitur utrum sit singulus quisque
deus de quo est deus. Ergo pater non potest esse de deo propter relationis oppositionem.
Cum enim non sit deus nisi aut pater aut filius aut spiritus sanctus aut
duo ex his aut tres simul, non potest esse deus pater de illo nisi aut de patre,
hoc est de se ipso, aut de filio aut de spiritu sancto aut de duobus aut de tribus.
De se ipso non potest esse quia deus de quo et de quo est existit non potest
idem esse. De filio non est quia filius est de ipso, et ideo non potest esse de filio. De
spiritu sancto non est quia de illo est spiritus sanctus, et ut vere esse ille qui de se est de
duobus vel de tribus simul nequit esse pater, quia tamen oportet ut ratione solum
uno deum natura est esse de patre deo quod pater non est de illo de filio nec hoc
est de se ipso nequit esse quia non est idem deus de quo et de quo existit. Sed
dum sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de illo, post monstrabitur. Ex duobus similiter
de spiritu sancto sit secundum quam probatum sit de patre vel de se ipso de patre quidem natura
est, cum esse quod non obviat ob oppositionem. Non est enim pater de illo de se ipso
non impossibile est, cum esse quod non potest deus de quo et de quo est idem. Ceteris
omnibus nihil obviat, quae unius identitatis non aliqua contradicit oppositio.
Quod non minus cognoscitur in omnibus quae de deo dicuntur in [illegible]
minime natura est.

Sed credendum est de summo deo [illegible] rationabiliter utrum filius
sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio dico quod [illegible] rationem aut
[illegible] est de filio aut filius de patre et similiter aut spiritus sanctus est de spiritu sancto
pater aut spiritus sanctus de patre et filio aut spiritus sanctus filius de spiritu sancto aut spiritus sanctus
de filio. Quidquid negaverit necesse est utile unum solum deum esse aut filium
esse deum aut spiritum sanctum esse deum aut deum esse de deo quod ex his sit quod
unius. Non est filius aut spiritus sanctus de patre nisi de patris essentia quae una est
illi cum filio et spiritu sancto. Cum ergo dicitur quod filius est de deo patre, sit idem deus

est pater et spiritus sanctus secundum solam unitatem deitatis ut sic est de spiritu sancto. Eo
quod confitemur spiritum sanctum esse de deo patre, si idem deus est pater et filius, sicut et secundum eandem
deitatis unitatem ut sit et de filio. De filio vero aperte cognoscitur quod aut filius est de spiritu
sancto aut spiritus sanctus de filio quamvis utrumque neget esse verum aut filium sanctum. Nec
licet ergo spiritum sanctum esse de filio. Nam si quis dicit non sequi filium esse de patre et
spiritu sancto, ideo quod unus deus est pater et spiritus sanctus, et si non oportet aliud aut
spiritum sanctum esse de patre et filio quamvis unus sit deus pater et filius, quamvis non sit filius
de spiritu sancto: consideret quod cum deus de deo aut est totus de toto aut pars de parte
aut totus de parte aut pars de toto. Et deus nullam habet partem, impossibile est ut
sit deus de deo ut totus de parte aut ut pars de parte. Necesse est igitur ut si deus
de deo totus sit de toto. Cum ergo filius dicitur esse de deo qui est pater et spiritus sanctus
aut alius totus erit pater alius totus spiritus sanctus ut de toto patre sit et non de toto spiritu
sancto. Aut si idem totus deus est pater et spiritus sanctus, consequens est cum de deo toto
quod unus totus est pater et spiritus sanctus est simul de patre et de spiritu sancto si non re-
pugnat aliud. Eadem namque ratione cum spiritus sanctus esse de toto deo qui est pater et
filius aut alius totus erit pater alius totus filius ut sit de toto patre et non de toto
filio spiritus sanctus, aut cum est de patre simul spiritus sanctus non potest non esse de filio
sicut non est filius de spiritu sancto. Nulla enim alia ratione potest negari spiritus sanctus
esse de filio dicunt aliqui quod quia unus deus est pater et spiritus sanctus cum filius est de patre
secundum hoc esse de spiritu sancto aut cum spiritus sanctus est de patre quod idem deus est pater et
filius est ergo de filio. Cui potest repugnat sola veritas et cum est ... spiritum sanctum
quod unus idemque deus est filius et spiritus sanctus et spiritus sanctus cum procedit de patre
per eam unitatem deitatis filius et spiritus sanctus procedit et filius de patre ita sicut spiritus sanctus.
Si non unitas dei nascitur et spiritus sanctus non illam habet unique ut utrique sit
sit genitus et procedens ... quod non ... quod unus deus est pater est spiritus sanctus
sequatur filium esse de spiritu sancto aut spiritum sanctum esse de filio cum idem deus est pater
et filius ut dicitur ... habent utrique esse de patre filius et spiritus sanctus sed diversis modo
quod alter nascendo alter procedendo ut alibi supra ... ut dicam
est. Et ideo cum nascitur unus non potest cum eo nasci ille qui procedit et alius alio
quod non similiter nascitur sed procedit et cum unus procedit non ille sit procedere qui procedit
est alius alio quod non sit procedit sed nascitur. Et ideo non habet hec unitas illas
unum omne quod pluralitas obviat que convenit nativitate et processione. Nam et si
pater non est ... filius et spiritus sanctus procedit ... diversi cum ... dico
tertio quod pater est unus deus cum filio aut spiritu sancto. Esse filium esse de spiritu sancto
aut spiritum sanctum de filio nulla ibi ... unitas ... quod obviet ... quod
non utrumque dico esse sed ... tamen omnimoda ... et repugnantia ...
contradicit quod si ita sit sicut dici nobis sit cum ... esse aut filius est
de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. Quod aut spiritus sanctus non sit de filio palam est
contra catholicam fidem. Non enim est deus de deo nisi aut nascendo ut filius aut

procedendo ut spus sctus filius aut non nascit de spu sco si enim nascitur de illo
est filius spus sti et spus sctus pr eius. Sz alius aliquis ut pr ut filius est
Non ergo nascit filius de spu sco ut magis apertum e quod non procedit de illo
esset enim spus eius spus sti quod apte negat cum spus dicat et credit spus
filii non enim pr esse spus sui filius. Quare non procedit filius de spu sco. Illo
igr modo est de spu sco filius. Ecce imago inexpugnabili ratione spum scum
esse de filio sicut e de patre. Forsitan negabunt qui spm scm esse deum de
deus deo sicut est filius deus de deo quem plerumque fatentur illum esse et procedere de filio ut est
potentiam mee simbolo in quo respondent ab illis adiscere confessione eius de deo
Sz qui hoc putat negat aut patrem esse deum de quo e spus sctus aut
spm scm esse deum qui e de patre aut hoc ipm quod spus sctus est de patre
Et patrem non esse deum aut spm scm nullus sustinet sanum. Videamus ergo
deus hoc ipm quod est eadem sit spus sctus de patre quedam ipm dicit forsitan
sacerdotes inbarbarsi civitate sentire nolle sentire. Nam si non est hoc ipm de patre
quod est cum sit deus idemque deus quod pr incurri neque deus alius sit a patre. Non
enim in eo quod pr hz filium et spus sctus non hz filium. Hec enim plurimi sunt
quod alius sunt admittam non tam hoc est ea ut diverse sint persone. Quippe si
duo sunt homines quorum alter habeat filium alter non quamvis per eundem sint possunt
esse diversi non tamen alter sit admittam aliqui quod quoque non se habeant in habendo
et non habendo filium diversitate tamen non admittitur ita in patre et spu sco quod alius hz
alius non hz filium deo sit diversi sed quia diversi sunt non nisi pluralitas eos esse
inhabendo et non habendo filium esse dissimiles. Similiter videri pr si io dicat a
quod non procedit alius spus sctus sit qui procedit a patre. Quippe ut scitum alius
dicit qui negaverit spm scm de filio procedere sicut non hz e causa quod spm scm
filius de se procedentem non hz sit pr aut alius sit a patre sequeret enim ut si spus
sctus procedit de filio non esset filius alius a patre. Ita per hoc non est spus sctus a
a patre quod non hz filium aut spm de se procedentem sicut pr. Sz quod admodum
filius non ideo est alius a patre quod hz patrem et pr non hz patrem. Si enim pr non haberet
patrem alius tamen esset ab illo ita spus sctus qui de quo procedit et pr a nullo non
Sz hoc et alius a patre quod si pr de quo procedit non tamen minus esset alius a patre
de quo procedit pariter igitur est quod non ideo et spus sctus alius a patre quod non
hz filium aut spm de se procedentem sicut pr sed quia de quo procedit et pr
a nullo. Sz neque per hoc intelligi pr esse a patre alius quod est spus pr. Si ille
non hz esse pr enim intelligi debet alius ab aliquo spus quod sit illius cuius alius
negat esse nisi sit alius ut cum dicit homo deus alius aut homo alius homo
cuius intelligi alius ab illo cuius esse dicit quod sit eius deus vel homo sic itaque
si spus sctus non e de patre nichil prohibet eum cuius alium intelligi alius

alio esse. Quare non facit illum alium esse a patre hoc quod spiritus eius est si pro-
cedens non habet ut si aliquis ab alio procedat spiritus alius sit sicut filius procedens alius est a patre quia
est filius eius quod non est aliud nisi quod ex ipso existit nascendo. Videtur itaque
quod spiritus sanctus non sit aliud a patre alius nisi quod ab illo existit. Quae est quasi ad suam
unam quae filius investigemus cum hac diligentia utique aut procedendo sit spiritus sanctus
hoc quod est contingit illum alium esse a patre aut in existendo habet unde alius est. Conce-
ditur enim a patre esse quod est sicut quod sit alius. Et enim alium in existendo
facit aut quod existere alium quod sit hoc quod non est possibile. Nam cum homo
sic quod de illo est homo aliquis existat ipse homo sed non existit alius. Cum non sunt
existens de illo aliquis et de illo de quo existit procedendo spiritus sanctus est, ad quem de illo
existit sunt hinc esse et ad esse. Aut ergo spiritus sanctus sic dici potest sicut fuit
est a patre alius aut habet in existendo id quod alius dicitur. Et si procedendo sunt contigit
illum alium esse a patre cum non sit alia persona nisi cum alius est ab illo non
fuerunt semper quia ille persone que eterno semper fuit sed non semper fuit spiritus
sanctus alius a patre. Cum ista sint hoc habet in existendo habet unde alius est, quod si
de nullo quod alius sit existit aut una existit unus quisque perfectus et nemo
ab alio quod aliquid habeat et sic duo dii pater et spiritus sanctus. Aut qui duo dei
sunt si uterque de nullo est perierit nichil minus quia in isdem sancta unum sunt
abiciamus alium. Est unus idemque et pater et spiritus sanctus et una persona quod
fides abhorret. Non est ergo unde spiritus sanctus a nullo esse. Est autem ex aliquo
non est nisi ex deo qui est pater et filius et spiritus sanctus; sed a se ipso non est quia illa
persona a se ipsa non existit. Quare si quis negat eum esse a filio negare
necesse est illum a patre esse. Si quis autem dicit quod licet non habeat esse de patre cum processione
alius pater intelligitur. Videlicet quoque respondendum arbitror ne possit aliquis negare
quin nunc obici assertioni cum ratio mea non obiciat neque nunc aliquis
... tamen nisi ymaginari cum non aut dat ille mittentes quos cum sensi non scire
... hoc quod esse a patre ut tamen qui opinentur videndi. Cum ergo spiritus
sanctus dat vel ex sola processione alium esse a patre sed non sit ex illo intelligitur
de spiritu esse procedere de patre solummodo quod est mitti vel dare de patre et cum mittitur vel
datur cum tamen tunc procedat a patre aut hoc esse procedere quod est esse de patre
sed si idem est quod est dari vel mitti procedens pater a filio sic a patre spiritus sanctus quo
alius simul mitti et dari. Item non est aliud spiritum sanctum procedere quam mitti vel
dari non est a patre ut procedit a patre nisi cum datur vel mittitur quod nemo sane
intelligit. Sic non est alius a patre spiritus sanctus etiam antequam non autem datur
vel mitti nisi creature ut tamen dicendum est quod antequam dari vel mitti. Nam cum
ipse sit ubique et ymmittitur accipient quidem animis aliquando quam extollimus sicut quod

Spiritus non sit dator et ad esse pater et filius spiritum sanctum non nichil sit quo non dat. Cum
enim creatus voluit non servit creatori ut magis ut magis lux ad et sic dispensa-
tione servatur creaturis creatorem dei ... fit motus non dei creatorem. Sed diu-
1ee num spiritum sanctum tunc esse a patre procedit intelligitur processione non sit aliud procede-
re quam dari vel mitti. Est ergo pater cum processione sine esse de patre et
pro hoc filium esse a patre sed filium non aliud est a patre aliquid quod pro hoc quod
de illo existit. Est ergo deus de deo et procedit de deo quod et ipse deus
et pater deus de quo est et procedit. Et si dicimus duos spiritus sancti posse notiones
processiones unam qua existit de patre alteram qua datur mitti non puto hoc ex
negandum si unum quod in suo intelligitur de illa quidem processione qua datur
mitti non incongrue unum sic dixisse intelligendum. Spiritus ubi vult spirat
et vocem eius audis et nescis unde veniat aut quo vadat. Sic enim hoc
potuisse videtur dici Nescis unde procedat aut quo vadat. Cum enim datur
sic de celo venit et procedit. Cum enim sublevatur velud ad celum celum vadit
et vadit de hac processione pro dici quod idem est procedere quod mitti. Sive
utique procedat nisi existendo de patre sed non nisi cum datur aut mittitur et procedit
ad sanctificandum creaturam sed utique non procedat sed ut procedat de filio. Si enim
est ex patre deus est de deo tamen pro ut deus est ex quo de filio et procede-
re. Nullo magis procedit de quo est et de quo existit de quo procedit. Si non tamen tunc
procedit cum mittitur vel datur procedit a filio a quo datur vel mittitur. Quod si utique
procedit non prius utique non procedere congruere a filio. Et spiritus idem spiritum
sanctum esse deum de deo et procedere de deo quod non est positum in facto similitudo. Si
ergo non nec cum esse de patre procedere de filio quod ibi tamen nec cum sit esse de deo
et procedere quod ibi idem non dicat aut si hoc diffiteri negant non timeat
confiteri nobiscum spiritum sanctum esse et procedere de filio quod hic nec similitudo non
non invenit et dicent. Satis ibi sufficit quod est et procedit de deo cum de
quod a patre procedit qui pater deus est deus. Et nos similiter dicamus quod a patre incarnat
procedere de filio cum dicit procedere de deo quod filius est deus. Intelligo ergo ... in-
telligendum non sit spiritus sanctus esse de patre quod est de deo aut ideo esse de deo quod
de patre. Licet enim invicem alterum alio probe. Si enim est de patre est de deo et
si est de deo est de patre. Cum nulla propterea obviat relacio non tamen similiter
invicem sibi alterum alterius causa ... si esse spiritum sanctum de patre est causa ut sit de deo
tamen sic esse de patre non est intelligenda quod sit de hoc quod deus pater est idem est divina
essencia sed de hoc quod deus pater est idest de hoc quod refert ad filium. Erit
ergo divina essencia in spiritu sancto non de deitate patris sed de relacione que sub-
sistit est dicere. Quamvis et si dicat aliquis velit accipere non inde sequitur spiritum
sanctum de filio quod de patre procedere. Nempe nulla est relacio patris sine relacione filii

Sic nichil est filius relacione sine patris relacione. Si ergo relacio illa sine qua est
sine alia non sit illud in relacione patris esse sine relacione filii. Quidam sanctum spiritum
spiritum esse de utroque procedentem de una (?) utroque si est de patre secundum relacionem, est simul de filio
secundum eundem sensum. Dicit cum nemo tam insipiens est qui hoc opinetur credendum
et confitendum est ita esse de patre spiritum sanctum quod a deo. Non autem magis
est pater deus quam filius sed unus solus scilicet deus pater et filius. Ergo si spiritus sanctus
est de patre quod est de deo qui est pater, negari nequit esse quoque de filio cum sit de
deo qui est filius. Sed ....

Consideremus etiam quod dominus dicit memoratus ait cuius est autem vita eterna
ut cognoscant te solum verum deum et quem misisti Ihesum Christum. Dicit ergo
intelligendus est iste solus verus deus ut cum nominamus solum patrem
non significat ille solus verus deus nisi quod nominamus solum filium. Et cum solum nomino
intelligitur iste solus verus deus quod sit dicimus patrem et filium. Aut solus verus
deus intelligi cum nominamus solum patrem aut solum filium. Dicit si solo patre nominato
a solo aut a filio non intelligi solus verus deus sine additione vel aliquo non est pater
constitutus deus neque filius constitutus deus sed est deus compositus ex patre et filio. Ergo
credimus patrem esse constitutum et solum verum deum et filium similiter constitutum et solum
verum deum. Cum ergo nominamus patrem solum aut filium non aliud intelligimus
excepta sola relacione quam differunt adinvicem quam solum verum deum et eundem.
In utroque relacione cognoscitur. Cum ergo dicit dominus hec est autem vita eterna ut
cognoscant te solum verum deum et quem misisti Ihesum Christum si addidisset dicens
et spiritum sanctum solo non deo procedit spiritus sanctus. Quis audet proferre filium alio prius
cum ille solus verus deus non magis autem neque sit pater quam filium. Ergo
si idem solus verus deus intelligitur cum solus pater dicitur aut filius et cum ambo
simul nominantur. Apparet quod qui est solo non deo qui est pater et filius procedit spiritus
sanctus cum dicit a patre procedere. Quare sic intelligi de filio procedere si idem filius
cum dixisset de solo non deo illum procedere qui dicit se et patrem solum unum deum esse.
Item cum dicit cum spiritus de patre procedere ... videtur dicendo eum de se significat procedere.

Dicit etiam dominus paraclitus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine
meo. Et cum autem venerit paraclitus quem ego mittam vobis a patre. Quid
intelligendum est cum dicit quod mittet pater in nomine meo autem quod spiritus
sanctus habet nomen eius esse cum mittet pater spiritum sanctum idem sit quod mittere filium.
Ergo cum quem ego mittam vobis a patre non reperitur similiter quod eundem spiritum
sanctum quem mittet pater mittet et filius neque filius mittet filium. Unde nusquam legimus
et non negamus spiritum sanctum esse filium. Quod etiam est quod mittet pater in nomine meo
nisi quod pater mittet filius quod mittet. Et cum dicit Quem ego mittam a patre non
est aliud quam ego mittam et pater et filius neque non alius qui diceret mittet pater
in nomine meo in mittet in nomine filii. Quid ergo est mittet pater in nomine filii

nisi mittatur / pr tamen filius mittitur / ut in missione patris missio intelligatur
filii. Sed ubi dicit quem ego mittam a patre quo intelligendum est / Item ag^r cum mittit
filius a deo mittit / mittit quem cum a patre ego a patre mitti / s. ille mittitur
a quo mitti / pr utique mitti intelligitur cum filius dicit Ego mittam a patre. Sed
est ego mitto a patre nisi ego mittam eum / si mittatur pr et una adeunque
sit missio mea et patris. Cum itaque filius tanta diligentia ondat / una esse
missionem patris et suam ut et pr mittat / in eum filius mittit / et filius in eum mittit /
pr. Secundum illud significare autem intelligitur in quo non alter se habet ad proprium spiritus sanctus
et alter ad filium ut magis et unus quam alius. Item cum nullus differat a quo in nupto
e ondit quo non procedat alius [illegible] cum a filio sit eum pr [illegible] mitte spiritum
sanctum et quam ex utroque si simul non est dictum. Cum enim magis dat filius spiritum
sanctum quam spiritus sanctus filium. Aut cum magis et spiritus sanctus filius quam filius spiritus sanctus
in quod filius non est tantum simul a patre et a spiritu sancto sic spiritus sanctus est a patre et
a filio. Ergo spiritus sanctus non est a filio non dicitur a filio ut dicitur ex filius sic filius non
datur a spiritu sancto ut dicitur ex spiritus sanctus qui non est a spiritu sancto. Cum autem dicitur quod spiritus
sanctus mittit et filium sic [illegible] dicitur [illegible] et [illegible] deus mittit
et spiritus eius hoc secundum hominem quam gerebat intelligendum est qui patris et spiritus
sancti una voluntate et dispositione mundum et tempus in mundo apparuit.
Quod tamen addiis negat spiritum sanctum esse et procedere a filio quo intelligatur / cum sit
ex spiritum filii ut filius tamen spiritum suum illum mittit. Dicunt / quod pr dedit
filio spiritum suum tamen alter non sunt / aut cum alter habet aut ab [illegible] ab [illegible] non pr
habere nisi a patre. Item [illegible] a patre a quo habet et dedit ei pr spiritum spiritum sanctum ut
alter nolunt habere / ondant / cum equales sint pr et filius et spiritus sanctus et unum [illegible]
sibi. Sic [illegible] quod [illegible] cum [illegible] indigentia filius ut pr daret ei spiritum suum
[illegible] quam spiritum sanctum filium suum. Non negamus hoc habere filium spiritum sanctum a patre quod a quo
habet esse a deo habet ut [illegible] spiritum existentem habeat [illegible] qui et est patris et filii.
Non est autem a patre acciperet essentiam de quo procedit spiritus sanctus et accipere a patre spiritum sanctum
Cum autem dicit habere essentiam de qua spiritus sanctus procedit / nulla innuit indigentiam
filii. Cum non dicitur et filius accipit / a patre spiritum sanctum quod ipse non habet secundum quod pridem significat filius
qui ad magis habere quam habeat patre et velud ad supplementum ei dari spiritum sanctum. Et non
a patre cum [illegible] equales filius spiritu sancto et spiritus sanctus filio. Si cum [illegible] adhuc dari
ex spiritum sanctum filio ut eum ipse quoque cum pr predocet / cuius spiritum sanctum par illi cum
pr quod impuatur [illegible] est / hoc oppinio et longe ab intellectu divinitatis aliena
ut tamquam homo homini deus deo cui [illegible] indigenti subveniat. Namque si datur
pr spiritum sanctum filio dat deus deum deo. Pr enim est deus et filius deus et spiritus
sanctus deus et unus idemque deus. Non autem invenimus deum a deo deum
accipere nisi hoc dicatur / cum est deus de deo ut filius et spiritus sanctus dicitur spiritus
spiritus sanctus filii spiritus filii non ab eo ut [illegible] est

Post reprehensionem legum quoad insufficientiam suam discipulis suis
Petrus autem ille dicit accipite spiritum sanctum. Et dixit sibi Kefe en insufflavit. Et iterum
ipsum quoque flatus ille quo dixit eis tunc perfecte non erat spiritus sanctus. Non
ergo commendat illam insufflationem sine aliquo misterio fuisse. Quod ergo verbis
hic intelligitur per nomen expressum quod ipse illum fecisse ut intellectum spiritum sanctum
de illo procedere esse sic dicit. Et videtur hic flatu per nos spiritum sanctum sed
sensibilem insensibilem significat quem significo de intimo corporis mei et
de persona mea procedere sicut secrete spiritum sanctum quem vobis per hunc flatum significo
et de secreto deitatis mee et de mea persona procedere. Una cum persona patris et propter
et in ea duas naturas divinam scilicet et humanam communem esse confitentur. Et dicit
forsitan flatus unus ille non dat deitatem humana et cui omnium sunt istum
emittebat. Cuius ergo dicitur psalmus spiritus sanctus dicitur quod eum dat filius spiritum sanctum
dat et mittit suum spiritum sed non de se dimittitur eius dicimus ergo si quis
opinatur quod iste flatus suo et humana natura cum emitti ab homine vel spiritus sanctus
non est divina. Sed ut dat vel mittit a deo filio quod nos confitemur propterea dicitur
et eum audiunt: Verbo domini celi firmati sunt et spiritu oris eius omnis virtus eorum.
Et ibi non negaverit intelligendum spiritum oris domini spiritum sanctum in illum esse de
essentia domini cuius oris spiritus dicitur quod spiritus qui ex ore solius hominis procedit non est
de substantia eius ex cuius ore procedit. Quare si non audiunt dicere spiritum sanctum filium dei non
esse de essentia dei et per verbum sensibilium et spiritum oris intelligunt spiritum
sanctum de secreto eius essentie procedere cuius spiritus dicitur. Et eundem spiritum
sanctum de eius essentia procedere cuius labiorum spiritus dicitur. Legimus enim in psalmo de
Christo quod spiritu labiorum suorum interficiet impium. Aut ergo audeant dicere fuisse
impium ubi et spiritum labiorum quod sicut neque aut fuit credat spiritum sanctum procedere
de Christo cuius ore et de illo cuius labiorum spiritus designatur. Aut si dicunt nequaquam
per spiritum labiorum intelligi spiritum sanctum debere sed ut causa [illegible] eius et ex ipso
tantum quasi [illegible] confirmavit quod vel sicut inficiet impium tunc secundo
tempore quando in eo confirmavit abhominatione autem [illegible] impietatem. Non usque hoc fiunt vera sensibilia et ista
spiritus sensibilis sed spiritus sanctus de quo dicit deus per prophetam Auferam cor lapideum
de carne vestra et dabo vobis cor carneum et spiritum meum ponam in medio vestri.
Spiritus iste sanctus inficiet impium cum cor eius auferet ab impietate ad
pietatem quod si intelligimus in impio auferre quod deus inficiet spiritu
oris eius non paro quod quasi tunc auferat virtute illam spiritum vero humane
quem spiritus deo. Ergo spiritus sanctus intelligitur nihil de eo quod pater dicit spiritum
oris domini cuius verbo celi firmati sunt et patris et spiritus oris eius et spiritus
labiorum eius non apertum intelligi debemus procedere de deo patre et de deo
filio et si per hoc patris intelligimus essentiam patris. Non enim est aliud os

ei9 q scientia ei9 ut sicut visio dei est de scientia eius ita spiritus oris
eius non sit nisi de scientia eius. Quid autem quod sanctus spiritus oris dei esse dicitur
patris et procedit. Ita spiritus oris et labiorum filii de filio scientia sit et procedat
puto enim quod nemo intelligat sicut verbo domini celi firmati sunt
et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Verbum enim filium et spiritum qui de ore
eius procedit aliter non loquitur emitti. Et quotiens hec aliqui exponunt conveniens sufficit
quod invisibili sufflatione domini in discipulos eius facta mentionem factum est ad
significandum quia de eius persone secreto procedebat ille spiritus quem dabat de cui
ore spiritus ille procedebat quem insufflabat. Denique cum spiritum divina scriptura
aquis factum per sensibilium similitudines non ponit que sequitur et quod sit
similiter ut et. Non enim loquetur a semetipso dicendo, sed ydempto nisi forte quis
dicere voluerit illum insufflationem ita simpliciter ac faciem deum patris dei sancti cum
spirituali significatione. Sed veniamus potius ad ista sensum ut scientia sit filii
de spiritu sancto. Non enim loquetur a semetipso, sed quecumque audiet loquetur.
Quid est non loquetur a semetipso nisi ab alio quia non dicitur quod loquitur. Tunc propterea dicitur
non loquetur a semetipso addit sed quecumque audiet loquetur. Quid est audire
spiritum sanctum nisi quod dictum est de spiritu accipere. Et ergo scientia eius non
est aliud quam essentia eius. Ubi non scientia aquo audiet ea que loquitur et quod
doctrinam quam docet et illa que loquitur docere donec non autem audiet neque scientia
ab alio nisi cum apre aut a filio. Tunc si hec ac apre filium sicut dicam
vocemus sed et ex a filio tunc idem dicit filius ille me clarificabit quia de
meo accipiet et annunciabit vobis. Quippe quid aliud est hec dicere quam
audiet hoc dicere scit quod annunciabit vobis. Et dicimus quecumque audiet loquetur
non determinavit a quo audiet. Et non ait de meo accipiet ne quis forte
putaret credat quod ab alio audiet a patre et a quo sic apre spiritum sanctum ceteris
accipiat determinavit. Sic enim cum dicit non loquetur a semetipso sed quecumque
audiet loquetur et annunciabit vobis significavit a deo se et procedere a quo
audiet. Ita cum profert filius de meo accipiet et annunciabit vobis pariter
audiet cum dicit hoc est de scientia sua scientiam patre et procedit. Quod enim
divina scientia non est subsistit spiritus sancto ut ipse accipiat a quo de hoc quod subsistit est.
Quod autem filius dicit de meo accipiet non ad hoc subsistit sicut quod sua scientia.

Illud forsitan quod dixit filius de meo accipiet et annunciabit vobis alio congruentius
intelligi potest ut sic continuo subsequens. Et quod dicit ait non omnia quecumque habet pater mea sunt
nec pater quod novit nisi filius cui cum voluerit revelare dicitur quod
nec novit pater cui filium nisi pater et cui voluerit. Ideo autem dixit meo
quod nullis hoc sed aperit dixit omnia nullus. Cuius filius intelligit ne adderet nisi pater
quod pater novit et filio et cui ait pater quis novit nisi monasterio dixit in illa

quis non magis sentit quam quam gloriosa persona. Omnis quod nullus co-
gnoscit mariam nisi pater et filius et cui filius voluerit revelare. Aut itaque spiritus
sanctus non cognoscit patrem et filium quod impium est opinari ut filius revelaverit
ei sui et patris scientiam quod non est aliud quam quod sunt spiritus sanctus eciam. Quod
si aliud dicat quod legis filius quem adinvenimus attingi nullam adhaerent ad
mittere notitiam nisi sibi et patrem et cui ipse revelat, non cum spiritum sanctum aut
alios spirituum aut alium consilio accipere fatendum est qui pater et filius non
se cognoscunt in spiritu quod dominus fuit cum spiritu sancto et non cum dicit patrem et filium
invicem se velle intelligendum est spiritus sanctus et cui revelat filius non spiritum
sanctum sed creature revelant. Cum item dicit nos scimus cognoscere in forma
Ergo si aperte veritas spiritum quod non omnibus eius communicat negat spiritum sanctum nosse
in revelante filio patrem et filium et dicit non in nobis non debere attendere quam
dilucidum cernere quod veritatis et inseparabilis est nullo magis. Domini quidem
dicit sentit quam de qua supra loquitur spiritus cum ea nulla aut spiritu dei
sensu negant audientes ut offert aliquid quid sit aut a quo non spiritum
Eligant itaque altum unum de duobus. Si aperte veritati volunt resistere aut spiritum
sanctum non nosse patrem et filium nisi revelante filio aut si ea quod adeo
quod ipse cognoscit pater et filius unum sit cum spiritu sancto quasi dicit se nosse
et ipse consequi exerceri necesse nostra intelligi spiritus sanctus. Tempore nichil enim
consequi exercitate necessaria nostra intellectum spiritus sanctus. Sempe nichil est
si velit habere mariam a spiritu sancto aut videtur deus veritatis periculum obediat
Quod utique execratur non ipso. Sed cum aut veritas Rerum novit filium
ad patrem necnon patrem quibus novit in filio et cui voluerit filius revelare. Ergo dei
dicit spiritum sanctum nosse patrem et filium per revelacionem filii quod consilio nosse quod
non est aliud illi quod esse. Sed in et procedit a filio qui ab eo procedit a quo
est. Si aut dicat cum pater et filius dicit se nosse quod eciam personaliter
eadem a spiritu sancto consequenter spiritum sanctum eadem et cohortem hanc cum legere illum
a patre procedere de quo aut filius. Ego et pater unum sumus confiteantur nobiscum
spiritum coequalem et coessentialem patri et filio illum a filio quod a patre procedere

Sed obicit cum dicimus filium a patre nasci et spiritum sanctum a patre
et filio procedere quod quosdam videtur et in intellectu constituit quod spiritus
sanctus esse non posse in primo sed natum a patre ut posterius filio sit
spiritus sanctus et non tamen dicit quod pater fuit a patre filius nascendo et spiritus sanctus procedendo
sed ut ut filius a spiritu sancto ut spiritus sanctus a filio sicut sunt splendor et calor
sunt de uno sole ut splendor calor est ut calor a splendore. Cum item
hic a quibus inter obicit assercioni videmus nos ut quod dei gignit pomum
videos quod unus est ut in eundo filium de patre aut spiritum sanctum de patre et filio
in eadem incommutate quod est de boni eius sanctus filius cum omni spiritus

fidem. Si tenetis confitemini nec minorem nec posteriorem filium esse patre. Quis
non vis de isto sic dicam est qui dicimus spiritum sanctum de filio esse sic procedere
nec minorem nec posteriorem cum filio pariter. Rursum quis splendor
calor de sole procedant nec possunt esse si sunt ille de quo sunt nec tamen
sicut nec prius inveniri in sole sed et splendor et calor intelligimus. Ideo
rerum magis cum hec in rebus corporalibus ita sint inveniuntur que tempore non
clauduntur, procedere tres personas incorporeo susceptibiles ineffabiliter intelligi.
Quod autem dicitis quia filius et spiritus sanctus sic sunt ex deo patre ut
nec filius sit de spiritu sancto nec spiritus sanctus de filio sic splendor et calor
simul procedunt de uno sole ut alter non sit de altero non iniuste hic nobis
opponitis. Cum enim dicimus filium de patre esse et patrem filii deum et spiritum
sanctum deum esse de eo ipso in sole non dicimus solem esse de sole non
dicimus solem esse de sole tamen splendor aut cum calor est de sole nec dicimus
esse solem et quod est de sole nec aliud esse unum esse solem. Nam si sol
et splendor unum essent sol esset. Si sol et calor sunt sol unum esset. Nunc
esset aut splendorem esse de calore cum esset de eo sole. Quia de ipso esset
quod calor calor aut calorem de splendore esse cum de sole sunt esse quod non
a splendore differt. Teneas ergo tamen filium et spiritum sanctum unum patri esse de ipso
patre sic calor et splendor sunt de uno sole. Ecce si ita est ut dicitis quod hoc
dicitis quod spiritum sanctum confitemini esse filii et filium negatis esse spiritus sancti. Ita
sic nulla ratio admittet ut calor sit splendoris aut splendor caloris.
Itaque non potest videri ut spiritus sanctus magis sit filii quam filius spiritus sancti.
Verum quia si negatis non audetis spiritum sanctum esse negantes filium et spiritum
sanctum unum esse et procedere de solo patre sicut sunt splendor et calor de uno sole.
Videte si hoc vobis obiciatur quod dixi de splendore et calore solis nec
cum illis ut convenire nobis est. Et vobis dicit nec ergo se possunt filium
a patre quidem intelligi sic spiritus processione asseritur cum patre pariter
procedere. Et si hec quo intelligi possit non videtur cum intelligi quod legitur
non hec probare queatis. Tamen si hec suffragium sibi existimat quod legimus
de deo quod ex ipso per ipsum et in ipso sunt omnia. Ex quo sunt omnia sic pater
et per quem filius et in quo spiritus sanctus et in omnia que sunt per filium spiritus
sanctus intelligitur. Hoc quidem quod ex patre sunt omnia et per filium et in spiritu sancto
sine scrupulo accipimus. Illud vero quod spiritus sanctus sit in omnia que sunt ex deo
apostolus nimis est scrupulosum asserere. Ipso nempe et una gloria de illis
tribus personis in illa omnia includere et duas excludere quod sit pater et filius et spiritus
sanctus sunt in omnia que sunt ex patre et per filium et in spiritu sancto videntur nobis
ratione quanta sentit quod si sic. Cum quod dicit apostolus ex ipso et per ipsum et in ipso

sciret omnia intelligere sine dubio diceremus omnia teneri a deo quia ita sunt
corpus et spiritum et unitus sit aliud caelis et aliud et in anima. Sed cum sit
est non est idem deo sed aliud ab eo. Spiritus sanctus aut non est aliud sed est quod
quod est pater et filius utique nihil aliud intelligi potest quo unde possimus spiritum sanctum
procedere a patre sed a[?] procedere. Cum idem pater et filius non differant in unitate
deitatis ut spiritus sanctus procedat a patre non de deitate sed ea deitas est filii neque
intelligi quo procedat de deitate patris per deitatem filii et non de eius filii deitate. Sed forte[?] non
forte quis dicat spiritum sanctum non procedere de deitate patris sed de potentia aut
deitatis filii sed perfectam quia opus suum sed perfecte sanctitate sufficiat. Et si dicatur
adhuc quia cum dicitur procedere de deitate patris et filii non possunt deitatem spiritus
sancti ab hac patris et filii deitate separare cum eadem et una est deitas trium et
non sequitur si de deitate patris et filii procedit de sua quoque cum procedere et ab hac
spiritum sanctum de se ipso procedere dicimus cum suis non sufficiunt meum iudicium
quia nulla persona est ipsa ex se. Nam sic filius dicitur est de patris essentia quia
non sic a se sed ea filii essentia que est patris. Non tamen est de se ipso sed de patre solo
Asto quia cum spiritus cum sit de essentia patris et filii que ea est illi non tamen est de se
ipso sed tamen de patre et filio dicimus. Cur non similiter possimus dicere spiritum sanctum
de patre per filium procedere. Sed dicimus a patre omnia facta per verbum quod est filius de
de patre ... cum pater per verbum suum non facit per aliud quam per hoc quod ipse est. Et hoc est
per coeternalem sapientiam quod est ea cum dicit facere per verbum. Cur non dicimus
spiritum sanctum a patre procedere per verbum cum non procedat a patre nisi de hoc et per hoc quod
est illi cum filio. Sentimus non ut tacuimus sed ut quomodo deo ipso videamus
quid sequatur si hoc dicimus et pax sit inter nos. Nempe quod facta a patre
per verbum facta sunt a se ipso non sunt magis vero dicitur. Relinquitur cum pater facit
hoc et filius ista facit dicimus et quod spiritus sanctus cum procedit a patre per filium
procedit et a filio similiter sed quod facta sunt a patre per verbum facta sunt similiter ab ipso
non. Nisi forte inveniet spiritum sanctum procedere de patre per filium quod ad minus cum fons
fluit in rivum et rivus colligitur in lacum dicitur lacus esse de fonte primum sed
non de rivo in fonte sed est fonte sic est filius in patre et non est pater
Quare non sic est spiritus sanctus de patre per filium sic est lacus de fonte primum
si tamen sic est cur negari nequit esse de filio quamvis sit de patre per filium sic
fatendum est de rivo lacum esse quamvis sit de fonte prius. Quis enim negat
lacum esse de rivo cum prius sit de fonte rivus deinde sic non est de patre suo
sed de Adam cum proprium sunt est de Adam dicitur et filium virginis non
de Maria ne de David ne de Abraham cum isti prius fuerunt de Adam
et dicitur filium esse quod dictum est Abrahe In semine tuo benedicentur omnes gentes
et ad David De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Dicamus ipsum

non esse hoc, saltem ut saepius s(ed) Vide qui est alio descendit sed neque de
Adam et filio eius secundum quod sensum sed de limo de quo factus est Adam
Et inferemus. Videamus spiritum sanctum non procedere de filio sicut de patre profitemini
quibus sic de filio et de patre sicut dicitur lacus esse de fonte et rivo de processione
+ magis non Questio est inter nos quia nos asserimus esse de filio et vos
negatis. Licet enim videatur rivus de fonte procedere quasi de originali principio
lacus autem non procedit sed colligitur de rivo quibus habeat esse de illo. Ita
igitur astruitis spiritum sanctum habere esse de filio non tamen procedere de patre et de filio
sicut de patre quasi de principio. Hoc forsitan diceretur recte si filius nascens de patre
procederet extra patrem et medio quodam spatio intermeante spiritus intelligeretur
esse spiritus sanctus de patre et de filio. Sicut rivus de fonte fluens extra fontem
procedit et quodam intervallo in lacum colligitur et sic est lacus de fonte et
de rivo, et ideo est de fonte primum non de rivo proprie. Verum cum filius
nascens de patre non exeat extra patrem sed in ipso maneat nec loco
nec tempore nec essentia diversus sit a patre et cum idem qui est pater et filio
id quod procedit spiritus sanctus nec intelligi potest nec dici quod spiritus sanctus procedit de
patre et non de filio sicut de patre profitemini. Non ergo video qua ratione dicatis
sanctus spiritus non procedere de filio sicut de patre profitemini. Cum ergo si profitemini
negatis non de filio. Si quis tamen velit dicere filium de patre procedere nisi
spiritum sanctum de filio quibus spiritus sanctus de illo sit, sicut rivus nisi
ille ille procedit de fonte quibus lacus de rivo nec concedat spiritum sanctum
procedere de filio de quo habet esse sicut lacus de rivo nos non negamus nasci fonte
a quo non procedit filio de quo nascitur et spiritum sanctum sic non asserimus
non quasi de duobus fontibus sed non de uno fonte procedere. Ita tamen ut non
negetur non processio filii committatur ut spiritus sanctus recipiat processionem. Non
est enim magis dicendum filius procedere de patre quam spiritus sanctus de filio. Eo
sidemus diligentius quo lacus sit de fonte sicut et de rivo ut per hoc sciamus
temporale et locale quod sit intelligi quomodo est cognoscitur spiritum sanctum esse
de patre et filio. Videtur enim in huius consideratione salvari inexplicabilis
incorporei ... de inclinatione ... convenit quod unde
a eius personis ... similitudines operuit. Constat quod una et eadem aqua
est quae et fons et rivus et lacus dicitur non tres aquae quibus sunt fons
rivus et lacus distinguamus itaque inter fontem et rivum et lacum et videamus
quo singula haec cum eadem sint in una intelligatur aqua. In fonte quidem
de abysso ascendens aqua ebullit. In rivo de fonte descendens fluit. In lacu
colligitur et manens profunditur quod mittit aqua de abysso ebulliens primum quod
de fonte fluit, postremum quod sunt ibi coadunatur. Videmus itaque quod rivus

no est, de hoc. Vnde aqua fons dicitur sed de hoc quod est idem de aqua ut lacus
et de hoc. Vnde aqua dicitur fons sed de hoc quod est idem ut riuus sed illa aqua
quod est una et eadem in fonte et riuo. Non ergo de hoc, unde differunt fons
et riuus sed de hoc in quo unum sicut lacus existit. Sic ergo non magis est
fons quam lacus et quam riuus neque intelligitur lacus magis esse de fonte
quam de riuo. Sic neque cum deus dicitur pater aut filius aut spiritus sanctus. Vna intelligitur
intelligi essencia et unus deus quod non est tamen sufficiens essencie. Et
in patre intelligitur generacio in filio generatum in spiritu singulare quoddam et
ineffabile non procedens. Que admo .i. lacus non est, de hoc unde diuisi
sunt abinuicem fons et riuus sed de aqua in qua unum sunt. Ita spiritus
sanctus non est de hoc unde alii sunt abinuicem pater et filius sed de diuina essencia
in qua unum sunt. Sic ergo non magis est pater quam unde spiritus est quam filius
intelligitur neque tamen magis sit de patre quam de filio.
Vel si dicitur cum non possit esse de duobus causis sine de duobus
principiis. Videmus quod sic non est dicendum spiritum sanctum esse de hoc unde
duo sunt pater et filius. Sed de hoc in quo unum sunt ita non dicimus
duo eius esse principia sed unum principium. Cuius cum dicimus deum principium esse
creature patrem et filium et spiritum sanctum unum principium non tria principia sicut
unum creatorem non tres creatores quamuis tres sint pater et filius et spiritus sanctus quia
principium in quo unum sunt, non per hoc propter quod sunt est pater aut filius aut spiritus
sanctus principium sui creator. Sic igitur quamuis pater sit principium et filius principium
et spiritus sanctus principium. Non tamen sunt tria principia sed unum ita cum spiritus sanctus
dicitur esse de patre et filio non ex duobus principiis sed de uno quod est pater et
filius sicut est de uno deo qui est pater et filius sicut cum dicitur deus pater
filius sic est de uno deo qui est pater et filius sicut tamen dicitur deus pater
principium aut tamen principium magis uidetur non nisi rei inicium esse et
principium ut est effectus alicuius. Preterea
non effectus et spiritus sanctus numquam incepit esse ut est effectus alicuius rei quod sit que
cum incepit esse perfectio de non esse adesse erat non effectus rei quod sit que
sic aperte ipse uidetur. Cum enim unum est filium esse de patre et spiritum
sanctum de patre et filio sicut suo ineffabili non intelligitur cum alii perfectre
neque dici non quod est pater per quod unum principium filii et filii pater et filii
principium spiritus sancti. Ne tamen duo consistunt principia unum patrem ad
filium alterum patrem et filium ad spiritum sanctum. Sed non dicimus alium deum
patrem de quo est filius et alium deum patrem de quo et filius et alium deum patrem
et filium de quo est spiritus sanctus. Sed unum deum de deo sine de eo principio
Cuius non sic alter sicut nascendo alter procedendo sicut quodam singulari et
ineffabili non intelligitur. Ista processio magis mutis non dicitur de quo
iste solidus intelligitur sicut nascitur filius singularis cognoscit. Deum

intelligit. Si dicimus patrem ex cum filio et filium cum spiritu sancto. Non
enim duas possumus dicere cum eas aliam vel filii aliam spiritus sancti. Non enim
duas possumus dicere causas sed unam, quemadmodum non duo dii sunt sed unus
de quo est filius et spiritus sanctus.

[S]ed cum quis tu dicis deum tu venit paraclitus spiritus veritatis qui a patre
procedit, cur non addidit et a filio ut ante si sic voluit intelligimus
est hoc magisterium indicans [illegible] et tu addidit. Aliquando patri quasi soli vel sibi
vel spiritui sancto velut [illegible] intelligi quod in uno loquitur. Nam cum dicit beatus es
Symon Bariona quia caro et sanguis non revelavit tibi sed pater meus qui in celis
est. Nonne per filium et spiritus sanctus intelligendus est revelasse cum patre. Cum
enim pater non revelat per hoc quod pater est sed per hoc quod deus et idem deus est filius
et spiritus sanctus. Sic utique revelat pater revelat filius et spiritus sanctus. Item cum dicit
nemo novit filium nisi pater neque patrem quis novit nisi filius et cui voluerit
filius revelare. Numquid solus filius cognoscit et revelat patrem? Absit. Et solus pater
cognoscit filium intelligendum et revelare et nosse eodem [illegible] personis cum que
enim non propter quod alii sint admirantem sed propter unum sint pater et filius et spiritus
sanctus cognoscunt et revelant. Cum enim dicit patrem nosse filium et filium nosse
patrem et revelare se et patrem apte voluit intelligi quod pater novit spiritum sanctum
et filius novit et revelat spiritum sanctum qui [illegible] quod est pater et filius et spiritus
sanctus. Similiter cum dicit qui me vidit vidit et patrem non est separandus spiritus
sanctus cum qui vidit sed [illegible] unum sunt pater et filius et spiritus sanctus non privande
[illegible] tibi sine [illegible] duobus de spiritu [illegible] dicit [illegible]. Cum autem venerit
ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem quasi solus spiritus sanctus doceret
veritatem non enim per hoc quod est spiritus tantum sed patris et filii spiritus sed per hoc quod deus
est cum patre et filio idem per hoc quod deus est docet omnem veritatem. Videtur
igitur in his quod [illegible] quod [illegible] quasi soli attribuit [illegible] non personis dualis
sepe. Nulla [illegible] legimus ut quod de una persona singulariter di-
citur [illegible] intelligatur. Aliquando enim de una pluraliter persona dualis
in differentie [illegible] intelligatur [illegible] ut dicit admirantem [illegible]
[illegible] intelligi [illegible] hoc [illegible] sunt ut dicit admirantem [illegible]
cognoscit. Cum [illegible] eadem spiritum sanctum de patre procedere cum deus de deo et
[illegible] de causa patris que una est [illegible] et intelligi [illegible] est
[illegible] spiritus sancti [illegible] ut de filio cum [illegible] et [illegible] non est de [illegible] de hoc enim spiritus sanctus
[illegible] dicit [illegible] intelligimus filium et spiritum sanctum revelare
quod est filius et quod est pater [illegible] dicit et patrem et spiritum sanctum revelare et nosse quod solus
quod solus pater revelare dicit et patrem et filium docere quod solus spiritus docere [illegible]. Et
filius [illegible] dicit et patrem et filium docere quod solus spiritus docere [illegible]
quod de uno solo in uno loco legitur dualis alibi apte significat. Cum non de
spiritu sancto de patre procedere non legimus cum alibi de filio procedere [illegible] non [illegible]

ne meo sensu quod inusitate dictum est asserui. Itaque videmus quod post declaravit
perfecte quod sic dictum sit ea quae nostris hominibus dixit. Similiter intelligere possumus
secundum ea que diximus quod dicuntur nulla ratione contra doctrine ea quae non dicunt nobilem
naturam consequi aptissime videmus. Cum enim dicit: Hec est autem vita
eterna ut cognoscant te solum deum verum et quem misisti ihesum
christum. An non deum se putat abstrahi salubri et vitali cognicione spiritum
sanctum quod inusitate legitur: Hec est autem vita eterna ut cognoscant patrem solum
verum deum et spiritum sanctum. Aut hec est vita eterna ut cognoscant filium solum
verum deum et spiritum sanctum. Aut cum legimus: quod sicut pater habet vitam in semetipso
sic dedit et filio habere vitam in semetipso. Dicimus spiritum sanctum non habere aperte
quod est ut habeat vitam in semetipso sic habet pater et filius. Cum hoc
inusitate dicit filius de spiritu sancto sicut de se ipso. Item cum dicit: pater in me et ego
in patre et qui videt me videt et patrem. Item cum negabimus spiritum sanctum et in patre
et filio et patrem et filium et in spiritu sancto. Aut cum qui videt filium videt spiritum sanctum
et qui videt patrem. Sic ergo non ea privatione loquitur, quando patri et filio conferunt hoc quod
unus idem quod deus est pater et filius et spiritus sanctus cum dicit cognoscere solum
deum verum patrem et filium, ut quam eandem inseparabilem intelligimus esse
in ista cognicione spiritus sanctus. Et cum legimus quod sicut pater habet vitam in semetipso
sic dedit habere filio vitam in semetipso. Non deinceps vitam eandem et similem
ad spiritum sanctum dicit quod illam non in semetipso habeat. Et cum audimus pater
in me est et ego in patre et qui videt me videt et patrem cognoscere deum
puto quod ita dicit quod spiritus sanctus non est patrem aut filium. Aut pater et filius
est spiritum sanctum et quod possessionem filii videt spiritus sanctus. Sed pater secundum eum non
est alius deus pater, alius deus filius, alius deus spiritus sanctus. Sive non habet deus ad
in semetipso quod deus non est deus quod deus non deus. Sicut deo deinceps ubique
legimus in prophetis aut ewangeliis aut apostolis hiis verbis deus unus et tres persone
aut unum deum et trinitatem. Aut dei deos secundum negacionem nullo simbolo nusquam
non est placatum possessio sicut spiritus sanctus et filius inveniuntur non persone ut trinitas
quod cum verbis quibus legimus hec aptissime sequitur. Constanter ea et eodem
credimus et est consistens sane non cum illustrare cum [illegible] deum in se quod separata
sequitur sic ergo et ea que verbis nulla alia ratione contradicte ratione ro-
nali maturitate secuntur et certum.
Tamen que super ea dicta sunt possunt sufficere adhuc cum aliquid addam.
Cum spiritus sanctus cognoscitur et de filio. Confitemur igitur nobis spiritum
sanctum esse spiritum dei et spiritum patris et spiritum filii. Quod itaque sic esse
intelligitur et ipsum spiritum dei et spiritum patris et spiritum filii aut dicere. Certum
est enim quod non dicitur spiritus dei sic possessio ut quidem equum alicuius vel domus
alicuius maior enim est qui possidebat quam quod possidetur. Deus autem non est

maior spiritu sancto quam spiritus sanctus est deus, ut deus maior est deo. Nec
dicitur spiritus dei ut minor aliquid sicut manus vel pes hominis. Non enim est deus
habens maiorem aut partem ullam. Quomodo ergo intelligendus est spiritus dei nisi
quia hoc quod est deus est, non aliud significat nomine patris quam deum qui pater
est aut relationem eius ad filium, ex qua pater nominatur. Similiter dicendum est de filio.
Quid namque intelligitur in nomine filii nisi deus qui filius est aut relatio
qua refertur ad patrem per quam filius est. Si nullo sensu capitur spiritum sanctum esse
spiritum patris aut filii secundum quod alius est pater, alius filius, sed secundum quod uterque
unus idemque deus est, quare eodem intellectu est cum dicitur spiritus dei et spiritus
patris et spiritus filii. Sed spiritus dei dicitur et spiritus patris et spiritus filii. Sed spiritus
dei dicitur et spiritus patris, quia est et procedit de deo et de patre. Utique est et procedit
et de filio eodem sensu quo spiritus filii dicitur. Nam cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei
et spiritus domini, si non intelligimus ibi spiritum filii eo sensu quo spiritum patris, aut sepa-
ramus filium a nomine dei vel domini aut bifariam intelligimus spiritum dei sive spiritum
domini. Sed utrumque absurdum est. Cum ubi legitur in sacra scriptura a filio non intelligimus
de patre et filio, cum legimus dei spiritum aut domini, aut quomodo inveniri de hoc non sequatur.
Nam si dicunt cum dicitur spiritus patris duobus modis intelligi: est enim spiritus patris
quia est de patre et quia datur a patre; filii vero spiritus non est nisi quia datur a filio. Hoc
est quod ergo dicunt, considerent quia in ista auctoritate divina est pagina ut
sequatur ex eo quia ibi scriptum sit. Cur nos reprehendant cum dicimus spiritum sanctum
procedere de filio, ideo quod hoc ita non legitur, cum ex his quae leguntur et aeque hoc ex-
monstrare consequi intelligimus. Iudicent quod ipsi quia prius suscipiendum sit. Quis
utrique in sacra pagina tacetur contra de hoc quod nos dicimus spiritum sanctum procedere
de filio, quod ostendimus ex his consequi quae veraciter credimus, an quod ipsi spiritum sanctum
dicunt aliter esse spiritum patris, aliter filii, quod nec auctoritate nec ratione nec ex his quae
credunt sequitur, unde utique aut habeant cessare ab hac sua sententia. Si tu
hoc dicunt, ut audio, quod spiritus sanctus aliter est spiritus filii quam spiritus patris, cum hoc
nusquam legatur vel in hoc probetur, aut salvo nos non reprehendant eos qui
dicimus spiritum sanctum procedere de filio, quamvis huius verbi hoc non legimus, cum ex his quae
pariter credimus hoc consequi monstramus, sed sic cessent ab hac sua assertione
credant pariter nobiscum spiritum sanctum sic esse patris et filii, et intelligant cum a filio
sicut a patre procedere. Et si nos reprehendere desinunt, faciant nobiscum hoc quod cog-
noscunt nos reprehendi non debere.

Quod autem nos reprehendunt in symbolo illo quod pariter nos et illi
suscipimus et tenemus addidisse spiritum sanctum de filio procedere, et quae-
runt hoc sanctum sic et quare hoc fecimus, hoc certe mirandum non est ut
quod consideravit et qui consensu addiderit quod addendum erat. Nihil magis visum

insufficientes homines. Nam si grecus est sicut dicimus quod ante concilium quos de
nimis intelligentes qui non dubitabat nullum que vidisse credere eciam con-
tineri et cohiis sequi spiritum sanctum de filio procedere. Ne forte hoc credere
dubitarent quod ipsi non sunt perillos qui hoc negant quod in nostro simbolo positum
non est cognoscimus. Eius igitur et veritas cogebat et ratio nulla prohibebat
credendum fides hoc admittebat fiducialiter asseruit latinis quod credendum
et confitendum esse cognoscebat. Scimus enim quod non omne quod credere et confiteri
debemus ibi dicta sunt ut illi qui simbolum illud dictaverunt voluerunt
fidem sanam esse totam eciam cuius credere et confiteri quod ibi posuerunt. Ut
cum alia tacita non ibi dicat dominus ad inferna descendisse quod in fide
et nos in greco credimus. Et aut dicit nullo modo debuisse corrumpi simbolum
tamen aut tacitum nos non iudicamus esse corruptum. Ubi nichil addimus
quod hiis que ibi dicta sunt adversetur et que defendere possimus credere. Hac
non esse corruptio. Et quidem in hoc gloriose voluit asserere. Videmus
nos illud non corrupisse sed aliud novo edidisse. Illum quem fidem spiritus
greci dicunt explicatum cum illud integrum servamus et veneramus. Illud autem
quo frequencius utimur ecclesia romana legit in missa dictatum cum additamento
super dictis credimus. Licet autem grecus quere hoc [illegible] eciam consensu spiritum sanctum
non est. Videmus quod et nimis etiam latinis difficile cor [illegible] adcosiled
[illegible] religere. Hoc autem nunc bene non dubitant hec in greco addiciunt
esse eciam que ut complicius. Unus reginus dilatari cum non liceat ad
scilicet fidem secundum constituit quod in eodem tempore velit legatur aut cantet
Sed tamen ergo magis placuit latinis hoc constanter proferre in quo omnes gentes
et omnia regna que latinis utuntur libris per concordant

Colligamus igitur quod supra pluribus racionibus ostensum est. Constat in-
expugnabili racione spiritum sanctum esse de filio sicut est de patre. Ut tamen esse
de duobus diversis sed quasi de uno. Ecce enim quod pater et filius unum sunt
id est deus et est spiritus sanctus non est de eo in quo alii sunt ab invicem sed quo deus est
quo est spiritus sanctus est pater et filius. Ideo dicitur esse de patre et de filio qui duo sunt
et quo pater non prior aut posterior filio aut maior aut minor et alter magis
aut minus est deus quam alter non est spiritus sanctus sicut de patre sic de filio et de filio
quam de patre non autem ut minor est quia de patre sic de filio ut magis aut
minus est de uno quam de altero. Nam si hoc aut esset maior aut minor aut
magis aut minus de uno esset quam de altero consequenter sequeretur ut aut spiritus sanctus
non esset de hoc in quo unum sunt pater et filius aut quod unum non esse esse et
simpliciter unum. Et esset ibi aliqua diversitas de qua ostendi hoc dixi in eo de eo
uno spiritu sancto esse in utroque. Et dicitur non pater quod spiritus sanctus nascendo sit de hoc
in quo unum sunt pater et filius aliquid non esset de eo ut credi [illegible] quod [illegible]

sit, sed quod est aequa diuinitas. Quare nec prius nec post nec maior aut minor
nec magis aut minus est spiritus sanctus de patre quam de filio aut de filio quam de patre. Non
enim unus idemque spiritus sanctus qui semel totus est de deo toto magis et minus pro-
cedendo et sumendo simpliciter deo. Cum si dicit quod spiritus sanctus principaliter est de patre
quam magis sit de patre quam de filio. Ita intelligendum est ut intelligatur nulla tamen potestatis
varietatem inter se quia filius habet hoc quod et hoc de patre. Ideo hoc ipsum quod spiritus sanctus
est de filio habet de patre de quo habet esse non inquirentem asserit. Ut tu sit hic
1 ee hic de patre filius ut omnino idem sit quod pater et unus idemque deus sicut solus et
simplex deus non potest esse maior uel minor se ipso nec prior aut posterior
nec aequalis sed in se diuinum sit filius nec prior nec posterior nec maior nec minor
nec aequalis sed in se diuinum. Ideo Cum sic hoc absoluto patre esse ita
ea est pre nec aequalis in se diuinum adeo Cum sic hoc absoluto patre esse ita
hic promittit adeo quod aequalem illi et filio unius ipsum esse. Quia sic sic pater non
habet quam filius habeat de patre ita non est magis spiritus sanctus
et magis deus quam filius quamuis filius habeat esse de patre ita non est magis spiritus sanctus
de patre quam de filio licet filius a patre habeat ut de isto sit spiritus sanctus. Inde enim in quo
de patre quam de filio licet filius a patre habeat ut de isto sit spiritus sanctus. Inde enim in quo
est unus idemque cum patre et inde quod deus non est alius ille et alius pater nec differt
sed ad quod non est alius deus pater et alius deus filius nec differt sicut id quod sit
sed inde quod alius pater est filius est alius et alius iste et sic non est filius alius deus
sed pater. Ita sed quod deus est non sed aequalis ad quod est ipso. Nam cum dicimus
quod pater est deus non intelligimus alium deum de alio deo sed eundem ipsum
deum de deo filium de patre non intelligimus alium deum de alio deo sed eundem ipsum
deum deo de ipso deo. Cum dicimus alium de alio filium scilicet de patre. Cum enim
sed deum est quemadmodum deus sed non sunt unitate nullam recipit diuersitatem
sed deum est quemadmodum deus sed de deo natus admittit pluralitatem. Ubi ergo dicit
etiam sed nomina sunt deum esse de deo natus admittit pluralitatem. Ubi ergo dicit
quod spiritus sanctus principaliter sit a patre ad significandum quod ipse filius de quo est spiritus sanctus
habet ipsum ut spiritus sanctus sit de isto a patre cum de quo est hic de patre non quod
hoc habet ipsum ut spiritus sanctus sit de isto a patre cum de quo est hic de patre non quod
actio in rebus creatis cum aliquid assumimus esse sunt uolumus significare quod
magis sit hoc quod de esse sunt quod ad quod referre ut cum cum dispensatio alicuius
domus eius precepto pastit familiam domus dominus sunt et magis cum passe rat
dicit quod dispensator ita non omnia quae fac domus sunt dispensatorum causa sit
ea quae fac sunt filius quod sunt inequalia. Quaeri forsitan ab et mirabiliter
dicens. Quo pater intelligi ut habeat de esse de quo et non sit aliquo modo ab
de quo est principalis et dignius et hoc quod esse est quod amor magis et quod secundum
proferimus cum id quod est de aliquo indicat indigere ut sit eo de quo est. Nequaquam
legeat eo quod deficit. Ad quod rudendum est quod secundum causa dei uel de diuina et alia
est accidens causa. Ita cum dicimus quidem existere de deo nascendo uel procedendo
longe aliter intelligendum est et non naturam sui passio quam cum dicimus in aliis uel alius
aliquid nostri uel procedere. Ubi enim nihil aut una aut tota aut in aliqua sit
aut prius magis aut minus aut illa ratione aliquo indigeamus sed totum

q est non tam equale ut patre filii et eternum q idem filii in om
sufficit ut nasci vel perdi transire ulla contraries ut q in principio
sequitur sit non pt ex hac necessitate vel processione et simul
causam sensus ut indicat in cum et q nasci et perdi non est aliud q
in quo e natus ut perdens q e filius et una deus Sicut idem deus
non est sic pr maior ut minor ita in filio id in patre et in filio et spu
sco non e ad minus ut minus ut et aliq alio hoc q est minus magis quis
Deus sit q deus est de deo nascendo et procedendo Secundo videmus quia
Virtute et quia necessitate sequatur spm sanctum procedere a filio Quod si dicimus
non est aut aliquo modo ex quibus hoc dixisti consequi sentie q e contra sana
fidem q tu gratia tenemus aut non puto gelusionem q ondi neque Credo
si dicimus non est fides sana Dicimus Palam est esse intelligentiam sit
te ponit q nulla inde vitiis inesse Considerandum quoque q curiatim tu
huius asserit duos si unum est spm sanctum procedere a filio sicut a patre Ergo q
filii spus sanctus et sancto patris et nati et dat a filio sicut a patre q divina
dicta aut et nulla penitus sic fuerat Cum autem processio spus sancti a filio
negata tamen inducat futuram ut illa ex quibus et consequi intrans
destruat contra fidem sanam ut nulla quietem virtutem et asserat tamen
per virtutem sicut ondimus ut aliquid mutatam secundum theologiam futurae cogites
tot roncale q roncillam excludat illud esse sana veritas si error est
hoc et a filio spus sancti processione q divina auctoritas nos in errore ducit
tu et illa ex quibus hoc sequitur processio et q illam secundum nos dicit ut addi
aut nullam negat aut q ille hanc excludit a quo non procedat Ergo
oppono q nullo ea dicta afferre auctoritas non est dicendum dicere spu sancto
q nullo illam negat ut aliquis q hunc non ex negandam dicit et q
sanctum illam affirmat tu illa assertit unum pt et nullo aliquid sequitur unum negare
Alter ergo sic super premissis patet hoc et filius existit nascendo et spus sanctus
procedendo hoc et tamen q spus sanctus a filio est sic in unitatem non
posse dici et q solum filium non posse esse a spu sancto Nam quod ut
deus est aut filius est a spu sancto aut spus sanctus a filio Si non est a filio
spus sanctus sequitur a spu sancto filium esse Apparet namque secundum deus ponet a patre
e deus a quo deus est et non est deus de deo et filius e deus de deo et deus
a quo e deus et spus sanctus est deus de deo ut est deus a quo e deus Et
hic ubi a patre sunt duo i filius et spus sanctus non tamen duo dii sunt a patre sed unus deus
cui e filius et spus sanctus Et licet duo sunt a quo e filius et spus sanctus q e a filio
i pr et spus sanctus non tamen sunt duo dii sed unus deus q est pr et spus sanctus et
qui spus sanctus sic a duobus i a patre et a filio non tamen e a duobus diis sed ab uno

deo qui est pr et filius. Si aut pr et filius et sps scs bini considerent
liquet ex his q dat sue q una est alter. Verbo aut ex q ille no
est esse aut no ex q iste est esse. Rursus si conferimus prem et filium
videmus filium ex pre q no pr est a filio et prem no ex filio q filius
e a pre. Est similiter si consideremus prem et spm scm inuenio spm scm
ex pre q no est dicto pr ex prem no est ex spu q sps scs
dicto est. Ita q et filius et sps scs quos sunt ab inuicem p̄fectam intelligimus
spm scm ex filio q filius no no est a illo ex filium no ex spu sco
q sps scs e de filio dicim ergo q sup dixi q relacōes p̄ie hic sunt
nomine no pt unitati i mitte pluralitatem sua ut unitas p̄ia singuli sunt

Ubi sex sunt dicte prs et filii et sps sci ex his nascitur nomen
idem hic prem no hic prem hic filium no hic filium hic
spm scm dicte producentem et no hic spm scm dicte p̄cess. Nam dicunt
singulos quisque hi una p̄prietatem qua dicit ab alijs duobus et duas in quibus et p̄pas
ut q quisq uni dat ea differt ab alio. Pr namq hz filium solus q dicit
ab alijs duobus hz spm producentem dicte q que e illi cum filio ex dicit a spu
sco prem que no hz sicud sps scs filium dicit a filio filius solus hz prem
in quo dicit a pre et sco spu. Est 1 que cum pre sicud dom est q produ
dicit sps scs. In ab eo sco spu dicit e cum aut filio sicud spus dicit
differentiam a pre. Sps scs solus e a quo alius no producit que est ille cum
pre ut dixi no hz prem in quo differt e filio cum filio quoq ille que
sunt cum inuicem e no hz filium ut pr no conuenit. Solus itaque
pr est qui est a nullo ut a quo sunt alij duo. Solus et q sps scs e
qui est a duobus et a quo nullus. Solus filius qui est ab uno et a quo unus. Est aut
ab his que duos hic relacōes. Pr cum ad filium et spm scm refert sicud ad eos
ab his que duos hic relacōes. Pr est ad filium et spm scm qui est a pre et sps scs
qui ad se sunt filius ad prem et spm scm qui est a pre et sps scs
a filio. Sps scs ad prem et filium q e ab utroque. Post et q unoquoque
suas p̄prietates q collatas in illo no est eadem ad similitudinem differt hom
p̄sonarum. p̄ter cum hom p̄sone dicte sunt ab inuicem q diuersarum sunt
collatio no est in alia eadem. Sic est cum ali no in p̄sonis hom si
diu est p̄sona unus est hic et ceteri unius et unius e p̄so. Ita si plures sunt p̄sone
plures q sunt homines et sic si plures sunt illorum p̄ceptis no effugiunt quidem
quis p̄sone vero diuis tu est deus et sic sunt unus deus negat tu p̄sone
pluralitatem admittitur. Nichil itaque q deus ad deum relacōe sunt plures hoies
p̄sonarum admittit diu silentem. Nichil ue q p̄se est in deo inseparabili ad
similitudinem omnis hominis suam singularitatem. Relaciones itaque quarum

non est in pluribus hominibus ut unus solus homo pluraliter accipitur. Pater deus
homo non est 2a persone et 3a persone unus deus. Hoc itaque non dubitare intelligenti
suam circa personarum pluralitatem. Cur autem ita sit quare in pertractione de
incarnatione in libro contra cur deus homo breviter tamen hic repetam. Sepe
sit ut ea quedam in diversis subiectis nomine et eadem diffinitione conveniant
singula aliquid unum habeant. Cuius si punctum sine intervallo eidem et equales
lineas inequales linea superficiem equalem inequali superficie collocamus
non sit nisi unum punctum una linea una superficies superficie in mole. Si quis
voluerit querere similia inveniet. Hoc itaque modo quamvis non sint plures eternitates
si tamen dicat eternitas incommutabile non est nisi una eternitas et lumen in lumine
unum tamen lumen est. Eodem modo quemadmodum de deo dicatur si ipse replicat ut eternitate
augeret ut pluralitatem admittitur. Cum autem deus eternitas sit et eternitas
eius ut est ante extra ... non est aliquid. Atque sicut eternitas incommutabilis
non est nisi una eternitas sicut deus, ideo unus solus deus est. Homo
autem secundum fidem deum et de deo nascendo et deum de deo procedendo. Ergo
quoniam non est aliud extra deum cum nascitur deus de deo vel cum procedit deus de deo
non exit nascens vel procedens extra deum sed manet in deo. Quemcumque deus de deo
non est nisi unus deus. Cum nascitur deus de deo unus solus est deus gignens
et genitus et procedit deus de deo unus tamen deus est procedens et de quo
procedit. Sed in unitate sic tamen deus nullas habet partes sed totus est quidquid est
unum eundemque et non alium et alium deum totum esse patrem totum esse filium
totum esse spiritum sanctum. Credimus patrem et filium et spiritum sanctum plures et eundem esse de deo
deus, ideo non est nisi unus deus sicut indicat essentie unitatem unius servans
singularitatem. Propter hoc cum deus est de deo aut nascendo aut procedendo
non pluralis divinitas est que est de quo et de quo est secundum nomina habet re-
lationes significativa tenet se tamen persone pluralitatem. Quemadmodum ergo
ut deus sine persona ut persona sine deo est et singulis personis attribuimus
alia propria singulorum atque unius quasi proprium est quod est aliis. Nam cum dicimus
solus pater est ex omnibus personis qui ante non est / solus filius est qui de uno
et de quo unus est solus spiritus sanctus est de quo nullus est singulas personas notatis
singula propria attribuimus. Cum vero legimus nemo novit filium nisi pater neque
patrem quis novit nisi filius et que dei sunt nemo novit nisi spiritus dei quis
videat scriptura que de uno dicit persona negat de aliis que tamen est omnibus
et singulis equaliter proprium attribuit. Non enim ignorat pater aut se ipsum aut
que dei sunt neque spiritus sanctus patrem aut filium. Cum autem et que de uno
ei de solo dicitur de aliis intelligatur satis sufficere dictum est hec de processione
spiritus sancti aliis cogentibus non dimittere ... spiritu sancto considerans pluraliter tet

Grecos scribe et ea occasione de unitate deitatis et de trinitate personarum aliquid
addere presumpsi quoniam inutiles sint inter illos qui laus vivit hoc qui
hoc mihi quod ego facere facere possimus. Hoc ideo dixi quod suspiciendum sit non
mihi attribuat si sufficit veritati. Si autem aliquid peccavi quod emendatione (?) sit
non imputetur non sensui levitati est.

Propter quosdam qui antequam perfectum et exquisitum esset
primas partes eius me nesciente sibi transcribebat festinantius quam
mihi opportunum esset ut vides breviter quam vellem sive coactus et potui
consummare. Nam plura que tacui inseruissem et addidissem si in quieto
et congruo spatio illud mihi edere licuisset. In magna namque tribulatione cordis
quam unde et cur passus sim novit deus illud in Anglia rogatus incepi et
in Capuana provincia peregrinus perfeci quod secundum materiam de qua editum est Cur
deus homo nominavi et in duos libellos distinxi quorum prior quidem infi-
delium christianam fidem quia rationi putant illam repugnare respuentium continet
obiectiones et responsiones. Ac tandem remoto Christo quasi numquam aliquid fuit de illo
probat rationibus necessariis esse impossibile ullum hominem salvari sine illo. In secundo
autem libro similiter quasi nichil sciatur de Christo monstratur non minus aperta ratione et
veritate naturam humanam ad hoc institutam esse ut aliquando in mortalitate beata totus homo
id est corpore et anima frueretur ac necesse esse ut hoc fiat de homine propter quod factus est
sed non nisi per hominem deum atque ex necessitate omnia que de Christo credimus fieri oportere. Hanc
prefatiunculam cum capitulis totius operis. Omnes qui librum transcribere volent ante eius
principium ut prefigant postulo quatenus in cuiuscumque manus venerit quasi in eius fronte
aspiciat si quid in toto corpore sit operis quod non despiciat.

Questio de qua totum opus pendet.

Quomodo accipienda sint que dicenda sunt. Obiectiones infidelium et
responsiones fidelium. Quod hec responsiones videantur infidelium
sine natura et quasi quasdam picturas. Quod redemptio hominis non potuit fieri per
aliam quam per dei personam. Quomodo reprehendunt infideles quod dicimus deum sua morte sua
nos redemisse et dilectionem suam erga nos ostendisse et quod venit expugnare
diabolum venisse. Quod nullam diabolus habebat iustitiam adversus hominem et quare videatur
habuisse cum deus hoc modo hominem liberaret. Quomodo licet humilia que de
Christo non pertineant ad divinitatem infidelibus tamen indecens videatur ea
que de illo dici secundum hominem et unde illis videatur quia homo non sponte
mortuus est. Quod sponte mortuus sit et quid significet factus est obediens usque
ad mortem et propter quod deus exaltavit illum et non veni facere voluntatem meam
et proprio filio suo non pepercit deus et non sicut ego volo sed sicut tu. De
eisdem lectionibus que aliter recte intelligi possunt. Quid sit peccare et pro peccato satisfacere.

c Utrum sola misericordia sine omni debiti solutione deceat deum peccata dimittere. Quod nihil minus sit tolerandum in rerum ordine quam ut creatura creatori debitum honorem auferat et non solvat quod aufert. Quomodo honor dei sit poena peccatoris. Si deus vel admodicum patiatur honorem suum violari. Ratio quod numerus angelorum qui ceciderunt restituendus sit de hominibus. Quod alii angeli pro illis non possunt restitui. Utrum plures futuri sancti homines sint quam sint mali angeli. Quod homo non possit salvari sine peccati satisfactione. Quod secundum mensuram peccati oporteat esse satisfactionem, nec homo per se facere possit. Quanti ponderis sit peccatum. Quam contumeliam fecerit homo deo cum se permisit vinci a diabolo, pro qua satisfacere non potest. Quid abstulit deo cum peccavit quod reddere nequit. Quod quamdiu non reddit deo quod debet non possit beatus esse nec excusetur impotentia. Quod ex necessitate per Christum salvetur homo.

Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii.

Incip Cur deus homo

Saepe et studiosissime a multis rogatus sum et verbis et litteris, quatenus cuiusdam quaestionis de fide nostra rationes quas soleo respondere quaerentibus memoriae scribendo commendarem. Dicunt enim eas sibi placere et arbitrantur satisfacere. Quod petunt non ut per rationem ad fidem accedant, sed ut eorum quae credunt intellectu et contemplatione delectentur, et ut sint quantum possunt parati semper ad satisfaciendum omni poscenti se rationem de ea quae in nobis est spe. Quam quaestionem solent et infideles nobis simplicitatem christianam quasi fatuam deridentes obicere, et fideles multi in corde versare. Qua scilicet ratione vel necessitate deus homo factus sit, et morte sua sicut credimus et confitemur mundo vitam reddiderit, cum hoc aut per aliam personam sive angelicam sive humanam aut sola voluntate facere potuerit. De qua quaestione non solum litterati sed et illitterati multi quaerunt et rationem eius desiderant. Quia ergo multi hoc postulant, quae licet in quaerendo valde videatur difficilis, in solvendo tamen omnibus intelligibilis et propter utilitatem et rationis pulchritudinem amabilis est, quamvis ab sanctis patribus quod sufficere debet sit dictum, tamen de hoc quod deus mihi dignabitur aperire petentibus ostendere curabo. Et quoniam ea quae per interrogationem et responsionem investigantur multis et maxime tardioribus ingeniis magis patent et ideo plus placent, unum ex illis qui hoc flagitant, qui inter alios instantius ad hoc me sollicitat, accipiam mecum disputantem, ut Boso quaerat et Anselmus respondeat hoc modo. Boso. Sicut rectus ordo exigit ut profunda christianae fidei prius credamus quam ea praesumamus ratione discutere, ita negligentia mihi videtur si postquam confirmati sumus in fide non studemus quod credimus intelligere. Quapropter quoniam gratia dei praeveniente fidem nostrae redemptionis sic puto me tenere ut etiam si nulla possim quod credo ratione comprehendere, nihil tamen sit quod ab eius firmitate me valeat evellere, peto mihi aperiri quod ut scis plures mecum petunt, qua necessitate scilicet et ratione deus cum sit omnipotens humilitatem et infirmitatem humanae naturae pro eius restauratione assumpserit. Anselmus. Quod a me quaeris supra me est, et ideo altiora me tractare timeo, ne forte

cum putavit aut videtur aliquis me sibi non satisfacere plus certissime rei
veritatem in dictis quam intellectum meum ad eam capiendam non sufficere. Boso
Non hoc tantum timere debes quantum reminisci quod sepe contingit in colloquio alicuius questi-
onis ut deus aperiat quod prius latebat et sperare de gratia dei quod si ea que gratis acce-
pisti libenter impertiris altiora que nondum attigisti merebis accipere. Anselmus
Est et aliud propter quod video aut vix aut nullatenus posse ad plenum inter
nos de hac re nunc tractari. Ad hoc enim est necessaria notitia potestatis et necessitatis et
voluntatis et quarundam aliarum rerum que sic se habent ut earum nulla possit
plene sine aliis considerari. Et ideo tractatus earum opus suum postulat non
multum ut puto facile nec omnino inutile. Nam earum ignorantia quedam facit
difficilia que per earum notitiam fiunt facilia. Boso Breviter de his suis locis
dicere poteris ut et quod sufficiat ad presens opus habeamus et quod plus dicendum est
in aliud differamus. Anselmus Hoc quoque multum me revocat ab hac intentione tum
quia materia non solum preciosa sed sicut de speciosa forma pre filiis hominum sic
est et speciosa ratione super intellectum hominum. Unde timeo ne quemadmodum ego
soleo indignari pravis pictoribus cum ipsum dominum informi figura pingi
video ita michi contingat si tam decoram materiam incompto et tam con-
temptibili dictamine exarare presumo. Boso Nec hoc te debet retrahere quia
sicut tu permittis ut quisquis potest melius dicat sic nulli prescribis ut cui dictamen
tuum non placet pulchrius non scribat. Sed ut omnes excusationes tuas
excludam quod postulo non facies doctis sed michi et hoc mecum petentibus.

Anselmus Video importunitatem tuam et eorum qui hoc tecum caritate
et religioso studio petunt. Temptabo pro mea possibilitate deo ad-
iuvante et vestris orationibus quas hoc postulantes sepe michi petenti ad hoc
ipsum promisistis quod queris non tam ostendere quam tecum querere. Sed eo pacto quo omnia
que dico volo accipi videlicet ut si quid dixero quod maior non confirmet auctoritas
quamvis illud ratione probare videar non alia certitudine accipiatur nisi quia interim
ita michi videtur donec deus michi melius aliquo modo revelet. Quod si aliquatenus
questioni tue satisfacere potero certum esse debet quod et sapientior me plenius
hoc facere poterit. Immo sciendum est quidquid homo inde dicere possit altiores tante
rei adhuc latere rationes.

Patere igitur ut verbis utar infidelium. Boso Equum enim est ut
cum nostre fidei rationem studemus inquirere ponam eorum obiectiones qui nullatenus
ad fidem eandem sine ratione volunt accedere. Quamvis enim illi ideo rationem
querunt quia non credunt nos vero quia credimus unum idemque tamen est quod querimus.
Et si quid responderis cui auctoritas sacra obsistere videatur liceat michi
illam ostendere quatenus quomodo non obsistat aperias. Anselmus Dic quod tibi videtur

obiciunt nobis deridentes simplicitatem nostram infideles quia deo facimus
iniuriam et contumeliam cum eum asserimus in uterum mulieris descendisse
natum esse de femina lacte et alimentis humanis nutritum crevisse et ut
multa alia taceam que deo non videntur convenire lassitudinem famem sitim
verbera et inter latrones crucem mortemque sustinuisse. Responsio. Nos non facimus
deo iniuriam ullam aut contumeliam. Sed toto corde gracias agentes laudamus
et predicamus ineffabilem altitudinem misericordie eius quia quanto nos mirabilius et
preter opinionem de tantis et tam debitis malis in quibus eramus et ad
debita bona que perdideramus restituit tanto maiorem dilectionem erga nos
et pietatem monstravit. Si qui diligenter considerarent quam convenienter hoc modo
procurata sit humana restauracio non deriderent nostram simplicitatem sed deum
nobiscum laudarent sapientem benignitatem. Oportebat namque ut
sicut per hominis inobedienciam mors in humanum genus intraverat ita per
hominis obedienciam vita restitueretur et quemadmodum peccatum quod fuit causa nostre dampnacionis
initium habuit a femina sic nostre iusticie et salutis auctor nasceretur de femina.
Et ut dyabolus qui per gustum ligni quem persuasit hominem vicerat per passionem
ligni quam intulit ab homine vinceretur. Sunt et multa alia que studiose
considerata inenarrabilem quandam nostre redempcionis hoc modo procurate pul-
chritudinem ostendunt. Sequitur capitulum. Omnia

Omnia hec pulchra et quasi picture quedam suscipienda sunt. Sed si non est
aliquid solidum super quod sedeant non videntur infidelibus sufficere
Cur deum ea que dicimus pati voluisse credere debemus. Nam qui
picturam vult facere eligit aliquid solidum super quod pingat ut maneat quod pin-
gat. Nemo enim pingit in aqua vel in aere quia nulla ibi manent picture
vestigia. Quapropter cum has convenientias quas dicis infidelibus quasi quasdam
picturas rei geste obtendimus quoniam non rem gestam sed figmentum arbitran-
tur esse quod credimus quasi super nubem pingere nos existimant. Monstranda ergo prius
veritatis soliditas racionabilis id est necessitas que probet deum ad ea que predicamus
debuisse aut potuisse humiliari. Deinde ut ipsum quasi corpus veritatis plus niteat
iste convenientie quasi picture corporis sunt exponende. Nonne satis
necessaria ratio videtur cur deus ea que dicimus facere debuerit quia genus huma-
num scilicet tam preciosum opus eius perierat nec decebat ut quod deus de homine
proposuerat penitus annichilaretur nec idem eius ad effectum duci poterat
nisi genus humanum ab ipso creatore suo liberaretur. Sequitur ca-
pitulum quartum

Hec et ipsa liberacio si per alium quam per dei personam sive per angelum sive
per hominem esset facta quolibet modo diceretur mens humana multo tolle-
rabilius acciperet. Poterat enim deus alium hominem facere sine pecca-
to non de massa peccatrice nec de alio homine sed sicut fecit adam per quem hoc
ipsum opus fieri potuisse videtur. Anshelmus. An non intelligis quia quecumque
alia persona hominem a morte eterna redimeret eius servus homo recte
iudicaretur. Quod si esset nullatenus restauratus esset in illam dignitatem
quam habiturus erat si non peccasset. Cum ipse qui non erat nisi dei servus et equalis
angelis bonis per omnia futurus erat servus esset eius qui deus non esset
et cuius angeli servi non essent.

Hoc est quod valde mirantur quod liberacionem hanc redempcionem vocamus.
In qua namque aiunt nos captivos aut in quo carcere aut in cuius
potestate tenebamini unde vos deus non potuit liberare nisi vos
laboribus et ad ultimum sanguine suo redimeret. Quibus cum dicimus
redemit nos a peccatis et ab ira sua et de inferno et de potestate dyaboli quem
quia nos non poteramus ipse pro nobis venit expugnare et redemit nobis
regnum celorum et quia per hunc modum omnia hec nobis fecit ostendit quantum nos
diligeret. Respondent si dicitis quia facere hoc deus non poterat solo iussu
quem cuncta creasse iubendo dicitis repugnatis vobismetipsis quia im-
potentem illum facitis. Aut si fatemini quia potuit sed non voluit nisi
hoc modo quomodo sapientem illum potestis ostendere quem sine ulla racione
tam indecencia velle pati asseritis. Omnia enim hec que obicitis in
eius voluntate consistunt. Ira namque dei non est aliud quam voluntas puniendi.
Si ergo non vult punire peccata hominum liber est homo a peccatis et ab ira dei
et ab inferno et a potestate dyaboli que omnia propter peccata patitur et recipit ea
quibus propter peccata est eadem privatur. Nam in cuius potestate est infernus aut dyabolus
aut cuius est regnum celorum nisi eius qui fecit omnia. Quecumque igitur timetis
aut desideratis eius voluntati subiacent cui nichil potest resistere. Si ergo ipse
humanum genus salvare noluit nisi quo dicitis modo cum sola voluntate potuit
ut mitius dicam videte quomodo eius sapiencie repugnatis. Nam si homo
quod facile posset cum tanto labore sine racione faceret non utique sapiens ab
ullo iudicaretur. Quippe quod dicitis deum taliter ostendisse quantum vos diligeret
nulla racione defenditur si nullatenus aliter hominem potuisse salvare non monstratur.
Nam si aliter non potuisset tunc forsitan necesse esset ut hoc modo dilectionem
suam ostenderet. Nunc vero cum aliter posset salvare hominem que racio est ut propter

ostendendam dilectionem suam ea que dicis faciat et sustineat. Unde enim non bonos
angelos ostendit quantum eos diligat, pro quibus talia non sustinuit? Quod vero dicitur
venisse expugnare pro nobis diabolum, quo sensu audent proferre? Nonne dei
omnipotentia regnat ubique? Quomodo ergo indigebat deus ut ad vincendum
diabolum de celo descenderet? Hec nobis infideles opponere posse videntur.
Sed et illud quod dicere solemus, deum scilicet debuisse prius per iustitiam
contra diabolum agere ut liberaret hominem, quam per fortitudinem, ut cum
diabolus eum in quo nulla mortis erat causa et qui deus erat occideret,
iuste potestatem quam super peccatores habebat amitteret; alioquin iniustam violentiam fecisset
illi quem iuste possidebat hominem, quem non ille violenter attraxerat, sed idem homo
ad illum se sponte contulerat: non video quam vim habeat. Nam diabolus aut
aut homo suus esset aut alterius quam dei aut in alia quam dei potestate maneret,
forsitan hoc ratione diceretur. Cum autem diabolus aut homo non sit nisi dei
et neuter extra potestatem consistat, quam causam debuit agere deus cum
suo, de suo, in suo, nisi ut servum suum puniret, qui suo conservo communem
dominum deserere et ad se transire persuasisset, et traditor fugitivum, fur furem
cum furto domini sui suscepisset? Uterque namque fur erat, cum alter altero per-
suadendo se ipsum domino suo furabatur. Quid enim iniustius fieri posset, si hoc
deus faceret? Aut si iudex omnium deus hominem sic possessum de potestate tam
tam iniuste possidentis, vel ad puniendum illum aliter quam per diabolum, vel ad
parcendum illi eriperet, que hec iniustitia esset? Quamvis enim iuste ab illo
torqueretur homo, ipse illum tamen non iniustum iuste torquebat. Homo namque meruerat
ut puniretur, nec ab ullo quemquam quam ab illo cui consenserat ut peccaret.
Diabolus vero meritum nullum erat ut puniret; immo tanto hoc faciebat in-
iustius, quanto non ad hoc amore iustitie trahebatur, sed instinctu malitie im-
pellebatur. Nam non hoc faciebat deo iubente, sed incomprehensibili sapientia
sua, qua etiam mala bene ordinat, permittente. Et puto illos qui diabolum
aliquo iure opinantur habere in possidendo hominem, ad hoc inde adduci, quia
videntes hominem diaboli vexationi iuste subiacere, et deum hoc iuste permittere,
et ideo putant diabolum illam iuste inferre. Contingit enim idem aliquando ex
diversis considerationibus esse iustum et iniustum, et ad hoc a non diligenter in-
tuentibus totum iustum aut totum iniustum iudicari. Evenit enim ut aliquis innocentem
iniuste percutiat, unde ipse iuste percuti mereatur. Qui tamen si percussus vindicare se
non debet, et percutit percutientem, iniuste hoc facit. Hec igitur percussio ex parte
percutientis est iniusta, quia non debuit se vindicare; ex parte percussi iusta, quia
qui iniuste percussit iuste percuti meruit. Diversis igitur intuitibus iusta et iniusta

et iniusta est eadem actio quam contingit per ab[sol]uto iudicari iusta
tamen ab[sol]uto iniustam hoc itaque non dicitur de iuste reddere hoc quod deus
hoc iuste puniant et homines iuste pati Et ex hoc quod homo iuste dicitur
pati non sua iuste pati iuste dicit sed quod iusto iudicio dei punitur et
si obiciatur tyrographum tyrographum illud decreti quod adversum nos dicitur apostolus
fuisse et per mortem Christi deletum esse et per hunc aquis per illud signari quod diabolus
qui subdi pati tyrographo abhominem iuste ante Christi passionem petiuisse
usuram primi peccati quod persuasit homini et penam peccati exigere ut probat iusticiam
suam super hominem probare videat neque hoc negligendum intelligendum puto
Quippe tyrographum quod id non est diaboli quod de tyrographo decreti
decretum ... illud non erat diaboli sed dei Iusto namque dei iudicio decretum
erat et quasi tyrographo confirmatum ut homo qui sponte peccauerat non peccatum
nec penam peccati vitare per se posset Est enim spiritus vadens et non rediens
Et qui facit peccatum seruus est peccati non qui peccatum impunitum debet dimitti
nisi misericordia peccatori parcat et eum liberet ac restituat Et ita obtinere per hoc tyrographum
nullam posse inueniri diaboli iusticiam in hominis vexacione credere debemus Denique
sicut in bono angelo nulla omnino est iniusticia ita in malo nulla penitus
est iusticia nichil ergo erat in diabolo cur deus contra illum ad liberandum hominem
sua uti fortitudine deberet

Sufficit nobis de adiecta voluntate dei cum ad libertatem non videamus cur
velit volumus namque dei nulla irracionalis est Bona vero est si
constat deum id velle dum addit neque non ad gestis nisi deus
id velle si ita repugnare deus Anselmus Et vide repugnare ratione cum deum
ea voluisse fatemur qui deus in incarnacione Anselmus Bo ut sicut diximus
obtinemus ad hanc humilia incarnacionis potestatem ut facit cum tanto labore Quo
hoc dicant non intelligunt quod diuinam naturam cum naturam absque dubio assumimus in-
passibilem nec humiliarum posse a sua altitudine humiliari nec
quod facit velit laborare Et dominum Ihesum Christum dicimus unum deum et unum
hominem unam personam in duabus naturis et duas naturas in una persona Et ita
quod dicimus deum adhumile aut infirmum pati non hoc intelligimus secundum sub-
limitatem impossibilem naturam sed secundum infirmitatem humane substancie quam gerebat et ideo
fidei nulla racio obuiare cognoscitur sic enim diuine substantie nullam significamus
humilitatem sed dei unam et hominis unam eiusdem esse personam Vero quod in incarnacione
dei vel aliqua humilitas intelligi fieri sed natura hominis dicitur exaltata V E.

ita sit nichil imputetur diuine nature sed secundum infirmitatem hominis dicendum
quomodo iustum aut racionabile probari potest quod deus hominem illum quem pater
filium suum dilectum in quo sibi bene complacuit vocavit Et quem filius se
ipsum fecit tractavit aut tractari permisit Que autem iusticia est hominem omnium
iustissimum morti tradere pro peccatore Quis homo si innocentem dampnaret et nocentem
liberaret dampnandus non iudicaretur Ad idem enim res redire videtur quod
supra dictum est Nam si aliter peccatores saluare non potuit quam iustum
dampnando ubi est eius omnipotencia Si vero potuit sed noluit quomodo defendemus
sapienciam eius atque iusticiam Anselmus Deus pater non quemadmodum videris intelligere
hominem illum tractavit aut innocentem pro nocente morti tradidit Non enim
eum invitum ad mortem ille coegit aut occidi permisit Sed idem ipse sponte
suam mortem sustinuit ut homines saluaret Boso Etsi non invitum quoniam
voluntati patris consensit quodam tamen modo illum coegisse videtur precipiendo Dicitur
enim quod ipse humiliavit semetipsum factus obediens patri usque ad mortem
mortem autem crucis propter quod et deus illum exaltavit Et quod didicit obedienciam
ex hiis que passus est Et quod proprio filio non pepercit pater sed pro nobis omnibus
tradidit illum Et idem sic dicit Non veni voluntatem meam facere sed
voluntatem eius qui misit me Et iturus ad passionem dicit sicut mandatum dedit
michi pater sic facio Item calicem quem dedit michi pater non bibam illum
Et alibi pater si possibile est transeat a me calix iste Verumtamen non sicut ego
sed sicut tu Et pater si non potest hic calix transire nisi bibam illum fiat voluntas
tua In hiis omnibus plus videtur Christus obediencia cogente quam spontanea volun-
tate disponente mortem sustinuisse

Ut michi videtur non bene discernis inter hoc quod fecit exigente obe-
diencia et quod sibi factum est quia servavit obedienciam sustinuit non exigente
obediencia Boso Opus est ut hoc apercius exponas Anselmus Cur
persecuti sunt eum iudei usque ad mortem Boso Non ob aliud nisi quia veritatem
et iusticiam vivendo et loquendo indeclinabiliter tenebat Anselmus Hoc puto quod deus
ab omni racionali creatura exigit et hoc ista per obedienciam deo debet Boso Hoc
fateri nos oportet Anselmus Hanc igitur obedienciam debebat homo ille deo patri
et humanitas divinitati et hanc ab illo exigebat pater Boso Hoc nulli
dubium Anselmus Ecce habes quid fecit exigente obediencia Boso Verum est et
video quod sibi illatum quia obediendo perseveravit sustinuit Nam illata
est illi mors quia perstitit in obediencia et hanc sustinuit Sed hoc quod hec
obediencia non exigit non intelligo Anselmus Si homo numquam peccasset deberet pati mortem

aut deus deberet hoc abissu exigere ℟ Quemadmodum eciam nec ho
mo ex nec hoc ab isto exigitur Et huius rei ante volo audire racionem Ansh
Racionabile ceteras iusticiam factam et adhuc ut deo similitudo beati esset non
negas ℟ Non Ansh deo aut non existimabis convenire ut quem fecit iusticiam
altitudinem miseriam et sine culpa cogat hominem eciam in una morte mittere
est ℟ Patet quod si non peccasset homo non deret deus mortem exigere Ansh
Non ergo coegit deus xpm mori in quo nullum fuit peccatum sed ipse sponte
sustinuit mortem non pro obediencia deserendi iusticiam sed pro obediencia servandi
iusticiam in qua tam fortiter perseveravit ut mortem inde incurreret … Potest
eciam dici quod precepit illi pater mori cum hoc precepit unde incurrit mortem
Ita ergo sicut mandatum dedit illi pater sic fecit et calicem quem dedit bibit
et factus est obediens patri usque ad mortem et sic didicit ex hiis que
passus est obedienciam id est quousque servari deberet obediencia Verum autem quod
positum est didicit duobus modis intelligi potest aut enim didicit dictum est
… fecit discere aut quod quod per … non ignorabat experimento didicit
Et aut apostolus cum dixisset humiliavit semetipsum factus obediens usque
ad mortem mortem autem crucis subdidit propter quod et deus illum exaltavit
et donavit illi nomen quod est super omne nomen cui simile est quod David dicit
de torrente in via bibit propterea exaltavit caput Non tamen dictum est
quod nullatenus potuisset pervenire ad hanc exaltacionem nisi per obedienciam hanc
mortis Et exaltacio hec non nisi in retribucione huius obediencie collata
sit sed … patet ipse dicit omnia sibi et tradita a patre et omnia
patris esse sua Et … ita disposuerat se non aliter quam
per mortis celsitudinem omnipotencie sue … ostendere Quia quod per illam
mortem fieri disposuit cum per illam fit non inmerito dicitur propter illam fieri Et si
eciam intendimus aliquid facere sed ponimus nos prius adfacturos per quod illud
fiet cum iam factum est quod volumus precedere si sit quod intendimus recte
dicitur propterea fieri quam factum est per quod differebat quod non nisi per illud fieri
dispositum est Nam si flumen quod eque et navi transire possum propono
me non nisi navi transiturum et ideo differo transmeare quia navis abest
Cum iam presto est navis si transeo recte de me dicitur navis parata
fuit propterea transiit et non solum ita loquimur cum per illud quod precedere volumus
sed et cum non per illud sed tamen secundum illud facere ad quod sequitur Et si
quis eciam differt cibum sumere propterea quod non dum ea die misse
celebracioni affuit facto quod prius facere volebat non inmerito ille d…

iam sume tibi eum quam a te acceperam quia iam feci istud quod sumere differebas quando
utique numquam missus essem locus tamen opus dicit exaltatum propterea quod
mortem sustinuit propria et homo quam illam exaltacionem facere
deberent propter hoc et ideo non intellige quod idem dominus legitur promeruisse
sapia et gratie apud deum non quia ita erat sed quia ille sic se habebat
ut si ita esset. Nam sic post mortem exaltatum est quasi propter illam
hoc fiat. Et aut ipse ait non de mea voluntate necessarium facere sed eius
qui misit me iste est qualis est et illud mea doctrina non est
mea. Nam quia quis habet esse sed adeo hoc non tamen sum qua dei dicit et
Nullus deo homo esse habet virtutem qua deus aut iustam voluntate
sed adeo. Non quod deus veniret opus voluntate suam facere sed patris quia iusta
voluntas quam habebat non erat perhumanitatem sed deitatem ipso solo sub
non proprie deus sed patris reddit illum non est aliud quam non ha-
beauit tamen. Nam multa inserat scriptura huiusmodi inveniet. Ubi
aut dicit pater si possibile est transeat a me calix iste verumtamen non
sicut ego volo sed sicut tu et si non potest hic calix transire nisi bibam
illum fiat voluntas tua. Talem salutem prudenciam suam significat
appetitum quo humana caro defendere mortem fugiebat. Voluntate
vero patris dicit cum maluerit pater filii mortem quam vitam sed quia humanum
genus restituere volebat pater nisi fieret factus homo ad tam magnum
sicut dictum est mors illa quia non posset aut rato quod aliud facere non potuit.
Ideo dicit filius illum velle mortem suam qua maluit patri et
ut genus humanum non saluet dicit si diceret. Cum non dis aliter reconciliacionem
mundi fieri dico te hoc non velle mortem meam fieri ergo hoc volu-
ntas id est fiat mors mea ut mundus tibi reconciliet. Nam sepe aliquid
velle dicimus aliquid quia noluit ad quod si vellet non fieret illud quod dicit velle
ut tamen dicimus illum velle lucernam extinguere qui non vult claudere
fenestram per quam ventus intrat qui lucernam extinguit. Sic ergo
voluit pater mortem filii. Quia non aliter voluit mundum saluare nisi homo
tam magnum ad fieret ut dixi. Et filio volenti salutem humanam tribuere
dabit qui aliquid hoc facere non valebat quantum si illi mori paterno
sicut iste mandatum dedit illi pater sic facit et calicem quam dedit
illi bibit obediens usque ad mortem

Possit etiam recte intelligi quod per illam piam voluntatem qua
voluit filius pro salute mundi mori dedit illi pater ne tu loquendo

mandatum et calicem passionis et non pepercit illi sed pro nobis tradidit
illum et mortem eius voluit et quia ipse filius obediens fuit usque ad
mortem et didicit ex hiis que passus est obedientiam. Haec autem ad non
cum secundum humanitatem non haberet a se voluntatem iustitie tuende sed
a patre ita et voluntatem illam qua tantum bonum fecit modo voluit
non potuit habere nisi a patre luminum a quo est datum optimum et omne
donum perfectum, et sicut pater traxisse dando voluntatem dicitur, ita non incongrue
sic eum impulisse asseritur. Quemadmodum enim filius dicit de patre: Nemo venit
ad me nisi pater traxerit eum, ita dicere potuit nisi impulerit eum.
Similiter quoque proferre potuit: nemo currit ad mortem propter nomen meum
nisi pater impulerit aut traxerit eum. Cum namque voluntate quisque agitur
ad illud quod indeclinabiliter vult, trahit vel impellit non inconvenienter trahere
aut impellere deus eum cum talem dat voluntatem affirmatur; in quo
tractu vel impulsu nulla intelligitur violentie necessitas sed accepte
bone voluntatis spontanea et amata tenacitas. Si ergo hoc modo
negari nequit patrem voluntate illa dando ad mortem filium traxisse
vel impulisse, quis non videat eadem ratione mandatum illi ut
mortem sponte sustineret et calicem quem non invitus biberet dedisse?
Et si filium sibi non pepercisse sed pro nobis spontanea voluntate se in mortem
tradidisse recte dicitur, quis negaverit recte dici quia pater a quo eam voluntatem
habuit illi non pepercit sed pro nobis tradidit illum et mortem eius voluit?
Hoc etiam modo indeclinabiliter et sponte servando acceptam a patre
voluntatem filius factus est illi obediens usque ad mortem et didicit
ex hiis que passus est obedientiam, id est quam magna res facienda
sit per obedientiam. Nam haec est simplex et vera obedientia cum rationalis
natura non necessitate sed sponte servat voluntatem a deo acceptam. Aliis quoque
modis recte possumus patrem voluisse filii mortem intelligere quamvis
isti possint sufficere. Nam sicut dicimus velle eum qui facit ut alius
velit, ita dicimus etiam illum velle qui non facit ut alius velit sed
approbat quod vult, ut cum videmus aliquem fortiter pati velle molestiam
ut perficiat quod bene vult. Quamvis fateamur nos velle ut illam penam
sustineat, non tamen volumus aut amamus penam eius sed voluntatem. Illum
quoque qui prohibere potest et non prohibet solemus dicere quia vult quod non prohibet.
Quoniam ergo patri filii voluntas placuit nec prohibuit eum velle aut implere

quod volebat recte voluisse ut filius mortem tam pie tamen videlicet sustineret
quamvis pena eius non amaret affirmat non aliter potuisse talem
creaturam ut habet illum deum non esse posse mortem vitare si vellet si quidem
secundum deum est mundum salvari aliter impossibile salvari et ipse videlicet
volebat potius mortem pati quam ut mundus non salvaretur. Dico autem
ista verba dicitur ut doceat humanum genus aliter salvari non potuisse quam
per mortem suam non ut ostenderet se mortem nequaquam voluisse vitare.
Nam quecumque de illo dicuntur hiis que dicta sunt similia sic sunt exponenda
ut nulla necessitate sed libera voluntate mortuus credatur. Erat namque
omnipotens et de illo legitur quod oblatus est quia ipse voluit et ipse
dicit ego pono animam meam ut iterum sumam eam nemo tollit
eam a me sed ego pono eam a me ipso potestatem habeo ponendi eam
et potestatem habeo iterum sumendi eam. Ergo idem ipse sua potestate
et sua voluntate facit nullatenus coactus cogi recte dicitur. Bo. Hoc
solum quod permittit deus illum sic tractari quamvis volentem non videtur
tali patri tali filio convenire. Ans. Immo maxime decet talem patrem tali
filio consentire si quid vult laudabiliter ad honorem dei et utiliter ad
salutem hominum que aliter fieri non poterat. Bo. Queritur adhuc versamur quomodo
mors illa rationabilis et necessaria monstrari possit aliter namque non videtur pater
filius eam debere nec potuisse cogere aut permittere debuisse videtur.
Quare enim tunc deus aliter hominem salvare non potuit aut si potuit
cur hoc modo voluit. Nam et inconveniens videtur deo se hominem
hoc modo salvasse nec apparet quid mors ista valeat ad salvandum
hominem. Mirum enim est si deus delectetur aut eget sanguine innocentis
ut non nisi eo interfecto parcere velit aut possit nocenti. Ans. Quoniam
accipis in hac quaestione personam eorum qui credere nichil volunt nisi pre-
monstrata ratione volo tecum pacisci ut nullum vel minimum inconveniens
in deo a nobis accipiatur et nulla vel minima ratio si maior non re-
pugnat reiciatur. Sicut enim in deo quamlibet parvum inconveniens sequitur im-
possibilitas ita quamlibet parvam rationem si maiori non vincitur comitatur
necessitas. Bo. Nichil in hac re accipio libentius quam ut hoc pactum
inter nos commune servetur. Ans. De incarnatione tantum dei et de hiis
que de illo assumpto homine credimus queritur. Bo. Ita est. Ans. Ponamus
ergo dei incarnationem et que de illo dicimus homine numquam fuisse
et constet inter nos hominem esse factum ad beatitudinem que in hac vita

habere non potest, nec ad illam posse pervenire quemquam nisi dimissis
peccatis, nec ullum hominem hanc vitam transisse sine peccato, et alia
quorum fides ad salutem eternam necessaria est. B. Ita fiat, quia nichil
in his impossibile aut inconveniens deo videtur. A. Ergo
a deo homini peccatorum remissio ut ad beatitudinem perveniat. B. Sic opus tenemus.

A. Querendum ergo est qua ratione deus dimittat peccata hominibus;
et hoc ut faciamus apertius, prius videamus quid sit peccare et quid pro peccato
satisfacere. B. Tuum est ostendere et meum intendere. A.
Si angelus et homo semper redderet deo quod debet, numquam peccaret.
B. Non possum contradicere. A. Non est itaque aliud peccare quam non
reddere deo debitum. B. Quid est debitum quod deo debemus? A.
Omnis voluntas rationalis creature subiecta debet esse voluntati dei. B.
Nichil verius. A. Hoc est debitum quod debet homo et angelus deo, quod sol-
vendo nullus peccat, et quod omnis qui non solvit peccat. Hec est
iusticia sive rectitudo voluntatis que iustos facit sive rectos corde,
id est voluntate. Hic est solus et totus honor quem debemus deo et a nobis
exigit deus. Sola namque talis voluntas opera facit placita deo cum
potest operari; et cum non potest, ipsa sola per se placet, quia nullum opus sine
illa placet. Hunc honorem debitum qui deo non reddit, aufert
deo quod suum est et deum exhonorat; et hoc est peccare. Quam
diu autem non solvit quod rapuit, manet in culpa. Nec sufficit solummodo
quod ablatum est, sed pro contumelia illata plus debet reddere quam abstulit.
Sicut enim qui ledit salutem alterius non sufficit si salutem restituit,
nisi pro illata doloris iniuria recompenset aliquid, ita qui honorem alicuius
violat non sufficit honorem reddere si non secundum exhonorationis factam
molestiam aliquid quod placeat illi quem exhonoravit restituit. Hoc quoque
attendendum quia cum aliquis quod iniuste abstulit solvit, hoc debet dare quod
ab illo non posset exigi si alienum non rapuisset. Sic ergo debet omnis qui
peccat honorem deo quem rapuit solvere, et hec est satisfactio
quam omnis peccator debet deo facere. B. De his omnibus quoniam rationem sequi
proposuimus, quamvis aliquantulum me terreas, nichil habeo quod dicere pos-
sim contra. Continet [illegible]

A. Redeamus et videamus utrum sola misericordia sine omni solutione
ablati sibi honoris deceat deum peccatum dimittere. B. Non

Video cur non deceat. A. Sic dimittere peccatum non est aliud quam non
punire, et quoniam recte ordinare peccatum sine satisfactione non est nisi punire,
si non punitur, inordinatum dimittitur. B. Rationale est quod dicis. A. Deo
vero non decet aliquid inordinatum in suo regno dimittere. B. Si
aliud volo dicere, timeo peccare. A. Non ergo decet deum peccatum
sic impunitum dimittere. B. Ita sequitur. A. Est et aliud quod sequitur
si peccatum sic impunitum dimittitur, quia similiter erit apud deum peccanti
et non peccanti, quod deo non convenit. B. Non possum negare. A. Vide
et hoc. Iustitiam hominis nemo nescit esse sub lege, et secundum quantitatem
mensuram retributionis a deo recompensari. B. Ita credimus. A. Si
autem peccatum nec solvitur nec punitur, nulli legi subiacet. B. Non pos-
sum aliter intelligere. A. Liberior ergo est iniustitia, si sola misericordia
dimittitur, quam iustitia, quod valde inconveniens videtur. Ad hoc etiam extenditur
haec inconvenientia, ut iniustitiam deo similem faciat, quia sicut deus nullius
legi subiacet, ita et iniustitia. B. Resistere nequeo rationi tuae. Sed cum
deus nobis praecipiat omnino dimittere peccantibus in nos, videtur repugnans ut
hoc nobis praecipiat quod ipsum facere non decet. A. Nulla in hoc repugnantia,
quia deus hoc nobis praecipit, ut non praesumamus quod solius dei est. Ad
nullum enim pertinet vindictam facere nisi ad illum qui dominus est omnium.
Nam cum terrenae potestates hoc recte faciunt, ipse facit a quo ad hoc
ipsum sunt ordinatae. B. Removisti repugnantiam quam putabam in-
esse, sed est aliud ad quod tuam habere volo responsionem. Nam cum deus
sit liber, ut nulli legi, nullius subiaceat iudicio, et ita sit be-
nignus, ut nihil benignius cogitari queat, ut nihil sit rectum
aut decens nisi quod ipse velit: mirum videre dicimus quod nullatenus
velit aut non ei liceat suam iniuriam dimittere, a quo etiam de his
quas aliis facimus solemus indulgentiam petere. A. Verum est quod
dicis de libertate et voluntate et benignitate eius, sed sic eas
debemus rationabiliter intelligere, ut dignitati eius non videamur repugnare.
Libertas enim non est nisi ad hoc quod expedit aut quod decet, nec be-
nignitas dicenda est quae aliquid deo indecens operatur. Quod autem
dicitur quia quod vult iustum est, et quod non vult non est iustum, non ita in-
telligendum, si deus velit quodlibet inconveniens, iustum sit quia ipse vult.
Non enim sequitur, si deus vult mentiri, iustum esse mentiri, sed potius
deum illum non esse. Nam nequaquam potest velle mentiri voluntas nisi

in qua corrupta est veritas immo quae deserendo corrupta est. Cum ergo dicitur si deus vult mentiri non est aliud quam si deus est talis natura quae velit mentiri et ideo non sequitur iustum esse mendacium. Nisi ita intelligatur sicut cum de duobus impossibilibus dicimus si hoc est illud est quia nec hoc nec illud est. Ut si quis dicat si aqua est sicca et ignis est humidus. Relinquitur tamen certum est dicere quod deum velle non est inquietum. Si enim deus vult ut pluat iustum est ut pluat et si vult ut homo aliquis occidat iustum est ut occidat. Quare si non decet deum aliquid iniuste aut inordinate facere non pertinet ad eius libertatem aut benignitatem aut voluntatem peccantem qui non solvit deo quod abstulit impunitum dimittere. B. Omnia mihi aufers quae putabam tibi obici posse. A.

Vide adhuc cur deo hoc facere non deceat. B. Libenter ausculto quaecumque dicis. A. Nihil minus tolerandum in rerum ordine quam ut creatura creatori debitum honorem auferat et non solvat quod aufert. B. Nihil hoc clarius. A. Nihil autem iniustius toleratur quam quod nihil est minus tolerandum. B. Nec hoc est obscurum. A. Puto ergo quod non dicis deum debere tolerare quo nihil tolleratur iniustius ut creatura non reddat deo quod aufert. B. Immo penitus negandum video esse. A. Item si deo nihil maius aut melius quam iustitia qua honor illius servatur in rerum dispositione servata iustitia quae non est aliud quam ipse deus. B. Hoc quoque nihil apertius. A. Nihil ergo servat deus iustius quam suae dignitatis honorem. B. Concedere me oportet. A. Videtur tibi quod eum integre servet si sic ablatum sibi permittit ut nec solvat nec ipse auferentem puniat. B. Non audeo dicere. A.

Necesse est ergo ut aut ablatus honor solvatur aut poena sequatur. Alioquin aut sibi deus ipsi iustus non erit aut ad utrumque impotens erit quod nefas est vel cogitare. B. Nihil rationabilius dici posse intelligo. A. Ergo volo audire a te si poena peccatoris sit illi honor aut cuius honor sit. Si enim poena peccatoris non est eius honor ut qui peccator non solvit quod abstulit nec punitur sic perdit deus honorem suum ut non recuperet quod his quae dicta sunt repugnare videtur. B. Deum impossibile est honorem suum perdere aut enim peccator sponte solvit quod debet aut deus ab invito accipit. Nam aut homo debitam subiectionem

deo sive non peccando sive quod peccat solvendo voluntate spontanea exhibet
Aut deus eum invitum sibi torquendo subiciat et sic se dominum eius esse
ostendit quod ipse homo voluntate facere recusavit sponte voluntate reddere
in quo considerandum quia sicut homo peccando rapit quod dei est ita
deus puniendo aufert quod hominis est. Quippe non solum id suum
alicuius esse dicitur quod iam possidet sed quod in eius potestate est ut habeat.
Quoniam ergo homo ita factus est ut beatitudine habere posset si non peccaret
cum propter peccatum beatitudine et omni bono privatur de suo quamvis invitus solvit
quod rapuit quia licet deus hoc ad usum sui commodi non transferat quod
aufert sicud homo pecuniam quam alii aufert in suam convertit utilitatem
hoc tamen quod aufert utitur ad suum honorem hoc ipso quia aufert auferendo
enim peccatorem et quae illius sunt sibi subiecta esse probat. Bo. Placet
quod dixisti et aliud adhuc tuae responsioni postulo

Nam si deus ita sicud probas servat honorem suum cur vel
aliquo modo patitur illum violari quod enim aliquo modo laedi
sinit non integre ut perfecte custodire videtur. Dei honori neque
aliud quantum ad illum pertinet addi vel minui potest. Idem namque ipse sibi est
honor incorruptibilis et nullo modo mutabilis. Verum cum unaquaeque creatura suum
et quasi sibi praeceptum ordinem sive naturaliter sive rationabiliter servat
deo obedire et eum honorare dicitur et hoc maxime rationalis natura cui
datum est intelligere quid debeat. Quae cum vult quod debet deum honorat non
quia illi aliquid confert sed quia sponte se eius voluntati et dispositioni subdit et
in rerum universitate ordinem suum et eiusdem universitatis pulchritudinem
quantum in ipsa est servat. Cum vero non vult quod debet deum quantum
ad illam pertinet inhonorat quoniam se non sponte subdit illius dispositioni
et universitatis ordinem et pulchritudinem quantum in se est perturbat
licet potestatem aut dignitatem dei nullatenus laedat aut decoloret.
Si enim ea quae caeli ambitu continentur vellent non esse sub caelo aut
elongari a caelo nullatenus possent nisi sub caelo esse nec fugere caelum
nisi appropinquando caelo. Nam et unde et quo et qua irent sub caelo essent et
quanto magis a qualibet caeli parte elongarentur tanto magis opposite
parti propinquarent. Ita quamvis homo vel malus angelus divinae voluntati
et ordinationi subiacere nolit non tamen eam fugere valet quia si vult fugere de sub
voluntate iubente currit sub voluntatem punientem et si quaeris qua transit
non nisi sub voluntate permittente et hoc ipsum quod perverse vult aut agit
in universitatis praefatae ordinem et pulchritudinem summa sapientia convertit

ipsa namque spontanea persolutio satisfactio et a non satisfacientibus pene
exactio excepto hoc quod deus de malis multis modis bona facit in eadem universitate
sui tenent locum et ordinis pulchritudinem quas si divina sapientia
ubi perversitas rectum ordinem perturbare nititur non adderet fieret in ipsa universitate
quam deus debet ordinare quedam ex violenta ordinis perturbatione de-
formitas et deus in sua disposicione videretur deficere. Que duo quoniam
sicut sunt inconveniencia ita sunt impossibilia necesse est ut omne peccatum
satisfactio aut pena sequatur. Bo. Satisfecisti obiectioni mee. Anselmus
Palam igitur est quod deum quantum in ipso est nullus potest honorare vel ex-
honorare sed quasi hoc facere videtur cum voluntatem suam vo-
luntati eius subdit aut subtrahit. Bo. Nescio quid contra possim dicere.

Adhuc addam aliquid. Boso. Dic donec me tedeat
audire. Anselmus. Deum constat proposuisse ut de humana natura quam
fecit sine peccato numerum angelorum qui ceciderant restitueret. Bo.
Hoc credimus sed vellem aliquam huius rei racionem habere. Anselmus. Fallis me
non enim proposuimus tractare nisi de sola incarnacione dei et tu interseris
michi alias questiones. Bo. Ne irascaris hylarem enim datorem diligit
deus nam nemo magis probat se hylariter dare quod promittit quam qui
plus dat quam promittit. Dic ergo libenter quod quero. Anselmus. Racionalem
naturam que dei contemplacione beata vel est vel futura vel in quodam
racionali et perfecto numero prescitam esse adeo ita ut nec maiorem nec minorem
illum esse deceat non est dubitandum. Sicut enim novit deus in quo
numero melius eam decebat constitui quod factum est aut si fecit in eo illam
constituet quod ad hoc decentiorem intelliget. Quapropter aut angeli illi
qui ceciderunt facti erant ad hoc ut essent intra illum numerum aut quod
extra illum permanere non potuerunt ex necessitate ceciderunt quod absurdum
est opinari. Bo. Veritas est aperta quod dicis. Anselmus. Ergo quod de illo
numero esse debuerunt aut restaurandus est ex necessitate numerus eorum aut in
imperfecto remanebit numero racionalis natura que in numero perfecto prescita est quod
esse non potest. Bo. Restaurandi procul dubio sunt. Anselmus. Necesse est ergo nos
de humana qui non est alia de qua fieri vacat restaurari. Capitulum

Quare non ipsi aut alii angeli pro ipsis possint restitui. Anselmus
Cum videbis mox restauracionis difficultatem intelliges eorum
reconciliacionis impossibilitatem. Alii autem angeli pro illis non restitui
non possunt ut taceam quomodo hoc repugnare videatur prime condicionis
perfectioni quia non debent nisi tales esse possunt quales illi fuissent

si non peccassent, tamen illi nulla visa vindicta peccati perseverassent, quemadmodum illorum
casum aliis qui pro illis restitueretur, quod impossibile. Non enim pre-
laudabiles fuit si stant in veritate et qui nullam noverunt peccati penam
et qui eam semper aspiciunt eternam. Nam nequaquam putandum est
bonos angelos esse confirmatos casu malorum, sed suo merito. Sicut
namque si boni cum malis peccassent, simul damnati essent, ita
iniusti si cum iustis stetissent, pariter confirmati essent. Quippe
si aliqui eorum non nisi aliorum casum confirmandi erant, aut nullus
unquam confirmaretur aut necesse erat aliquem casurum qui ad alios
confirmandos puniretur, que utraque absurda sunt. Illi ergo qui con-
firmati sunt omnes si stetissent, quo modo confirmati sunt illi qui ste-
terunt, quo sic ostendi sicud potui ubi tractavi cur deus dyabolo perseveranciam
non dedit. Sequitur.

Probasti malos angelos de humana natura restaurandos esse,
ex hac racione et non in minori numero erunt homines electi quam
angeli reprobi. Sed utrum plures futuri sint, si potes, ostende.
Si angeli antequam quidam illorum caderent erant in illo perfecto numero
de quo diximus, non sunt homines facti nisi pro restauracione angelorum
perditorum, et palam est quia non erunt plures illis. Si autem ille
numerus non erat in omnibus illis angelis, complendum est de hominibus et
quod periit et quod prius deerat, et erunt electi homines plures reprobis
angelis. Et sic dicemus quia non fuerunt homines facti tantum ad restaurandum
numerum imminutum, sed etiam ad perficiendum nondum perfectum. Boso. Quid
pocius tenendum est, an angeli prius facti sint in illo perfecto an non? Anselmus.
Quod michi videtur dicam. Boso. Non possum plus a te exigere. Anselmus.
Si homo factus post casum malorum angelorum, sicud quidam intelligunt
in genesi, non video posse me per hoc plus alterum eorum determinate
probare. Sed ut puto non est absurde quod angeli prius sunt in illo perfecto et
postea factus sit homo pro restaurando imminutum eorum numerum.
Et potest esse quod non sunt in illo perfecto, quia differebat deus, sicud ad-
huc differt, illum implere numerum, facturus humanam naturam suo tem-
pore. Unde aut solummodo numerum nondum integrum perficeret aut etiam
si minueretur restitueret. Si autem tota creatura simul facta est et
dies illi in quibus Moyses istum mundum non simul esse factum videtur
dicere aliter sunt intelligendi quam sicud videmus istos dies in quibus

numerum intelligere nequeo quo facti sunt illi angeli integro numero Quod si
si ita est, videtur michi quod de civitate aut aliqui angeli vel homines
casuri erant aut plus in illa civitate celesti quam illa numeri perfectio
requireret exigeret. Sed quia omnia simul facta sunt videntur angeli et duo
primi homines in numero imperfecto fuisse. Et de hominibus si nullus angelus
angelus caderet, quod deerat solum perficeret, et si quis periret hoc quoque
quod cadit restitueret. Et homines infirmior natura que inferior erat quasi
deum excusaret atque diabolum confunderet si ille casum suum infirmitati
sue imputaret, cum ipsa infirmior stetit. Hanc si et cadentem ipsa
caderet, multo magis deum defenderet contra diabolum et contra se ipsum
Cum ipsa facta valde infirmior et mortalis in electis de tanta infir-
mitate tanto altius ascenderet quam diabolus ceciderit. Quanto boni angeli
quorum equalitas ei debetur profecerat post ruinam malorum quia perseve-
raverunt. Ex hiis rationibus potius michi videtur quod in angelis non fuit
ille perfectus numerus quo civitas illa superna perficietur. Quoniam si homo simul
cum angelis factus non est, sic possibile esse, et si simul facti sunt quod
magis putaverunt putant multi. Quoniam legitur Qui vivit in eternum creavit
omnia simul videtur necesse esse sic perfecto mundane creature non expectet nulli
creda in numero individuorum quarum in una natura nec nature humane ...
et ad consummationem eiusdem perfectionis esse factum illi sunt habundare quod
minime videntur que non audemus dicere quod aliquid ipsa ibi facta est
et non solum pro restaurandis individuis aliis nature, quod palam
est, quod etiam si angelus nullus perisset, homines tamen in celesti civitate
locum habuissent. Sequitur ergo quod in angelis antequam quidam illorum
caderent non erat ille perfectus numerus, alioquin inde erat ut aut homines
aut angeli aliqui caderent quia extra numerum perfectum ubi nullus manere poterat.
Bo. Non nichil effecisti. ~~Anselmus~~ Est et alia ratio que non parum suffragatur
suffragatur illi sententie que angelos non esse factos in perfecto numero existimat.
Bo. Dic illam. ~~Anselmus~~ Si angeli in illo numero perfecto facti sunt et nullatenus
facti sunt homines nisi pro restauratione perditorum angelorum, palam est
quod nisi angeli ab illa beatitudine cecidissent homines ad illam ascen-
derent. ~~Bo~~ Hoc constat. ~~Anselmus~~ Si quis dixerit hoc quod tantum le-
tabuntur electi homines de angelorum perditione quantum gaudebunt de sua
assumptione. Quoniam absque dubio hoc non erit nisi illa fuissent quo potuit

ab hac perfecta gratulatione defendi. Aut quo dicemus angelos qui ceci-
derunt in hominibus restaurandos, si illi sine hoc vitio futuri erant si
non cecidissent, id est sine gratulatione de casu aliorum, isti non sine illo esse non
potuerunt? Immo qualiter cum isto hoc vitio beati esse debebunt? Deinde
qua audacia dicimus deum nolle aut non posse hanc restau-
rationem sine hoc vitio facere? Ratione similiter ex gentibus qui ad fidem
vocati sunt quia illam iudei repulerunt. Ans. Non. Nam si iudei
omnes credidissent, gentes tamen vocarentur, quia in omni gente qui timet
deum et operatur iustitiam acceptus est illi. Sed quia iudei apostolos contempserunt,
ea tunc fuit causa ut ad gentes illi converteret. Boso. Nullo
video quid contra hoc dici possit. Ans. Unde tibi videtur accidere singulos
de alieno casu laetitia? Bo. Unde nisi quia certus erit unusquisque quod ubi est
nullatenus esset nisi aliquis inde cecidisset? Ans. Ergo si nullus hanc certitudinem
haberet, non esset unde ullus de alieno damno gauderet. Boso. Ita videtur.
Ans. Putas ne ullorum aliquem habiturum hanc certitudinem si multo plures
erunt quam qui ceciderunt? Bo. Nullatenus possum opinari quod eam habeat
aut habere debeat. Quomodo namque poterit quis scire utrum ad restaurandum
diminutum factus sit aut ad perficiendum numerum quod nondum perfectum erat de illo
numero constituendae civitatis? Sic fit si omnis ceciderunt se esse ad perficiendum
illam civitatem. Ans. Ergo si plures erunt quam reprobi angeli nullus
poterit aut debebit scire se non esse ibi assumptum nisi pro alieno casu.
Bo. Verum est. Ans. Non ergo habebit aliquis unde gaudeat
de alicuius perditione. Bo. Ita sequitur. Ans. Cum ergo videamus quod
si plures erunt homines electi quam sint reprobi angeli, illa non sequatur
inconveniencia quam sequi esset necesse si plures non erunt, et cum impossibi-
le sit ullum in illa civitate futurum inconveniens, videtur necesse esse
et angelos non sunt facti in numero perfecto et plures fieri sive beatos
homines quam sint miseri angeli. Bo. Non video qua ratione hoc negari queat.
Ans. Aliam adhuc eiusdem sententiae posse puto dari rationem. Bo.
Hanc quoque proferre debes. Ans. Credimus hanc mundi molem corpoream
in melius innovandam, et hoc futurum esse donec impleatur numerus electorum
hominum et illa beata perficiatur civitas nec post eius perfectionem differendum.
Unde colligi potest deum ab initio proposuisse ut utrumque simul perficeret,
quatenus et minor natura quae deum non sentiret, natura maiore quae deo frui
debet, nequaquam perficeretur, et in maioris perfectione mutata in melius

suo quodam modo quasi congratularetur immo omnis creatura que tam gloriose
et tam mirabiliter sui consummatione ipsi creatori et sibi et invicem quoque
suo modo exultare congaudendo iocundaretur. Quatenus quod voluntas rationalis
natura facit sponte hoc etiam insensibilis creatura per dei dispositionem naturaliter
exhibeat. Solemus namque in maiorum nostrorum exhibitione congaudere ut
cum in natalicijs sanctorum festiva exultatione iocundamur de gloria
eorum letantes. Quam sententiam illud adiuvare videtur. Quia si adam
non peccasset differret tamen deus illam civitatem perficere donec
completo ex hominibus numero quem expectabat ipsi quoque homines in cor-
poream ut ita dicam immortalitatem immortales transmutarentur. Habebant
enim in paradyso quandam immortalitatem non moriendo sed non erat
immortalis hec potestas quia poterat mori. ut scilicet ipsi non possent non mori.
Quod si ita est ut videlicet rationalem illam et beatam civitatem et hanc
mundanam insensibilem quam naturam deus ab initio proposuerat simul
perfectam videtur quia aut illa civitas non erat completa numero angelorum
tamen ruina malorum sed expectabat deus ut eam de hominibus compleret
quando corporea mundi natura in melius mutaretur aut si perfecta erat
in numero non erat perfecta confirmatione et differenda erat eius confir-
matio et si nullus in ea peccasset usque ad eandem mundi quam
expectamus renovationem aut si non diutius illa confirmatio differenda
erat acceleranda erat mundana renovatio ut cum eadem confirmatione
fieret. Sed quod mundum novum factum statim deus renovare ut eas res que post
renovationem illam non erunt in ipso initio antequam appareret cur facte essent
destruere instituerit omnino caret ratione. Sequitur ergo quod angeli non ita fuerunt
in numero perfecti ut eorum confirmatio diu non differretur. propterea quod mundi
novi renovatio mox appeteret fieri quod non esse convenit. Quod autem eandem
confirmationem usque ad mundi futuram renovationem differre deus voluerit
inconveniens videtur presertim cum illam in quibusdam tam cito perfecerit et
cum intelligi possit quod in primis hominibus cum peccaverunt illa fecisset
si non peccassent sicut fecit in perseverantibus angelis. Quamvis enim
non dum perducerentur ad illam equalitatem angelorum ad quam per-
venturi erant homines cum perfectus esset numerus de illis assumendus in illa
tamen iustitia in qua erant videtur. Quia si vicissent ut temptati non
peccarent ita confirmaret cum omni progenie sua quod ultra peccare
non possent quemadmodum quod victi peccaverunt sic infirmati sunt ut quantum

incepit esse sine peccato esse non possunt. Quis enim audeat dicere plus
valere iniustitiam ad alligandum in servitute hominem, in prima fragilitate
sibi consentientem, quam valet iustitia ad confirmandum eum in libertate sibi
in eadem prima temptatione adhaerentem? Nam quia omnis humana
natura tota erat in primis parentibus, tota in illis victa est ut peccaret,
excepto illo solo homine quem deus sine semine viri scivit de virgine facere,
sic eciam excepto eodem sic tota vicisset si non peccasset.
Restat ergo ut non completa in isto summo angelorum numero superna civitas
ex hominibus complenda fuisse dicatur. Quae si rata sit, plures erunt electi homines
quam sunt angeli reprobi. Boso. Rationabilia mihi valde videntur quae
dicis. Sed quid dicemus quod legitur de deo: constituit terminos populorum
iuxta numerum filiorum israel, quod quidam, quia pro filiorum israel invenitur angelorum
dei, sic exponunt ut secundum numerum bonorum angelorum accipiendum intelligant
numerum esse hominum electorum. Anselmus. Hoc non repugnat praedictae sententiae, si certum
non est quod tot angeli cecidissent quot permanserunt. Nam si plures
sunt electi angeli quam reprobi, et necesse est ut reprobos electi homines
restaurent, et possibile est ut beatorum numero aequentur, sic plures erunt
homines iusti quam angeli iniusti. Sed memento quo pacto incepi
respondere quaestioni tuae, videlicet ut si quid dixero quod maior non confirmet auctoritas,
quamvis illud ratione probare videar, non alia certitudine accipiatur,
nisi quia interim ita mihi videatur, donec deus mihi melius
aliquo modo revelet. Certus enim sum, si quid dico quod sacrae scripturae
absque dubio contradicat, quia falsum est, nec illud tenere volo, si cognovero.
Sed si in illis rebus quibus diversa sentiri possunt sine periculo, sicut est
istud unde nunc agimus. Si enim nescimus utrum plures homines eligendi
sint quam angeli qui sunt perditi an non, et alterum horum magis aestimamus quam
alterum, nullum periculum esse arbitror; si in huiusmodi rebus
ita exponimus divina dicta ut diversis sententiis favere videantur, nec alicubi
invenitur quid indubitanter tenendum sit, non arbitror reprehendi
debere. Illud autem quod dixisti: constituit terminos populorum sive gentium iuxta numerum
angelorum dei, quia in alia translatione legitur iuxta numerum filiorum israel, quoniam
ambae translationes aut idem significant aut diversa sine repugnantia,
ita intelligenda est ut et per angelos dei et per filios israel significentur
angeli boni tantummodo, aut soli homines electi, aut simul angeli
et homines electi, tota scilicet illa superna civitas; aut dei sint angeli tantum et

per filios istius seculi solummodo iusti homines aut soli angeli per filios istius seculi et iusti
homines per angelos dei Cum boni angeli tantum designantur per utraque idem
est quod si solum per angelos dei sic non tota celestis civitas hic est
sensus quod tam diu assumentur ipsi i. multitudines electorum hominum aut
tam diu erunt in hoc seculo ipsi donec de hominibus predestinatus numerus
civitatis non dum perfectus sed non video nunc quo soli angeli aut soli
angeli et homines sed per filios istius seculi intelligantur Electos autem homines
filios istius seculi sicud filios abrahe vocari non est alienum Cum angeli
quoque dei propter puritatem vite vocati et vitam angelorum imitantes atque filii dei
et equalitatis illius angelorum promittitur merebuntur et quod omnes iuste viventes
angeli sunt dei dum ipsi martires et confessores dicuntur qui cum confitetur
et testatur veritatem nuncius dei est i. angelus eius est Et si malus homo
dicitur sicut de iuda dominus dicit propter similitudinem malicie cur non et bonus
homo dicitur angelus propter imitationem iusticie Quare possumus ut puto dicere
deum constituisse terminos populorum iuxta numerum electorum hominum quia tamen tam
diu erunt ipsi et civitas hominum in hoc mundo procreato donec numerus eorum
electorum compleatur et eo completo cessabit ex hominum generatio que fit in hac
vita At si per angelos dei intelligimus sanctos angelos tunc et per filios istius seculi
solummodo iustos homines duntaxat intelligi potest quod constituit deus terminos
populorum iuxta numerum angelorum dei aut quod tantum populi i. tot homines as-
sumet quot sunt dei aut quod tam diu erunt ipsi donec numerus angelorum
dei compleatur ex hominibus et duo solummodo exponi posse video constituit
terminos populorum iuxta numerum filiorum istius seculi i. quod sicud supra dictum est tam
diu erunt ipsi ut hic seculo donec numerus hominum sanctorum assumatur et colligere
ex expositione translacione quod tot assumet homines quot remanserunt angeli
Dum tamen non sequitur quod omnes perditi angeli ex hominibus restaurandi sic tot
angelos cecidisse quot perseveraverunt Et tunc si dicitur inveniendi cit quo
ratione non sunt supra posite rationes que videntur ostendere non fuisse in angelis
propter quam quidam electorum caderent illam perfectam numerum quod supra dictum et plus
homines electos futuros quam sunt angeli mali ~~vel~~ Non me penitus
cogite ut de angelis hec michi dicas una non fructum tum est nunc
ad reddi ad id tunc digressi sumus ~~[illegible]~~ Constat deum posuisse
ut de hominibus angelos qui ceciderunt restauraret ~~[illegible]~~ Certum est

Quales ergo oportet esse homines in illa civitate superna de perangelis
in illam assumet quales illi fuerunt cantantes illi prophetias vide

erunt, et quales non fuerunt boni angeli, aliqui angeli non erunt restaurati
qui ceciderunt, et sic quod deus aut non poterit perficere bonum quod incepit
aut penitebit eum tantum bonum incepisse, quae duo absurda sunt. Bo. Vere
oportet ut equales sint homines bonis angelis. Ans. Angeli boni unquam
non peccaverunt. Bo. Ans. Potes ne cogitare quod homo qui aliquando peccavit,
et nunquam deo pro peccato satisfecit, sed tantum impunitus dimittitur, equalis sit angelis
qui nunquam peccaverunt? Bo. Verba ista cogitare et dicere possum, sed sensum
eorum ita cogitare nequeo, sicud per falsitatem non possum intelligere veritatem.
Ans. Non ergo decet deum hominem peccantem sine satisfactione ad
restaurationem angelorum assumere perditorum, quoniam veritas non patitur eum levari
ad equalitatem beatorum. Bo. Ratio ostendit hoc. Ans. Considera etiam in solo
homine sic hoc quod debet angelis equari, utrum sic deus debet ad
beatitudinem vel illam vel talem qualem habuit antequam peccaret provehere.
Bo. Dic tu quid cogitas, et ego considerabo prout potero. Ans. Ponamus
divitem aliquem in manu tenere margaritam preciosam quam nulla unquam
pollucio tetigit, et quam nullus possit alius a manu eius excutere
nisi ipso permittente, et eam disponat recondere in thesaurum suum
ubi sunt carissima et preciosissima quae possidet. Bo. Cogito hoc velud
ante nos sit. Ans. Quid si ipse permittat eandem margaritam ab aliquo
invido excuti de manu sua in lutum, cum prohibere posset, et postea
de luto sumens pollutam et non lotam in aliquo suo mundo et
caro loco reconderet illam sic servaturus, putas ne illum sapientem?
Bo. Quomodo hoc possum? Nam nonne melius esset, sicut margaritam
suam mundam teneret et servaret quam pollutam? Ans. Nonne similiter
faceret deus, qui hominem angelis sociandum sine peccato quasi
in manu sua tenebat in paradyso, et permisit ut accensus invidia
~~tenebat~~ dyabolus eum in lutum peccati quamvis consentientem deiceret. Si
enim prohibere vellet, dyabolus non posset temptare hominem. Nonne inquam
similiter faceret, si hominem peccati sordibus maculatum sine omni lavacione, id est
absque omni satisfactione, talem semper manentem saltem in paradyso unde
eiectus fuerat reduceret? Bo. Similitudinem, si deus hoc faceret, negare
non audeo, et ideo eum hoc facere posse non concedo. Videtur enim aut quod
propositum perficere non potuisse, aut bonum propositum eum penituisse, quae
in deum cadere nequeunt. Ans.

Pro hinc igitur certissime quod sine satisfactione id est sine debiti solucione
spontanea nec deus peccatum impunitum dimittere nec peccator ad
beatitudinem vel talem qualem habebat antequam peccaret pervenire.
Non enim hoc modo repararetur homo vel talis qualis fuit ante peccatum.
Ro. Rationibus tuis contradicere non possum. Sed quid est quod dicimus deo
dimitte nobis debita nostra et omnis gens orat deum quem
credit ut dimittat sibi peccata. Si enim solvimus quod debemus cur oramus
ut dimittat? Numquid deus iniustus est ut iterum exigat quod solutum
est? Si autem non solvimus cur frustra oramus ut faciat quod quia non
convenit facere non potest? Disc. Qui non solvit frustra dicit dimitte.
Qui autem solvit supplicat quia hoc ipsum pertinet ad solutionem ut supplicet.
Nam deus nulli quidquam debet sed omnis creatura illi debet et ideo non expedit
homini ut agat cum deo quomodo par cum pari. Sed de hoc non est opus
tibi nunc respondere. Tu enim cum cognosces cur christus est mortuus forsitan
videbis per te quod quaeris. Ro. Sufficit mihi nunc quod de hac quaestione respondes.
Quod autem nullus homo ad beatitudinem pervenire queat cum peccato aut solui
a peccato nisi solvat quod rapuit peccando sic aperte monstrasti ut etiam
si velim non possim dubitare. Disc. Hoc quoque ne dubitabis ut puto
quia secundum mensuram peccati oportet satisfactionem esse. Ro. Aliter aliquatenus
inordinatum maneret peccatum quod esse non potest si deus nichil relinquit
inordinatum in regno suo. Sed hoc praestitutum est quod quaelibet parva inconveniencia
impossibile est esse in deo. Disc. Quid ergo solves deo pro peccato tuo? Ro. Penitentiam,
cor contritum et humiliatum, abstinentias et multimodos labores
corporis et misericordiam dandi et dimittendi et obedientiam. Disc. Quid in
omnibus hiis das deo? Ro. Nonne honoro deum quando propter eius timorem
et amorem in cordis contritione laetitiam temporalem abicio, in abstinentiis
et laboribus delectationem et quietem huius vite mihi calco, in dando et
dimittendo quae mea sunt largior huius vite, in obedientia me
ipsum subicio. Disc. Cum reddis aliquid quod debes deo etiam si non peccasti
non debes hoc computare pro debito quod debes pro peccato. Omnia autem ista debes deo quae
dixisti. Tantus enim debet in hac mortali vita amor atque pertinet et
desiderium perveniendi ad illud ad quod factus es et dolor quia nondum ibi
es et timor ne non pervenias ut nullam laetitiam sentire debeas nisi
de hiis quae tibi aut auxilium aut spem dant perveniendi. Non enim
mereris habere quod non secundum quod est amas et desideras et de quo quia nondum
habes et adhuc nondum habiturus sis. An non intuendo et pariter non doles

Atq; etiam pertinet querere et delectaciones inudauas q tam ab
illa uita qua et delectacione reuocant fugere nisi quedam admixtas
illius fruendi cognoscis sufficit daciz uo ita considerare deus te
facere credibilis sicud intelligis q das uo ate hos ß alio aug sumus
cs tu z ille cui das et ita te donat et consuo tuo i ho homi facias
q tibi ablatus uis in flagra et q qui no ult dare g ß no dr accipe
q no ß dimissiom aut nisi breuiter dico q nullatenus pertinet
adte vindicta sicud sup dixim qui ut tu tuus es et ut ite tuus
aut scimus qui tibi fecit i iuriam Ez vnij dm fui sit abo
dimissio est et si dsue tuo te vindicatis in dicto q dm z iudic
omi sup illum super presumis inobediencia uo q das deo q no
deo cui iubenti totu q es et q hes et q potes deo Bo Nichil
nunc audeo inomibus hijs dicere me dare deo q no deo Disc
E q pfelices deo pro peto tuo Bo Ei me ipm et q q possum
etiam qui no pecto illi deo ne pete habeo q pro pcto reddere Disc
E go est dete quo potis saluus esse Bo Ei rones tuas considerare
no uideo quo Ei aut ad fidem meam vero in fide sancta q
p delatores opar spero me posse saluum et q legimus si iusti
continuus fuit ab iniustitia et fecit iusticiam omes iusticias eius tradi
oblivione Disc hoc no dr nisi illo qui aut expectaueunt
xpm aut venire aut credunt i eum pro qua dei ß xpm
et xpianus fidem quasi inuti fuisse possum qui solum rone ad
mitte deus aduenit eius ad salutem homi esse necessariam q
proponimus Bo Ita fecimus Disc Ecce sola usus rone perdamus Bo Equis
me magnus quasdam dicitas deside cum multum ut sicud
incepisti prosequaris

P[ost]quam omnia illa q mo posuisti te pro pecto soluere posse tenor
debere et uideamus vtrum possunt sufficere ad satisfactionem unius
tam parui pecti sicut est unius aspectus qui uoluntati dei
Bo Nisi quia audio dicere hoc pone in quo puendere me hoc pectum
una sola compunctione delere Disc Rondu constituisti quasi pondus
sit pectum Bo Fuit unde michi Disc Ei uides me i conspectu
dei et aliquis dicat aspice illuc: et deus ex nullateus volo ut
aspicias quere tu ipse in corde tuo q sit in omnibus q sunt pro quo cotidie
uoluntatem dei debes illum aspectum facere Bo Nichil inuenio

aplicis quod hoc deberem nisi forte sim in ea necessitate positus ut si non
hoc faciam aut iterum aut maius faciam peccatum. Boso. Et nunc in hac necessitate
et absolute hoc peccatum concedo quod si possit aliud facere peccatum pro eo redimendo. Anselmus.
Quare video et non possum. Boso. Nec te diutius protraham quid si
necesse esset aut totum mundum et quicquid deus non est perire et in
nichilum redigi aut te facere tam paruam rem contra voluntatem dei. Quidam
quidam et nulli dampno contraposite intelligo. Sed solum ad quid facere
contra voluntatem aliquid non reprehensibilitatis ut res eius fuerit et potest
illi placere contra cuius voluntatem facimus. Boso. Hoc sic homini qui non
non intelligit quid sit utile sibi aut non potest quod perdit restaurare. Sed
deus nec indiget et omnia si perirent posset ea sicut fecit restituere. Boso.
Fateri me necesse est quod pro conseruanda tota creatura nichil deberem facere
contra voluntatem dei. Anselmus. Quid si plures essent mundi plenis creaturis
sint et iste. Boso. Si infinito numero multiplicarentur et similiter in obtutu
ad ipsum videre deum nichil tamen possem. Anselmus. Quid et si contigit
ut contra voluntatem dei illum aspectum feceris. Boso. Sic grave peccatum
quotiens feci ad quod contra voluntatem dei facimus qui semper
in conspectu eius sumus et semper ipse precipit nobis ne peccemus. Boso.
Ut audio nimis periculose viuimus. Anselmus. Patet quod secundum quantitatem peccati
exigit deus satisfactionem. Boso. Non possum negare. Anselmus. Non ergo satis
facis si non reddis aliquid quod sit id pro quo peccatum facere non de-
bueras. Boso. Et ratione video sic exigere et omnino esse impossibile. Anselmus.
Nec deus illum obligatum aliquatenus debito peccati assumere potest ad
beatitudinem et non decet. Boso. Nimis grauis est sententia.

Audi adhuc aliud sine quo non minus fit dissimilis homo reconci-
liatio deo. Boso. Nisi fides me consolaretur hoc solum me
cogeret desperare. Anselmus. Audi. Boso. Dic. Anselmus. Homo in paradiso
sine peccato factus quasi pro deo positus est inter deum et diabolum ut vinceret
diabolum non consentiendo suadenti peccatum ad excusationem et honorem
dei et ad confusionem diaboli cum ille infirmior in terra non peccaret
eodem diabolo suadente et cum hoc facile posset efficere nulla vi
coactus sola suasione sponte se vinci permisit ad voluntatem
diaboli et contra voluntatem et honorem dei. Boso. Quid vis tende-
re. Anselmus. Iudica tu ipse si non est contra voluntatem dei ut homo reconcilietur
ei cum calumpnia huius contumelie deo irrogate nisi prius honora-
uit deum vincendo diabolum sicut eum inhonorauit victus a diabolo.
Victoria vero talis debet esse ut sicut fortis et potestate in mortalitate consensit
facile diabolo ut peccaret unde iuste incurrit penam mortalitatis ita

infirmus et mortalis qualem ipse se fecit per mortis difficultatem
vincat diabolum ut nullo peccet. A. Quod facere non potest quam-
diu ex vulnere primi peccati conceptus et natus in peccato. B. Iterum
dico quia et ratio probat quod dicis et impossibile est.

A. Adhuc accipe unum sine quo iuste non reconciliatur homo
nec minus impossibile. B. Tot iam proposuisti nobis
que facere debemus ut quidquid super addis non me magis
terrere possit. A. Audi tamen. B. Audio. A. Quid abstulit homo
deo cum a diabolo se vinci permisit. B. Dic tu ut incepisti quia ego
nescio quid super hec mala que ostendisti potuit addere. A. Nonne
abstulit deo quidquid de humana natura facere proposuerat. B. Non potest ne-
gari. A. Intende in districtam iustitiam et iudica secundum illam utrum ad equa-
litatem peccati homo satisfaciat deo nisi id ipsum quod permittendo
se vinci a diabolo deo abstulit diabolum vincendo restituat ut que-
admodum per hoc quod victus est rapuit diabolus quod dei erat et deus
perdidit ita per hoc quod vincat perdat diabolus et deus recuperet. B. Nichil
districtius nec iustius potest aliquid cogitari. A. Putas ne summam iustitiam
hanc iustitiam posse violare. B. Non audeo cogitare. A. Nullatenus
ergo debet aut potest accipere homo a deo quod deus illi dare proposuit si
non reddit deo totum quod illi abstulit ut sicut per illum deus perdidit
ita per illum recuperet. quod aliter non valet fieri nisi ut quemadmodum per
victum tota humana natura corrupta et quasi fermentata est peccato cui
nullum deus assumit ad perficiendam civitatem celestem, ita per victorem
tot iustificentur a peccato homines quot numerum illum completuri
erant ad quem explendum factus est homo. B. Sed hoc facere nullatenus potest
peccator homo quia peccator peccatorem iustificare nequit. B. Nec iustius
nec magis impossibile. Sed ex his omnibus videtur misericordia
dei et spes hominis perire quantum ad beatitudinem spectat ad quam factus
est homo.

A. Expecta adhuc parum. B. Quid habes amplius. A. Si homo di-
citur iniustus qui homini non reddit quod debet multo magis in-
iustus est qui deo quod debet non reddit. B. Si potest et non reddit
utique iniustus est. A. Forsitan si nulla est in eo causa impotentie
aliquatenus excusari potest si in ipsa impotentia culpa est sicut non levigat
peccatum ita non excusat non reddentem debitum. Nam si quis iniungit
opus aliquod servo suo et precipiat illi ne se deiciat in foveam quam
illi monstrat unde nullatenus exire possit et servus ille contemp-
nens mandatum et monitum domini sui sponte se in monstratam mit-
tat foveam ut nullatenus possit opus iniunctum efficere pu-
tas ne illi aliquatenus proficiat ista excusatio valere

tur opus in iustitiam non faciat. B. Nullo modo sed potius ad augmentum
culpe cum ipse impotentiam habendi sibi fecit. Dupliciter namque peccavit
quia et quod iussus est facere non fecit et quod preceptum est ne faceret fecit.
A. Ita homo qui se sponte obligavit illo debito quod solvere non
potest et sua culpa deiecit se in hanc impotentiam ut nec illud possit
solvere quod debebat ante peccatum id est ne peccaret nec quod debet quia peccavit
inexcusabilis est. Ipsa namque impotentia culpa est quia non debet eam habere immo
debet eam non habere. Nam sicut culpa est non habere quod debet habere ita culpa est habere
quod non debet habere. Sic igitur culpa est homini non habere potestatem illam quam acce-
pit ut posset cavere peccatum. Sic culpa est illi habere impotentiam qua
nec iustitiam tenere et peccatum cavere nec quod pro peccato debet reddere potest.
Sponte namque fecit unde perdidit illam potestatem et devenit in hanc impotentiam.
Idem enim non est habere potestatem quam debet habere potestatem et impotentiam quam debet non habere.
Quapropter impotentia reddendi deo quod debet que facit ut non reddat non
excusat hominem si non reddit quia effectus peccati non excusat peccatum
quod facit. B. Et grave nimis est et tamen ita necesse est. A. Iniustus ergo
est homo qui non reddit deo quod debet. B. Nimis est verum. [illegible] iniustus
est quia reddere nequit. A. Nullus autem iniustus admittetur ad beatitudinem
quia quemadmodum beatitudo est sufficientia in qua nulla est indigentia sic nulli
convenit nisi in quo ita pura est iustitia ut nulla in eo sit iniustitia. B.
Non audeo aliter credere. A. Qui ergo non solvit deo quod debet non poterit
esse beatus. B. Nec hoc consequi negare possum. A. At si vis dicere
misericors deus dimittit supplicanti quod debet idcirco quia reddere
nequit non potest dici dimittere nisi aut hoc quod sponte reddere
debet nec potest reddere quod recompensari posset pro peccato quod fieri non debet pro conservatione
omnis rei que deus non est aut hoc quod puniendo ablaturus erat
invito scilicet supra dixi beatitudinem. Sed si dimittit quod sponte reddere
debet homo ideo quia reddere non potest quid est aliud quam dimittit deus
quod habere non potest. Sed derisio est ut talis misericordia deo attribuatur. A. Si
vero dimittit quod invito erat ablaturus propter impotentiam reddendi
quod sponte reddere debet relaxat deus penam et facit beatum hominem
propter peccatum quia habet quod debet non habere. Nam ipsam impotentiam debet
non habere. Et idcirco quamdiu habet sine satisfactione peccatum est illi.
Verum huiusmodi misericordia dei nimis est contraria iustitie eius que non nisi
penam permittit reddi propter peccatum. Quapropter quemadmodum deus sibi
est contrarius ita hoc modo illum esse misericordem impossibile est. B. Aliam
misericordiam dei video esse querendam quam istam. A. Puta verum esse dimittit
illi deus qui non solvit quod debet idcirco quia non potest. B. Ita vellem.
A. Aut quamdiu non reddet aut volet reddere aut non volet. Si sibi
volet quod non poterit indigens erit. Si vero non volet iniustus erit. B. Nihil
hoc est clarius. A. Sive autem indigens sit sive iniustus beatus non erit.

B. Et hoc apertum. A. Cur dicis quod non reddit beatus esse non posse. B. Si racione sequitur deus iusticie non est qua dicatur misericors homini et misericordia dei penitus perire videtur. A. Racionem postulasti racionem accipe. Ego misericordem deum esse non nego qui homines et iumenta salvat quemadmodum multiplicavit misericordiam suam. Nos autem loquimur de illa ultima gratia qua post hanc vitam beatum facit hominem. Hanc beatitudinem nulli dari debere nisi illi cui penitus dimissa sunt peccata nec hanc dimissionem fieri nisi debito reddito quod debetur pro peccato secundum magnitudinem peccati supra positis racionibus puto me sufficienter ostendisse. Quibus si quid tibi videtur posse racionabiliter obici dicere debes. B. Ego ullam tuarum racionum aliquatenus infirmari posse video. A. Neque ego si bene consideretur existimo. Verumtamen si vel una de omnibus quas posui inexpugnabili veritate roborat sufficere debet. Sive enim uno sive pluribus argumentis veritas inexpugnabiliter monstretur equaliter omni dubitatione defendit. B. Vere ita est.

Quomodo ergo salvus erit homo si ipse non solvit quod debet, nec salvari si non solvit debet? Aut qua fronte asseremus deum in misericordia divitem supra intellectum humanum hanc misericordiam facere non posse? A. Hoc debes nunc exigere ab illis qui Christum non esse credunt necessarium ad illam salutem hominis quorum vice loqui cepisti ut dicant qualiter homo salvari possit sine Christo. Quod si nullo modo possunt cessent nos irridere et accedant et iungant se nobis qui non dubitamus hominem per Christum salvari posse aut desperent ullo modo hoc fieri posse. Quod si horrent credant nobiscum in Christum ut possint salvari. B. Ut tecum sic incepi ut ostendas in qua racione homo salvetur per Christum. A. Nonne sufficienter probatur per Christum hominem posse salvari cum et infideles non negent hominem ullo modo posse beatum fieri et satis ostensum sit quia si ponimus Christum non esse nullo modo inveniri salus hominis potest. Aut enim per Christum aut aliquo alio aut nullo modo potest homo salvari. Quapropter si falsum est quia nullo modo aut quia aliquo alio modo potest hoc esse necesse est fieri per Christum. B. Si quis videns racionem quia aliquo modo non potest esse et non intelligens qua racione per Christum esse valeat asserere volet hoc nec per Christum nec ullo modo esse quid huic respondebimus? A. Quid respondendum est illi qui ideo astruit esse impossibile quod necesse est esse quia nescit quomodo sit? B. Quia insipiens est. A. Ergo contempnendum est quod dicit. B. Verum est. Sed hoc ipsum illi ostendendum est qua racione sit quod putat impossibile. A. An non intelligis ex hiis que supra diximus quia necesse est aliquos homines ad beatitudinem pervenire? Nam si deo inconveniens est hominem cum aliqua macula perducere ad hoc ad quod illum sine omni macula fecit ne aut boni incepti penitere aut propositum implere non posse videatur multo magis propter eandem inconvenienciam impossibile est nullum

hominem ad hoc provehi ad quod factus est. Quapropter aut talis extra fidem christianam invenienda est satisfactio pro peccato, qualem esse debere supra monstravimus, quod nulla ratio monstrare potest; aut indubitanter in illa credenda est. Quod enim vera ratione colligitur esse, id in nullam debet deduci dubitationem, etiamsi ratio quomodo sit non percipiatur. Verum est quod dicis. Quid ergo amplius quaeris? Non ad hoc veni ut auferas mihi fidei dubitationem, sed ut ostendas mihi certitudinis meae rationem. Quapropter sicut me ratione perduxisti ad hoc ut videam peccatorem hominem hoc debere deo pro peccato quod reddere nequeat, et nisi reddiderit salvari non posse, ita me convincas illuc ut rationabili necessitate intelligam esse oportere omnia illa quae nobis fides catholica de Christo credere praecipit, si salvari volumus, et quomodo valeant ad salutem hominis, et qualiter deus misericordia salvet hominem, cum peccatum non dimittit illi nisi reddiderit quod pro illo debet. Et ut certiores sint argumentationes tuae, sic a longe incipe ut eas super firmum fundamentum constituas. Adiuvet me nunc deus, quia tu nullatenus mihi parcis nec consideras imbecillitatem scientiae meae, cum tam magnum opus iniungis. Tentabo tamen, quoniam quidem incepi, non in me sed in deo confidens, et faciam quod ipso adiuvante potero. Sed ne fastidium hoc volentibus legere nimis longa continuatione generetur, quae restant dicenda alio exordio distinguamus.

Hominem factum esse iustum ut beatus esset.
Quod non moreretur si non peccasset.
Quod cum corpore in quo vivit in hac vita resurget.
Quod perficiet deus quod incepit.
Quod quamvis hoc necesse sit, non tamen hoc faciet cogente necessitate; et quod sit necessitas quae gratiam aufert vel minuit, et sit necessitas quae auget.
Quod satisfactionem per quam salvatur homo non possit facere nisi deus homo.
Quod necesse sit eundem esse perfectum deum et perfectum hominem.
Quod de genere Adae et de virgine femina deum oporteat assumere hominem.
Quod necesse sit verbum solum et hominem in unam convenire personam.
Quod idem homo non ex debito moriatur, et quomodo possit vel non possit peccare; et cur ille vel angelus de sua iustitia laudandus sit, cum peccare non possint.
Quod moriatur ex sua potestate, et quod mortalitas non pertineat ad puram hominis naturam.
Quod cum omnibus incommoda nostra participet, non tamen miser sit.
Quod cum aliis infirmitatibus nostris ignorantiam non habeat.
Quomodo mors eius praevaleat numero et magnitudini omnium peccatorum.
Quomodo deleat mors eius etiam peccata eum perimentium.
Qualiter deus de massa peccatrice assumpsit hominem sine peccato, et de salvatione Adae et Evae.
Quod in deo non sit necessitas vel impossibilitas, et quod sit necessitas cogens vel necessitas non cogens.
Quomodo vita Christi solvatur deo pro peccatis hominum, et quomodo debuit et non debuit Christus pati.
Quam

ro diuino eius sequatur humana salvacio Et mag et quia in
sacra sit mia dei Et impossibile sit dyam conciliari Et ideo in hijs
que dicta sunt ueteris et noui testamenti uiribus probata sit
Racionalem nam adeo sanctam et iustam ut nullo
fruendo licita esset dubitari non deb. Jo mag. racionalis
est ut determinatur inter iustum et iniustum et inter bonum et
malum et inter magis bonum et minus bonum discernit aliquid
fruiste [illegible] esset racionalis si deus non fecisset eam racionalem frustra
fecit adhuc eam sanctam et racionalem Jtem non est alia racio probato
quod adhuc accepit potentiam et discernendi ut odisset et uitaret malum
et amaret et eligeret bonum atque magis bonum magis amaret
et eligeret Aliter nimis frustra illi deus dedisset potentiam illam
discernendi et inuicem distinendi si secundum distinctionem non a-
maret et uitaret sed non queunt ut deus tanta potentiam frustra
dederit Adhuc nam sanctam et racionalem nimis certum est ut summum
bonum super omnia amaret et diligeret non propter aliud sed propter ipsum si
n. propter aliud non ipsum sed ad amarem ut hoc in iusta facere nequit
ut [illegible] frustra non sit racionalis sed adhuc iusta et racionalis
facta est Et si ad summum bonum eligendum et amandum iusta est facta
aut talis adhuc facta est ut aliquid assequatur quod amaret et eligeret
aut non si sit adhuc iusta non est facta ut quod amat et eligeret
assequatur frustra [illegible] facta est talis ut sit illud amaret et eligeret
nisi illa esset racio est illud assequi deberet aliquid Quod dum
amando et eligendo summum iusta faceret adeo facta est iniusta
esset quod quod indigens esset quod uoluntate non fruendo quod possidat quod
nimis absurdum est Quare propter racionalem eam creata aut iusta facta est iniusta
esset ut summum bonum deo fruendo licita esset hoc ergo qui racionalis na-
est sanctus et iustus adhuc ut deo ut fruendo beata esset
Quod autem talis sanctus sit racionalitate non mouet sicut facile
est quia ut in diuinam scripturam et iustitiam de repugnat ut
cogitat motem patri sui esset quod iustum fecit ad eternam beatitudinem
Ergo quod ipsi nunc peccasset nunc moreretur
Unde apparet omnis futura resurreccio mortuorum sed Tunc sicut homo
prime resurreccionis est talis de restitui ergo futurus est
si non peccasset Si aliter esse non potest Et Quare admodum ergo
si non peccasset homo in eodem quod gerebat corpore incorruptibilitatem trans-
mutandus esset Jta ergo ut tunc restaurabitur cum sicio in quo uiuit
inhabitat uita corpore restauretur Sed Quid uidebimus si quis
dicat quod sicut ergo de illis in quibus humanitatem quamquam restaurabitur de

reprehendis uo no e mi[ru]m. Nichil iustum aut quicquid intelligi
q[ue]at ut sit honor si p[ro]fiteare[tur] iniustia totus fit et iniq[ui]ta[tis]
sit. R[espon]d[e]t michi de hijs satis fecisti
Ex hijs e facile cognoscere qui laut hic d[e]humana p[er]si
tie[n]t[ia] deus n[on] q[ue]d incepit aut inveniat ferat. Ut
sublimia na[m] ad gaudium de se vel d[e] alien[o] e
abeo ia[m] ullam r[ati]onalem natu[ra]m penitus p[er]ire sinat. R[espon]d[e]t Nō
p[o]t aliu[d] putare cor rationale. A[nselmus] Hic e[st] ergo ut d[e] humana na[tura]
h[ec] incepit p[er]ficiat hoc alit fieri sicut diximus nequit p[er]
gratiam p[er]tus satisfactionem q[ua]m nullus p[ec]cator facere p[otes]t. R[espon]d[e]t Intelligo
nunc n[ec]c[ess]e ut deus faciat q[uod] incepit ne aliter q[uam]
deceat uideat a suo incepto deficere.
Sed si ita e[st] ut q[uod] deus uitare iur[e]a[n]di indecentiam ut salute
procuret humana. Quomodo negari p[otes]t plus h[ec] p[ro]p[ter] se facere
q[uam] p[ro]p[ter] nos. Aut si ita e[st] q[ua]m gratiam ille debem[us] pro q[uo]
facit p[ro]p[ter] se. Quo e[st] impurtubimus nu[n]c[?] salute eius gr[ati]e si
nos salvat necessitate. A[nselmus] Est necessitas q[ue] beneficienti gratiam
aufert aut minuit, et e[st] necessitas qua maior beneficio gr[ati]a debet[ur].
Cum e[ni]m aliquis ex necessitate cui subiacet inuitus benefacit, aut
nulla aut minor ei gr[ati]a debet[ur]. Cum u[er]o ipse sponte necessitati bene
faciendi se subdit n[ec] inuitus eam sustinet, tunc utique maiorem bene
ficij gratiam meret[ur]. Non e[ni]m h[ec] dicenda e[st] necessitas sed gr[ati]a q[ui]a no[n]
cogente eam suscepit aut seruat s[ed] gratis. Nam si q[uo]d hodie sponte
p[ro]mittis cras te daturu[m] ea[dem] cras uoluntate das, q[ua]mvis necesse
sit te cras reddere p[ro]missu[m] si potes aut mentiri, non tamen minus
debet tibi e[st] ille p[ro] impenso beneficio cui das q[uam] si no[n] p[ro]misisses quia
te debitorem ei ante tempus dandi facere non cunctatus es. Tale e[st]
cum quis sancte co[n]u[er]sationis sponte facit uotum. Quamuis nam[que] seruare
illud ex necessitate post uotum debeat ne apostasie dampnationem
incurrat et licet cogi possit seruare si nolit, si tamen no[n] inuitus
seruat q[uod] vouit, no[n] minus s[ed] magis gratus e[st] deo q[uam] si no[n]
vouisset, q[uon]i[am] no[n] solu[m] quem uitam secularem sed etiam eius libertatem
p[ro]p[ter] deum abnegauit; nec sancte uiuere dicend[us] e[st] necessitate sed eadem q[ua]
vouit libertate. Multo magis si deus facit bonum homi[ni]
q[uo]d incepit, licet no[n] deceat eu[m] a bono incepto deficere, totum gr[ati]e
debemus imputare q[ui]a h[ec] p[ro]p[ter] nos no[n] p[ro]p[ter] se nullius egens in
cepit. Non e[ni]m illu[m] latuit q[ui]d homo facturus erat cu[m] illu[m] fecit,
et tamen bonitate sua illum creando sponte se ut p[er]ficeret inceptu[m]
bonu[m] q[ua]si obligauit. Denique deus nichil facit necessitate q[ui]a nullo modo cogitur
aut p[ro]hibet[ur] facere aliquid. Et cu[m] dicimus deum aliquid facere q[ua]si necessitate vitandi
inhonestatem q[uam] utiq[ue] non timet, potius intelligendum e[st] q[ui]a h[ec] facit

veritate servande honestatis quia summitas non est aliud quam immutabilitas
honestatis ergo quod a se ipso et non ab alio habet et nusquam dicitur veritas
dicendum tamen quia necesse est ut bonitas dei propter immutabilitatem suam
perficiat de homine quod incepit quamvis totum sit gratia bonum quod facit
B concedo

Hoc autem fieri nequit nisi sit qui se solvat deo pro peccato hominis
aliquid maius quam omne quod preter deum est B Ita constat A Illum quoque
qui de suo poterit deo dare aliquid quod superet omne quod sub deo est maiorem
esse necesse est quam omne quod non est deus B Nequeo negare A Nichil autem est
supra omne quod deus non est nisi deus B Verum est A Non ergo potest hanc satis-
factionem facere nisi deus B Sic sequitur A Sed nec facere illam debet nisi homo alioquin
non satisfacit homo B Non videtur aliquid iustius A Si ergo sicut constat necesse
est ut de hominibus perficiatur illa superna civitas nec hoc esse valet nisi fiat
fiat predicta satisfactio quam nec potest facere nisi deus nec debet nisi homo
necesse est ut eam faciat deus homo B Benedictus deus iam
magnum quiddam invenimus de hoc quod querimus prosequere igitur ut
incepisti spero enim quod nos deus adiuvabit

Nunc investigandum est quomodo esse possit deus homo divina
enim natura et humana non possunt alterutrum converti ut divina
fiat humana aut humana divina nec ita misceri ut quedam tercia fiat ex
duabus que nec divina sit omnino nec humana Denique si fieri posset
ut altera in alteram converteretur aut esset tantum deus et non homo aut
solum homo et non deus aut si miscerentur ita ut si fiat ex duobus
corruptis tercia quemadmodum ex duobus individuis animalibus di-
versarum specierum masculo et femina nascitur tercium quod nec patris integram
nec matris servat naturam sed terciam ex utraque mixtam nec homo esset nec deus
Non igitur potest fieri homo deus quem querimus ex divina et humana natura aut
conversione alterius in alteram aut corruptiva commixtione utriusque in terciam
quia hec fieri nequeunt aut si fieri valeret nichil ad hoc quod querimus
valerent Si autem ista quolibet modo dicuntur hee due nature in-
tegre ut tamen alius sit homo alius deus et non idem sit deus qui
et homo impossibile est ut ambo faciant quod fieri necesse est Nam deus non
faciet quia non debebit et homo non faciet quia non poterit Ut ergo hoc
faciat deus homo necesse est eundem ipsum esse perfectum deum et perfectum
hominem qui hanc satisfactionem facturus est quia eam facere non potest nisi
verus deus nec debet nisi verus homo Cum ergo servata integritate
utriusque nature necesse sit inveniri deum hominem non minus est necesse
duas naturas integras convenire in unam personam quemadmodum corpus et anima
rationalis conveniunt in unum hominem quia aliter fieri nequit ut idem ipse sit

Christus deus et christus homo [illegible]

Restat igitur quaerere et quo assumat deus humanam naturam
Aut enim assumet eam de Adam aut faciet novum hominem
quemadmodum fecit Adam de nullo alio homine. Sed si novum
hominem facit non ex Adae genere qui non pertinebit ad genus
quod natum est ex Adam. Ergo non debet satisfacere pro eo quia non est de illo.
Sicut enim rectum est ut pro culpa hominis homo satisfaciat, ita necesse
ut homo satisfaciens idem sit qui peccator aut eiusdem generis. Aliter
namque nec Adam nec genus eius satisfaciet pro se. Ergo sicut de Adam
et Eva peccatum in omnes homines propagatum est, ita nullus nisi ipsi
vel qui de ipsis nascitur pro peccato hominum satisfacere debet. Quoniam ergo illi nequeunt
necesse est ut de illis sit qui hoc faciat. Amplius sicut Adam et
totum genus eius per se stetisset sine sustentatione alterius creaturae si non
peccasset, ita oportet ut si idem genus resurgit post casum, per se resurgat
et relevetur. Nam a quocumque restauratur ut in statum suum restituatur, per illum
utique stabit per quem statum suum recuperabit. Deus etiam qui humanam
naturam primitus fecit in solo Adam, nec feminam ut de utroque sexu
multiplicarentur homines facere voluit nisi de ipso, aperte monstravit se
non nisi de Adam voluisse facere quod de humana natura facturus erat.
Quare si genus Adae per aliquem relevatur hominem qui non sit de
eodem genere, non in illa dignitate quam futurum erat si non peccasset
Adam, et ideo non integre restaurabitur, et dei propositum deficere
videbitur, quae duo inconvenientia sunt. Ergo necesse est ut de Adam as-
sumatur homo per quem restaurandum est genus Adae. B. Si veritatem
sequimur sicut proposuimus inevitabiliter oportet. A. Investigemus
nunc utrum assumenda sit a deo natura humana de patre et matre sicut
alii sunt homines, aut de viro sine femina, aut de femina sine viro.
Nam quocumque istorum modorum sit, de Adam et de Eva
et de quibus est omnis homo utriusque sexus. Et nullus modorum est
istorum facilior deo quam alii ut eo modo potius assumi debeat.
B. Procedis. A. Non multo labore opus est monstrare quod
mundius et honestius procreabitur homo ille de solo viro vel femina
quam de commixtione utriusque sicut omnes alii filii hominum. B. Sufficit.
A. Aut ergo de solo viro aut de sola femina assumendus est. B.
Aliunde non potest. A. Quattuor modis potest deus facere hominem, videlicet
aut de viro et femina sicut assiduus monstrat usus; aut nec de
viro nec de femina, sicut creavit Adam; aut de viro sine femina
sicut fecit Evam; aut de femina sine viro quod nondum fecit. Ut
igitur et hunc modum probet suae subiacere potestati et ad hoc ipsum
opus dilatum esse, nihil convenientius quam ut de femina sine viro

assumat illum hominem, querimus utrum aut de virgine aut de non virgine
distinguitur. Hoc sine fuit non est opus disputare, sed sine omni dubitatione
asserendum est quia de virgine deum hominem nasci oportet. D Beneplacitum
cordis mei loqueris. M Quod est? D Ut hoc solidum quod diximus aut
vanum ad instar nubium quas dixisti non ostendas in picturas obviare. M Ut
solidum sit, pinge ergo non super fictam vanitatem sed super solidam
veritatem, et dic quia valde convenit ut quemadmodum hominis peccatum et
causa nostre dampnationis initium sumpsit a femina, ita medicina peccati
et causa nostre salvationis nascatur de femina. Et ne mulieres desperent
se pertinere ad sortem beatorum, quoniam de femina tantum malum processit, oportet ut
ad reformandam spem earum de muliere tantum bonum procedat. Et hoc
si virgo erat que causa fuit humano generi tocius mali, multo magis
decet ut virgo sit que causa erit tocius boni. Hoc quoque pinge: si
mulierem quam fecit deus de viro sine femina fecit de virgine, valde convenit
ut virum quoque qui fiet de femina sine viro fiat de virgine. Sed de picturis
que pingi possunt super hoc quod deus homo de virgine muliere debet nasci,
de ista interim sufficiant. D Valde pulchre et rationabiles sunt picture.

Nunc quoque querendum est in qua persona deus, qui est tres persone,
hominem assumat. Plures enim persone nequeunt unum eundemque
hominem assumere in unitatem persone. Quare in una tantum
persona hoc fieri necesse est. Sed hanc unitatem persone dei et hominis
et in qua persona dei hoc magis fieri conveniat, explicasti in epistola de incarnatione
verbi ad dominum papam Urbanum directa, quam ad presentem inquisitionem sufficere
puto locutus. D Breviter tamen hic tange cur potius sibi persona
dei incarnari quam patris aut spiritus sancti. M Quia si alia persona
incarnetur, erunt duo filii in trinitate, filius scilicet dei qui et ante incar-
nationem filius est, et ille qui per incarnationem filius erit virginis; et erit
in personis que semper equales esse debent inequalitas per dignitatem
nativitatum. Dignior namque natus habebitur ex
deo quam natus ex virgine. Item si pater fuerit incarnatus, erunt duo
nepotes in trinitate, quia pater erit nepos parentum virginis per hominem as-
sumptum, et verbum, cum nihil habeat de homine, nepos tamen erit virginis, quia
filius erit eius filii. Que omnia inconvenientia sunt nec in incarnatione
verbi contingunt. Est et aliud quod magis convenit incarnari filio quam
aliis personis: quia convenientius sonat filium supplicare patri quam aliam
personam alii. Item homo pro quo erat oraturus et diabolus quem erat expug-
naturus ambo falsam similitudinem dei per propriam voluntatem presumpserant.
Unde quasi specialius adversus personam filii peccaverant, qui vera similitudo
dei creditur. Illi itaque cui specialius fit iniuria convenientius

accubuit sive vindicta aut indignacio q[uae] i[n]t[er] eu[m] nob[is] r[ati]o in
inevitabilis p[ro]duxit adh[uc] ut nec[esse] sit divina et huma-
nam in unu[m] convenire p[er]sona[m] n[on] h[oc] fieri posset in plurib[us] p[er]sonis
dei et ho[min]is convenien[te]s sufficeret una persona q[uam] in aliis [illegible]
e om[n]i deu[m] et hominem in una convenire p[er]sona. R[espondet] Sic
via qua me ducis undiq[ue] munita r[ati]one ut neq[ue] ad dex-
tram neq[ue] ad sinistram videam ab illa me posse declinare
A[nselmus] Non ego te duco sed ille de quo loquimur sine quo nichil possumus
nos ducit ubicu[m]q[ue] viam veritatis tenemus

Verum aut[em] i[n] ho[m]i[n]e mori sic ex debito sicut ceteri homines
ex debito moriunt[ur] nec in vestigio eciam debemus si si ad[huc]
morit[ur] d[ici]m[us] e[ss]e q[uia] si no[n] pec[c]asset n[e]c[essari]o mori g[ra]te mori
pati no[n] debebit nusq[uam] p[e]c[ca]t[u]m et no[n] potuit q[uia] deus erat. B[oso]
Inhoc te volo aliquantulu[m] ordi[n]is ora. R[espondet] Quia te[m] dicat posse
eu[m] no[n] posse pec[c]are t[amen] neq[ue] in no[n] pura no[n] erit questio ita si peccare
no[n] posse d[ici]t difficile q[uod] dicere videtur ut in aliquantulu[m] loq[ua]r no[n]
est de illo qui nunq[uam] fuit sed aliis fecimus sicut velud deo q[ue] et
cuius facti novimus q[uod] neq[ue] illum mentiri potuisse facere [illegible]
peccatum dicimus. A[nselmus] Quippe ut alia tacea[m] quos dicamus cu[m] no[n]
potuisse mentiri q[uo]d [illegible] patrie. C[um] tamen dicat in diis de pre
A[nselmus] dileo q[uia] nescio cui ero similis vob[is] mendax et inter h[ec]
dicat no[n] scio eum cu[m] dicat c[ertu]m q[uo]d te nequivisse p[ro]ferre
dicere sicut aliis verbis ut si dicit no[n] scio eu[m] q[uod] si faciat
ut ipse ait erit mendax q[uo]d est peccatum q[uia] [illegible] qui h[oc] potuit
peccatum potuit. A[nselmus] et hoc dicere potuit et tamen no[n] potuit
B[oso] hoc unde. A[nselmus] Omnis potestas sequitur voluntatem. Cum n[am] dico
q[uia] possum loqui vel ambulare subauditur si volo si n[am] no[n] sub-
intelligit voluntas no[n] e[st] potestas sed necessitas. Nam cu[m] dico q[uia]
nolens possum trahi aut vinci no[n] e[st] h[ec] mea potestas sed necessitas
et potestas alterius. Quippe no[n] e[st] aliud possum trahi vel vinci q[ua]m alius
trahere vel vincere me potest. Possumus itaq[ue] dicere de xpo q[uia] potuit
mentiri si subauditur si vellet et quia mentiri no[n] potuit nolle
nec potuit mentiri velle no[n] minus dici potest nequivisse mentiri
Sic itaq[ue] potuit et no[n] potuit mentiri. B[oso] Nunc redeamus
ad illum ut de illo quasi nondum sit sicut incepimus dico
ergo si peccare no[n] poterit q[uia] sic dicis no[n] poterit velle servare
iusticiam sine [illegible] ex libertate arbitrii iustus erit q[uo]d
ergo illi gra[tia] p[ro] iustitia debetur. Solemus namq[ue] dicere deu[m] ideo
fecisse angelos et homines tales q[ui] peccare possent quatenus cu[m]

possent deserere iustitiam et ex libertate servarent, debitam gratiam et
laudem mererentur quam illi qui ex necessitate iusti essent non deberent. A. Nonne
angeli quod peccare nequeunt laudandi sunt? B. Quia utique hoc quod
non possunt meruerunt per hoc quod potuerunt et noluerunt. A. Quid dicis
de eo qui peccare non potest nec hoc meruit potestate peccandi quam non peccavit,
nonne laudandus est de iustitia sua? B. Hic volo ut respondeas pro me,
nam si dico eum non esse laudandum scio me mentiri. Si autem dico lau-
dandum timeo infirmare rationem quam dixi de angelis. A. Angeli non sunt
laudandi de iustitia sua quia peccare potuerunt, sed quia per hoc quodammodo a se
habent quod peccare nequeunt, in quo aliquatenus similes sunt deo qui a se habet
quicquid habet. A se habere dicitur aliquid qui non aufert cum potest, et facere aliquid esse qui cum
possit idipsum facere non esse non facit. Hoc itaque cum angelus potuit
auferre sibi iustitiam et non abstulit et facere se non esse iustum
et non fecit, recte asseritur ipse sibi dedisse iustitiam et se ipsum iustum
fecisse. Hoc igitur modo habet a se iustitiam quoniam creatura aliter a se
habere nequit, et ideo laudandus est de sua iustitia, quia non necessitate sed libertate
iustus est, quia improprie dicitur necessitas ubi nec coactio ulla est nec prohibitio.
Quare quoniam deus perfecte habet a se quicquid habet, ille maxime laudandus
est de bonis quae habet et servat non ulla necessitate, sed sicut supra dixi propria
et aeterna immutabilitate. Sic ergo homo ille qui idem ipse deus
et qui omne bonum quod ipse habebit a se habebit, non necessitate sed libertate
et a se ipso iustus et ideo laudandus erit. Quamvis enim humana
adiuvante [illegible] habebit, idem tamen ipse a se ipso qui duae naturae et una
persona erit habebit. B. Satisfecisti mihi in his et aperte video
quod peccare non poterit et tamen laudandus erit de iustitia sua. Sed nunc
quaerendum existimo, cum deus talem possit facere hominem, cur non
tales fecit angelos et duos primos homines ut similiter et peccare
non possent et de iustitia sua essent laudandi. A. Intelligis quid dicas?
B. Videor mihi intelligere, et ideo quaero cur eos tales non fecerit. A.
Quoniam non debuit nec potuit fieri, ut unusquisque illorum esset idem
ipse qui deus, sicut de homine isto dicimus. Et si quaeris cur non vel
tot quot sunt personae dei vel saltem de uno hoc fecit, respondeo quia
ratio tunc fieri nullatenus hoc exigebat, sed omnino quia deus nihil sine ratione
facit prohibebat. B. Erubesco quod haec quaesivi. Dic quod dicturus
eras. A. Dicamus igitur quod mori non debebit, quoniam non erit peccator.
B. Concedere me oportet.

Nunc autem restat indagare utrum possit mori secundum huma-
nitatem, nam secundum divinam incorruptibilis erit. B. Cur hoc
dubitare debemus, cum ipse verus homo futurus sit et omnis

homo nullatenus mortalis sit. A. Non puto mortalitatem ad puram sed ad corruptam naturam hominis pertinere. Quippe si numquam peccasset homo et immortalitas eius immutabiliter firmata esset, non tamen minus homo verus esset; et quando mortales in incorruptibilitate resurgent, non minus erunt veri homines. Nam si pertineret ad veritatem humanae naturae mortalitas, nequaquam posset homo esse qui esset immortalis. Non ergo pertinet ad sinceritatem humanae naturae corruptibilitas sive incorruptibilitas, quoniam neutra facit aut destruit hominem, sed altera valet ad eius miseriam, altera ad beatitudinem. Sed quoniam nullus homo est qui non moriatur, ideo mortalem ponitur in hominis diffinitione a philosophis, qui non crediderunt totum hominem aliquando potuisse aut posse esse immortalem. Quare non sufficit ad monstrandum illum hominem debere mortalem esse hoc, quod verus homo erit. B. Quaere ergo aliam rationem, quia ego illam nescio, si tu nescis, qua ille possit mori. A. Dubium non est, quia sicut deus erit, ita omnipotens erit. B. Verum est. A. Si ergo non poterit animam suam ponere et iterum sumere? B. Si hoc non, non videtur quod sit omnipotens. A. Poterit igitur numquam mori si volet, et poterit mori et resurgere. Sed quod ponat animam suam nullo alio faciente, sive aliquis hoc faciat ut eam ponat ipso permittente, quantum ad potestatem eius nil differt. B. Non est dubium. A. Si ergo voluerit permittere, poterit occidi; et si noluerit, non poterit. B. Ad hoc nos indeclinabiliter perducit ratio. A. Ratio nos docuit quia oportet eum maius aliquid habere quam quidquid sub deo est, quod sponte det et non ex debito deo. A. Hoc autem sub eo inveniri non potest, nec extra eum. B. Verum est. A. In ipso igitur inveniendum est. B. Sic sequitur. A. Aut igitur seipsum aut aliquid de se dabit. B. Non possum aliter intelligere. A. Quaerendum nunc est cuiusmodi debet esse haec datio. Dare namque se non poterit deo aut aliquid de se quasi non habenti ut suus sit; quoniam omnis creatura dei est. B. Ita est. A. Sic ergo intelligenda est haec datio, quia aliquo modo ponet se ad honorem dei aut aliquid de se, quo debitor non erit. B. Ita sequitur ex supra dictis. A. Si dicimus quia dabit seipsum ad obediendum deo, ut perseveranter servando iustitiam subdat se voluntati eius, non erit hoc dare quod deus ab isto non exigat ex debito. Omnis enim rationalis creatura debet hanc obedientiam deo. B. Hoc negari nequit. A. Alio itaque modo oportet ut det seipsum deo aut aliquid de se. B. Ad hoc nos impellit ratio. A. Videamus utrum forte hoc sit dare vitam suam sive ponere animam suam sive tradere seipsum morti ad honorem dei. Hoc enim ex debito non exiget deus ab illo; quia enim non erit peccatum in illo, non debebit mori, sicut diximus. B. Aliter nequeo intelligere. A. Consideremus adhuc utrum hoc sit rationabiliter conveniens. B. Dic tu, et ego libenter audiam. A. Si homo per suavitatem peccavit, nonne convenit ut per asperitatem

satisfaciat et si tam facile fiat satis adhuc ut deum peccando
exhonoret ut facilius non possit, non erit iustum ut homo satis-
faciat pro tanta difficultate vincat. Dicam ad honorem dei
ut maior non possit dari non est dignum quam esse sic abstulit
deo peccando ut plus auferre non possit sic se det deo
satisfaciendo ut magis se non possit dare. B. Non est ad in-
visibilem dei vel aut asperius aut difficilius se ipsum ad honorem illius
B. In hunc omni hec. A. Item ipsum quod dicis quod pro homine satis-
facere volet ut mori possit si velit. B. placet illa homini quam
primum illum esse oportere qui in eternitate moriatur quam omnino liber
non ex debito quia nunquam peccator erit et mori posset ex libera voluntate
quia necesse erit. A. Sunt et alia multa cur valde conveniat homini illi
eadem et conversationem habere absque peccato quam facilius et clarius possunt
putari in eius vita et operibus quam velit quam experiri sola ratione
monstrari possunt. Quis enim explicet quam necessarie et sapienter factum
est ut ille qui homines erat redempturus et deviantes a morte et perditos
ad viam vite et beatitudinis eterne docendo reducturus cum hominibus
conversaretur et in ipsa conversatione cum eos doceret non qualiter vivere
deberent se ipsum exemplum preberet. Quomodo autem se ipsum quo daret
infirmis et mortalibus ut pro iustitia aut famelicus aut
dolores aut mortem non recederet si ipsum hec omnia sentire
non [illegible]
Quid hec patet eum debere esse mortalem et communium
nostrum et principe opte. A. hec omnia miserie nostre sunt
nunquam ergo miser erit. B. Negari non potest. A. Nam sic abscondendam
non potest quomodo quod hec quis ex voluntate ita non est miseria
apprehendenda super nulla necessitate aliquid incommodi secundum voluntatem
B. Concedendum est.
Ceterum nihil similitudine quam hic dixi cum hominibus debere
ignorantiam sicut alias infirmitates nostras habere
sit. A. B. Debeat deus vero esse omnia sciret. B. Quomodo
quamvis sit immortalis factus ex divinitate naturaliter mortalis est
ex humanitate. Nam cum non similiter potest homo ille esse verus ignorans
sicut verus mortalis est. A. Illa hominis assumptio in unitatem persone
dei non nisi sapienter a summa sapientia fiet et ideo non assumet in
homine quod nullo modo utile sed valde noxium est ad opus quod idem homo factus
est. Ignorantia namque ad nihil illi utilis esset sed ad multa noxia. Quomodo
enim tot et tanta opera que facturus erat faciet sine immensa sapientia aut quomodo
illi crederent homines si eum scirent nescium? si autem nescirent ad quid

est illi utilis illa ignorancia. Dum sed nichil amat nisi quod cognoscit,
sed nichil est bonum quod non amet, ita nullum bonum est quod ignoret. Bonum
autem nemo perfecte novit nisi ille qui illud a malo scit discernere. Hanc
autem discretionem nullus scit perfecte qui malum ignorat. Est ergo ille
de quo loquimur, quemadmodum perfecte sciet bonum, ita nullum ignorabit malum.
Omnem ergo habuit scienciam, quamvis eam publice in hominum conversacione non
ostendat. B. Hoc in maiori etate ita videtur sicut dicis, sed in infancia
sicut non est tempus congruum ut in illo appareat sapiencia, ita non est opus,
et ideo nec congruum ut illam habeat. A. Nonne dixi quod sapienter fiet
illa incarnacio? Sapienter magis assumet deus mortalitatem
qua sapienter et valde utiliter utetur; ignoranciam vero non poterit assumere
sapienter, que nequaquam est utilis sed semper noxia, nisi forte cum prava
voluntas, que nunquam in illo est, ab affectu compescitur. Nam et si aliud
ad id non nocet, hoc solo tamen nocet quod sciencie bonum aufert. Et ut breviter
absolvam questionem tuam, ex quo ille homo est plenus deo semper ut se
ipso est. Unde numquam est sine eius potencia et fortitudine et sapiencia. B.
Quamvis hoc in Christo semper fuisse non dubitarem, ut tamen huius rei racionem
audire ideo quesivi. Sepe namque aliquid certi sumus et tamen hoc racione
probare nescimus.

Nunc rogo ut doceas me quomodo mors eius prevaleat numero
et magnitudini peccatorum omnium, cum unum quod putamus levissi-
mum peccatum tam infinitum monstres, ut si infiniti numeri ostenderentur
infinitorum mundorum qui sic pleni sunt creaturis sicut est iste, non possent
subsistere quin redigerentur in nichilum nisi faciat aliquis aspectum
unum contra voluntatem dei, non tamen hoc deberet. A. Si coram te esset ille homo
et quis esset scires, et diceretur tibi: nisi occides hominem hunc, peribit
mundus iste totus et quicquid deus non est, faceres hoc pro conservanda omni alia
creatura? B. Non facerem, etsi infiniti numeri mundorum ostenderentur. A. Et
si iterum tibi diceretur: aut eum occides aut omnia peccata mundi venient
super te? B. Responderem potius alia omnia me velle peccata suscipere,
non solum huius mundi que sunt et que facta sunt, sed et quecumque preter
hec cogitari possunt, quam istud solum. Quod non solum de occisione eius, sed de quantula-
cumque lesione que ei contingeret, respondendum me estimo debere. A. Recte
estimas. Sed dic michi cur ita cor tuum iudicat, ut plus horre-
as unum peccatum molestie huius hominis quam omnia alia que cogitari
possunt, cum omnia quecumque fiunt peccata contra illum sunt? B. Quia peccatum
in persona eius sit incomparabiliter superat omnia illa que extra personam
illius cogitari possunt. A. Quid dices ad hoc quod sepe libenter aliquis
patitur quasdam in sua persona molestias ne maiores patiatur
in rebus suis? B. Quod deus non eget hac paciencia, cuius potestati
cuncta subiacent, sicud tu supra cuidam mee interrogacioni respondisti.

A. Non vides videns quod quomodo voluntati vitae corporalis huius hominis nulla immensitas et multitudo peccatorum extra personam dei comparari valet. B. Apertissimum est. A. Quantum bonum tibi videtur, cuius interemptio [illegible] tam mala est? Si omne bonum tam bonum est quam mala est eius destructio, plus est bonum incomparabiliter quam sint ea peccata mala quae sine aestimatione superat eius interemptio. B. Verum dicis. A. Cogita etiam quia peccata tantum sunt odibilia quantum sunt mala, et vita ista tantum amabilis quantum est bona. Unde sequitur quia vita haec plus est amabilis quam sint peccata odibilia. B. Non possum hoc non intelligere. A. Putasne tantum bonum tam amabile posse sufficere ad solvendum quod debetur pro peccatis totius mundi? Immo plus in infinitum. A. Vides igitur quomodo vita haec vincat omnia peccata, si pro illis detur. B. Aperte. A. Si ergo dare vitam est mortem accipere, sicut datio huius vitae praevalet omnibus hominum peccatis, ita et acceptio mortis. B. Ita esse constat de omnibus peccatis quae personam dei non tangunt.

Sed nunc video ad quaerendum necessarium, si tam malum est eum occidere quam bona est vita eius, quomodo mors eius superare et delere possit peccata eorum qui eum occiderunt. Aut si alicuius eorum peccatum delet, quomodo et aliorum quoque hominum aliquod delere. Credimus enim quod multi ex illis salvati sunt, et innumerabiles alii salvantur. A. Hanc quaestionem solvit apostolus, qui dixit quia si cognovissent, numquam dominum gloriae crucifixissent. Tantum namque differunt sicut peccatum scienter et quod per ignorantiam fit, ut malum quod numquam facere possent propter eius immensitatem, si cognoscerent, veniale sit, quia ignoranter factum est. Deum enim occidere nullus homo umquam scienter velle saltem velle posset, et ideo qui illum occiderunt ignoranter, non in illud infinitum, cui nulla alia comparari peccata possunt, proruerunt. Nam non consideravimus eius magnitudinem ad videndum quam bona esset vita ista, secundum hoc quia ignoranter factum est, sed quasi sicut fieret scienter, et quod numquam fecit aliquis nec facere potuit. B. Rationabiliter interfectores eius ad veniam peccati pervenire potuisse monstrasti. A. Quid iam quaeris amplius? Ecce vides quomodo rationabilis necessitas ostendat ex hominibus perficiendam esse supernam civitatem, nec hoc posse fieri nisi per remissionem peccatorum, quam homo nullus habere potest nisi per hominem, qui idem ipse sit deus atque morte sua homines peccatores deo reconciliet. Aperte igitur invenimus Christum, quem deum et hominem confitemur, et mortuum propter nos. Hoc autem absque omni dubietate cognito, omnia quae ipse dicit certa esse, quia deus mentiri nequit, et quae fecit rationabiliter facta esse dubitandum non est, quamvis eorum ratio non intelligatur a nobis. B. Verum est quod dicis, ut aliquatenus quod dixit esse verum, et quod fecit rationabiliter factum esse non dubito. Sed hoc postulo, ut quod quasi non debere aut

non posse sicut videtur infidelibus in fide sancta. B. Sed michi qua
ratione hoc debeat aut possit capias, non ut me in fide confirmes
sed ut confirmatum veritatis ipsius intellectu laetifices.
B. Sicut fecisti eorum quae supra dicta sunt rationem quaesisti, sic peto
ut eorum quae sum adhuc quaesiturus rationem ostendas. Primum qualiter
de massa peccatrice, id est de humano genere quod totum infectum erat
peccato, hominem sine peccato quasi azimum de fermentato deus assumpsit. A. Li-
cet ipsa hominis eiusdem conceptio munda sit et absque carnalis delectationis
peccato, virgo tamen unde ipse assumptus est in iniquitatibus concepta est et in
peccatis concepit eam mater eius, et cum originali peccato nata est, quoniam
et ipsa in Adam peccavit, in quo omnes peccaverunt. B. Postquam constat
hominem illum deum et peccatorum reconciliatorem, dubium non est eum
non sine peccato esse. Hoc autem esse non valet nisi absque peccato de massa peccatrice
sit assumptus. Sed qua ratione non sapientia dei hoc fecit, si non possumus
intelligere, non debemus mirari, sed cum veneratione tolerare aliquid in
secretis tantae rei quod ignoramus. Quippe mirabilius deus
restauravit humanam naturam quam instauravit. Aequaliter enim deum
utrumque facile. Sed homo antequam esset non peccavit ut sic non deberet
fieri. Postquam vero factus est, peccando meruit ut et quod factus erat
perderet, quamvis non perderet omnino quod factus erat, ut esset qui puniretur
aut cui deus misereretur. Neutrum enim horum fieri posset si in nihilum
redactus esset. Tanto ergo mirabilius illum restituit quam instituit,
quanto hoc de peccatore contra meritum, illud non de peccatore nec contra meritum
fecit. Quantum etiam est deum et hominem sic in unum convenire ut servata
integritate utriusque naturae idem sit homo qui deus. Quis ergo
praesumat vel cogitare quod humanus intellectus valeat penetrare
quam sapienter quam mirabiliter tam inscrutabile opus factum sit.
B. Assentior quia nullus homo penitus in hac vita tantum secretum ape-
rire, nec peto ut facias quod nullus homo facere potest, sed tantum quantum potes. Plus
enim persuadebis altiores in hac re rationes latere, si aliquam te videre
monstraveris, quam si te nullam in ea rationem intelligere nil dicendo pro-
baveris. A. Video me ab importunitate tua non posse liberari, sed
si aliquatenus possum quod postulas ostendere, gratias agamus deo. Si
vero non possum, sufficiant ea quae supra probata sunt. Cum enim constet deum
hominem fieri oportere, dubium non est sapientiam et potentiam illi non deesse
ut hoc sine peccato fiat. B. Hoc libenter accipio. A. Oportuit utique ut
illa redemptio quam Christus fecit prodesset non solum illis qui eo tempore
fuerunt sed et aliis. Sit enim rex aliquis cui totus populus suae cuiusdam
civitatis sic peccavit, excepto uno solo qui tamen de illorum est genere, ut
nullus eorum facere possit unde mortis damnationem evadat. Ille autem
qui solus est innocens tantam dilectionem apud regem habet gratiam

ut possit et tamen dilatione quod regis ut velit omnis a suo credi-
torio rancibus [illegible] quidam sunt valde ipsi regi placito quod fuit
e die sim voluntatem regis statuto Et qui non omnes pro qua ratio-
cinandi sunt ad illum diem illum querere quod dedit rex propter magnitudinem
illius fructus ut quicumque illis cum tunc per diem illum ingressi fuerint
se velle pro illud opus quod ea die fuit venia imperare et ad partum
ibi constitutum tradere ab omni culpa sint absolutum factum Et si quis
ut per hec veniam itum venerit si dignus satisfactione et corrigi
dimittere volunt precio dominorum efficacia itum ya [illegible] regnat
sit cum ut illam pallacium eius ingrediatur donec fiunt sic hec in
tempore relatet secundum hanc similitudinem qui non potuit omnes homines
qui salvandi erant presentes esse quin redemptionem illam opus fecit
tanta fuit vis meritis mortis ut eos in absentes vel loco vel tempore
eius perveniret effectus Et quod solum presentibus prodesse debeat hinc facile
cognosci potest quod non tot presentes eius morti esse potuerunt quod ad supernam
civitatis constitutionem satis sit Et si omnes qui eius morti quocumque
ubicumque erant ad illam redemptionem admitterentur plures in illa domo
qua de quibus restaurandus esset numerus eorum cadere luerunt homines
ut dictum est ex quo factus est homo nullum tempus fuisse quo mun-
dus iste cum creaturis que facta sunt ad usus hominum sic vacuus fuisset
ut nullus esset in illo ad humano genere adhuc pertinentes propter quod factus est
homo videtur inquietum quod deus vel uno momento permisisset humanum
genus et ea que fecit propter eiusdem eorum de quibus superna civitas per-
ficienda est quasi frustra extitisse dum aliquatenus in vanum esse
videntur quod diu non ad hoc propter quod maxime facta sunt videntur substitisse
Congruentiam Et autem tunc per repugnare videtur non fortius
nullum unquam fuisse tempus ex quo factus est absque aliquo qui ad ea
perveniet sicut quod unde factus est et omnis homo reconciliationem
non solum quietius sed et vanam esse possumus gaudere Si enim
quietius et rationabilius est hoc quod aliquando nullus fuisse de quo
intentio dei quod hominem fecit perficeret dum est aliquis hunc habuit obtineret
non natura est sicut ergo ad adquam reconciliationem pervenire fuisse In
Adam et Eva ad illam pervenisse redemptionem dubitandum non est quamvis
hec auctoritas divina aperte non pronunciet Incredibile quoque non
videtur quod deus illos fecit et firmiter et immutabiliter fecit de illis
omnes homines quos ad celestem civitatem suppositurus erat quod illos
duos ab hoc excluserit proposito Immo illos maxime ad hoc fe-
cisse credendi debuerunt et illi [illegible] sunt de illis propter quos fecit sunt Ad hunc
considerare nulla tunc aliqua ante mortem tamen paradysum celestem ingredi
potuit sicut supra dixi de regis palatio Et terrenum Virgo

aut illa de qua homo ille assumptus est de quo loquimur fuit dilecta
qui ante nativitatem eius per eum mundati sunt a peccatis et mater
eius munditia de illa assumptione est. B. Placeret mihi multum quod dicis
nisi quod ipse deberet a se ipso habere munditiam, aperte videtur ea
habere ante et non ipse mundus esse per illam. A. Non ita est. Sed quia
matris munditia per quam mundus est non fuit nisi ab illo, ipse quoque
per se ipsum et a se mundus fuit. B. Bene est. De hoc unum adhuc
aliud mihi ad quaerendum videtur. Diximus enim supra quod non necessario moriturus
erat. Et nunc videmus quod mater eius per eius mortem futuram munda
fuit, quae nisi illa fuisset, ipse de illa esse non potuisset. Quomodo non necessario
moriturus est qui non nisi quia moriturus erat potuit esse? Nam
si moriturus non esset, virgo de qua assumptus est munda non fuisset,
quoniam hoc nequaquam nisi veram eius mortem credendo potuit, nec ille
de illa potuit aliter assumi. Quare si non moriturus est necessario
postquam assumptus est de virgine, non potuit esse assumptus, quod non est possibile.
A. Si bene quae supra dicta sunt considerasses, hanc quaestionem in illis ut
puto solutam intellexisses. B. Non video quomodo. A. Nonne quaerentes
utrum mentiri posset, monstravimus in mentiendo duas
esse potestates, unam videlicet volendi mentiri, alteram mentiendi.
Et quia cum mentiendi potestatem haberet, hoc a se ipso habuit ut non
posset velle mentiri, ideo de sua iustitia qua veritatem servavit
esse laudandum. B. Ita est. A. Similiter est quando vitam servandi non
dicitur potestatem habuisse vitam suam ut numquam moreretur. Dubitandum non est
quod semper habuit potestatem servandi, quamvis nequiverit velle servare ut
numquam moreretur; et quia hoc a se ipso habuit ut se velle non posse,
non necessitate sed libera potestate animam suam posuit. B. Non omnino similes
fuerunt in illo illae potestates mentiendi videlicet et servandi vitam.
Sicut enim sequitur quia si vellet, non magis non magis hoc posse quam
posse non esse quod erat. Nam adhuc erat homo ut moreretur, et
per huius futuram mortem virginem de qua potuit assumi, sicut supra
dixisti. A. Quemadmodum putas illum non potuisse non mori, aut
necessitate moriturum esse quia non potuit non esse quod erat, ita potes asserere
illum non potuisse velle non mori aut necessitate mori voluisse,
quia quod erat non esse non potuit. Non enim magis ipse factus est homo
ut moreretur quam ut vellet mori. Quapropter sicut non debes
dicere quia non potuit velle non mori aut necessario voluit mori, sic
non est dicendum quia non potuit non mori aut necessario voluit mori. Sic
non est dicendum quia non potuit non mori aut ex necessitate mortuus est. B. Imo
quoniam eiusdem subiacent rationi facere mori et velle mori, utraque
videntur in illo necessitate fuisse. A. Quis sponte voluit hominem

facere ut eadem immutabili voluntate moreretur et pluribus eandem fidem credendo virgo munda fuit de qua homo ille assumptus est. B. Deus dei filius. A. Nonne supra monstravimus quod dei voluntas nulla necessitate sed ipsa se spontanea sua immutabilitate servat quando aliquid dicitur necesse facere. B. Sic non monstravimus sed videamus certe quia deus immutabiliter vult non potest non esse sed necesse est esse. Quare si deus voluit ut homo ille moreretur non potuit non mori. A. Ex eo quia filius dei assumpsit hominem ea voluntate ut moreretur probas eundem hominem non potuisse non mori. B. Ita intelligo. A. Nonne satis apparuit ex hiis que dicta sunt filium dei et assumptum hominem unam esse personam ut idem sit deus et homo filius dei et filius virginis. B. Sic est. A. Idem igitur homo sua voluntate non potuit non mori et mortuus est. B. Negare nequeo. A. Cum igitur voluntas dei nulla necessitate facit aliquid sed sua potestate ut voluntas illius fuit voluntas dei nulla necessitate mortuus est sed sola sua potestate. B. Argumentacionibus tuis obviare nequeo nam nec propositiones quas premittis nec consequentias quas infers ullatenus infirmare valeo sed tamen hoc michi occurrit quod dixi quia si vellet non mori non magis hoc posset quam non esse quod erat. Vere namque moriturus erat quoniam si vere non fuisset moriturus non fuisset vera fides future mortis eius de qua et illa virgo de qua natus est et multi alii mundati fuerunt aperto namque si vera non fuisset nichil prodesse potuisset. Quare si potuit non mori potuit facere non esse verum quod verum erat. A. Quare verum erat antequam moreretur quod moriturus erat. B. Quia hoc ipse sponte voluit et immutabili voluntate. A. Si igitur sicut dicis ideo non potuit non mori quia vere moriturus erat et ideo vere erat moriturus quia hoc ipse sponte et immutabiliter voluit sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori nisi quia immutabili voluntate voluit mori. B. Ita est sed quecumque fuit causa tamen verum est quia non potuit non mori et necesse fuit illum mori. A. Nimis heres in nichilo et ut dici solet queris nodum in scirpo. B. Oblitus es quid excusacionibus obiecerim in huius disputacionis nostre principio videlicet quod postulabam non facere doctis sed michi et hoc ipsum mecum petentibus. Sustine igitur ut pro tarditate et hebetudine nostri queram ingenii ut michi etiam in puerilibus questionibus sicut incepisti satisfacias. A. Iam diximus quia deus improprie dicitur aliquid non posse aut necessitate facere.

Omnis autem necessitas et impossibilitas eius subiacet voluntati. Illius autem voluntas nulli subiacet necessitati aut impossibilitati. Nichil enim est necessarium aut impossibile nisi quia ipse ita vult.

ipsum sic aut velle aut nolle aliquid per necessitatem aut impossibilitatem alienum est a veritate contra quam omnia que vult et non nisi que vult faciat sic nulla necessitas sive impossibilitas precedit eius velle aut nolle ita nec eius facere. Quamvis multa velit immutabiliter et faciat et sicut cum deus facit aliquid postquam factum est iam non potest non esse factum sed semper verum est factum esse nec tamen recte dicitur impossibile deo esse ut faciat quod preteritum est non esse preteritum nichil omnino ibi operatur necessitas non faciendi aut impossibilitas faciendi sed dei sola voluntas qui veritatem quoniam ipse est veritas immutabilitate sicuti est vult esse. Sic si proponit se aliquid immutabiliter facturum quamvis antequam fiat non possit non esse futurum non est tamen in illo faciendi necessitas aut non faciendi impossibilitas quia sola in eo operatur voluntas. Quotiens namque dicitur deus non posse nulla negatur in illo potestas sed insuperabilis significatur potentia et fortitudo. Non enim aliud intelligitur nisi quod nulla res potest efficere ut ille agat quod negatur posse. Nam usitata est huiusmodi multum locutio ut dicatur res aliqua posse non quia in illa sed quia in alia re est potestas et non posse non quia in illa sed quia in alia re est impotentia. Dicimus namque iste homo vinci potest pro aliquis eum vincere et ille non potest vinci pro nullus potest illum vincere. Non enim est potestas posse vinci sed impotentia nec vinci non posse impotentia est sed potestas. Nec dicimus quod deum necessitate facere aliquid eo quod in illo sit ulla necessitas sed quia est in alio sicut dixi de impotentia quando dicitur non posse. Omnis quippe necessitas est aut coactio aut prohibitio que due necessitates convertuntur invicem contrarie sicut necesse et impossibile. Quicquid namque cogitur esse prohibetur non esse impossibile et quod cogitur non esse prohibetur esse quemadmodum quod necesse est esse impossibile est non esse et quod necesse est non esse impossibile est esse et e converso. Cum autem dicimus aliquid necesse esse aut non esse in deo non intelligitur quod sit in illo necessitas aut cogens aut prohibens sed significatur quod in omnibus aliis rebus est necessitas prohibens eas facere et cogens non facere contra hoc quod de deo dicitur. Nam cum dicimus quia necesse est semper deum verum dicere et necesse est eum numquam mentiri non dicitur aliud nisi quod in illo tanta constantia servandi veritatem ut necesse sit nullam rem facere posse ut verum non dicat aut ut mentiatur. Quapropter cum dicimus quod homo ille qui secundum unitatem persone sicut supra diximus idem ipse est qui filius dei deus non potuit non mori aut velle non mori postquam de virgine natus est non significatur in illo ulla impotentia servandi aut volendi servare vitam suam immortalem sed immutabilitas voluntatis eius qua sponte factus est homo ad hoc ut in eadem voluntate perseverans moreretur et quia nulla res potuit illam voluntatem immutare. Plus enim esset impotentia quam potentia si posset velle mentiri

aut fallere aut mutare voluntatem qua prius immutabiliter
voluit. Et si quemadmodum supra dixi cum aliquis sponte se promittit
facturum bonum aliquod et eadem voluntate postea perficit, et postulat quamvis
cogi possit si nolit promissum solvere, non tamen est dicendum necessitate
facere quod facit, sed quia promisit libera voluntate. Non enim necessitas
aut impotentia sed ut non sunt dicendae ad ubi neque necessitas neque
impotentia quicquam operantur sed voluntas. Si inquam ita est in homine multo
magis necessitas aut impotentia nequaquam dicenda sunt in deo qui
nihil nisi quod vult facit et cuius voluntatem nulla vis cogere
aut prohibere valet. Ad hoc enim valuit in Christo diversitas naturarum
et unitas personae ut quod opus fuit ad hominum restaurationem si
humana non posset natura faceret divina et si divinae minime con-
veniret exhiberet humana et non alius atque alius sed idem ipse esset
qui utrumque perfecte existens per humanam solveret quod illa debebat et
per divinam posset quod expediebat. Denique virgo quae per fidem munda
facta est ut de illa posset assumi nequaquam eadem fide credidit illum moriturum
nisi quia vellet, quemadmodum per prophetam quod de illo dixit: Oblatus est quia ipse
voluit. Dedicat quare quoniam fides eius vera erat
futurum erat ut sic crederet. Quod si te iterum perturbat quod dico vera erat
inveniendo quia veritas fidei virginis non fuit causa ut ille sponte
moreretur, sed quia hoc futurum erat ideo fides fuit vera. Si ergo
dicitur necesse erat ut voluntate sua moreretur quia vera fuit fides
et prophetia quae de hoc praecesserunt non est aliud quam si dicatur necesse fuisse
futurum esse quia futurum erat. Huiusmodi autem necessitas non cogit rem
esse sed esse rei facit necessitatem esse. Est namque necessitas praecedens quae
causa est ut sit res et est necessitas sequens quam facit res. Praecedens et
efficiens necessitas est cum dicitur caelum volvi quia necesse est ut volvatur.
Sequens vero et quae nihil efficit sed fit est cum dico te ex necessitate loqui
quia loqueris. Cum enim dico significo nihil facere posse ut dum loqueris
non loquaris, non quod aliquid te cogat ad loquendum. Nam violentia naturalis
conditionis cogit caelum volvi, te vero nulla necessitas cogit loqui. Sed
ubicumque est praecedens necessitas est et sequens, non autem ubi sequens
ibi statim et praecedens. Possumus namque dicere necesse est caelum volvi
quia volvitur, sed non similiter est verum ideo te loqui quia necesse est ut
loquaris. Ista sequens necessitas currit per omnia tempora hoc modo: quicquid fuit necesse
est fuisse, quicquid est necesse est esse et necesse est fuisse, et necesse est fuisse
futurum. Haec est illa necessitas quae ubi tractat Aristoteles de propositionibus singularibus
et futuris videtur utrumlibet destruere et omnia ex necessitate astruere.
Hac sequenti et nihil efficienti necessitate quoniam vera fides vel prophetia fuit

propter quam voluntatem non ex necessitate mortuus est, ut sic
dicam, hoc homo fuit et hoc fecit et passus est quod fecit et passus est
et hoc voluit quod voluit. Ideo namque fuerunt quia futura erant,
quia fuerunt, et fuerunt quia fuerunt. Et si vis omnia quae fecit et quae passus est
et secundum veritatem dico omnia ex necessitate fuisse, quia ipse voluit;
voluntatem vero eius nulla praecessit necessitas. Quare si non fuerunt
nisi quia ipse voluit, si noluisset non fuissent. Sic utique nemo tulit
animam eius ab illo, sed ipse posuit eam et iterum assumpsit eam, quia potestatem
habuit ponendi animam suam et iterum sumendi eam, sicut dixit ipse.
B. Satis fecisti mihi in isto probando posse probari illum nulla necessitate mortem
subiisse; nec me paenitet ut hoc faceres importune exegisse.
A. Ostendimus, ut puto, rationem quod deus assumpsit hominem
sine peccato de massa peccatrice; sed nequaquam negandum existimo aliam esse
praeter illam quam diximus, excepto hoc quod deus facere potest quod homines non comprehendere
B. Etiam quamvis et ista mihi videtur posse sufficere, et si non potest
aliam tamen inquirere velle nunc est in intelligere quid sit
originale peccatum et quomodo a primis parentibus in universum genus
humanum praeter illum de quo agimus hominem defluat, et modo in
quasdam alias quaestiones quae sui postulant tractatum ea quae diximus revolvunt,
quaerenti quae de incepto restant opere prosequamur. B. Ut eius fiat eo
pacto ut tu aliquando auxiliante deo illam aliam rationem quam nunc
inquirere vitas sicut debitum exsolvas. A. Cum hanc voluntatem scio
me gerere, quod petis non denego; sed quia de futuris incertus sum,
promittere non audeo, sed dei dispositioni committo. A. Sed dic nunc quid
tibi de quaestione quam in principio posuisti, propter quam aliae multae se ingesserunt,
persolvendum videtur. B. Summa quaestionis fuit cur deus homo factus sit,
ut per mortem suam salvaret hominem, cum hoc alio modo facere potuisse
videretur. Ad quod tu multis et necessariis rationibus respondens ostendisti restau-
rationem humanae naturae non debuisse remanere, nec potuisse fieri nisi solveret
homo quod deo pro peccato debebat. Quod debitum tantum erat ut illud solvere,
cum non deberet nisi homo, non posset nisi deus, ita ut idem esset homo
qui deus. Unde necesse erat ut deus hominem assumeret in unitatem
personae, quatenus qui in natura solvere debebat et non poterat, in persona
filii esset assumendus qui posset. Deinde quod de virgine et a persona
filii esset assumendus homo ille qui deus esset, et quomodo sine peccato
de massa peccatrice assumi potuit monstrasti. Vitam autem huius hominis
tam sublimem tamque pretiosam apertissime probasti, ut sufficere possit
ad solvendum quod pro peccatis totius mundi debetur, et plus in infinitum.
Restat igitur nunc ostendere quomodo illa solvatur deo pro peccatis hominum. A. Si

iusticiam suam primi sit. oculi nostre ad honorem dei vitam suam dedit
Sed quid possim intelligere quod non dubito non video quomodo valebit sed
sciant tamen et iusticiam indubitabilem et vitam suam eternam summe
poterit, fatebor cum illo quod sponte dedisse deo ad honorem illius
tamen quod deus non est quasi non sit et quod omnibus omni bona debet
repperi esse. Sed dum non intelligo quod cum in iniuriis et contumeliis
et mortem etiam cum laboribus sibi sit super dixi[illegible] quod iusticiam quod
obedire [illegible] illatas benigne paciencia sustinuit eam
dedit hominibus quod [illegible] nulla comparacione quod sentire possumus aliquid
quod deo dare debuit quod minime dedisset si solum preceptum suum
mortem pro nobis illatam declinasset. Sed videtur quod illud sic
eum ipse racione dedit, qui multi ante adventum eius et Iohannes
baptista post adventum ante mortem eius fecit morte sustinere
sufficienter illud sufficere dedisse noscitur. Sed nullus unquam
homo moriendo pro illo deo dedit quod aliqua necessitate
perditurus non erat, aut solvit quod non debebat. Ille vero sponte
patri obtulit quod nulla necessitate umquam amissurus erat, et solvit
peccatoribus quod ipse non debebat. Vera quod ille multo magis
dedit eam ut unusquisque quod aliqua necessitate amissurus
est ipse reddere deo tamen quo possibilis non dubium est tamen
nullatenus aut ipse indiget aut cogitur, pauperes quibus
vel nisi penam debebat tamen pro suam vitam quomodo se ipsum
tamen sponte sua facta ad voluntatem dedit. Sed multum cupiens
desiderio meo sed sustine ut queram quedam quod quamvis fatui
forsitan putabis quere non tamen inpromptu michi est quod videam si
bene queram dicens quod mortem est dedit quod non debebat
sed negabit melius illum fecisse cum hanc rem talem dedit, et
magis hec placere deo quod si non hoc fecisset aut dicens, cum non
debuisse facere quod melius est et quod magis placere deo intelligeret.
Quod ergo non assereremus non debuisse deo quod fecit, et quod melius
est et magis placere deo cognovit. Asseremus tamen certa dicit
deo totum quod est et quod sit et quod posset. Sed omnibus certa nichil
habeat a se quam tamen reddidit illi. Deus aliquando liberare facere et non
facere dat illi ita sua est utraque ut licet alterum sit melius
neutrum tamen exigit. Voluntate sed sive faciat quod melius est sive alterum
debere facere dicitur quod facit et si facit quod melius prius habeat
quod sponte dat quod suum est. Nam cum virginitas melior sit coniugio
neutrum tamen ab homine determinate exigit sed et qui coniugio uti et qui
virginitatem servare mavult quod facit debere facere dicitur. Nemo enim

virginitatem si quamquam dicit eligi non debere sed divinam quam
maluit, hec autem alii hoc statuunt hoc facere debere. Et si negligente
fuerit expectando minime et offert Deo premium expectetur. Cum
ergo dicitur caritatem debere Deo quod melius sit, et si intelligis
ex debito et non subaudis si Deus iubet, non est semper verum. Sicut
ut dixi non debet homo virginitatem ex debito si mavult, sed nubere. Si quo
Et si te movet verum quod est debere ut potes illud intelligere sicut
aliquo debito saepe quod sic cogimur posse et non posse necessitate
aliquando dicitur non quod sit in rebus ubi dicitur sed quod sit in alio
ita et debere. Quippe cum dicimus debere pauperes a divitibus
elemosinam accipere, non est aliud quam divites debere pauperibus
eam impendere. Hoc namque debitum non ex exigendum a pauperibus
sed a divitibus. Deus quoque dominus debere preesse non quod ille
hic aliquo modo sit debitor, sed quia omnia dicit illi subiecta et debere
facere quod vult, quia quod vult debet esse. Dominus namque Ihesus cum morte sicut
diximus sustinere voluit, quoniam spontaneus erat pati et non pati debuit;
facere quod fecit quia quod voluit sic debuit, et non debuit facere
quia non ex debito. Nempe qui ipse idem est Deus et homo
secundum humanam quidem naturam, ex quo homo fuit, sic accepit a divina
natura ut alia esse ab humana ex sua quod habebat ut nichil
deberet dare nisi quod volebat. Secundum personam non sic accepit ipse habebat
quod habebat, et per se sibi sufficiens erat, ut nec aliis retributionem
deberet nec ut sibi retribueret dare indigeret. B. Aperte
nunc video quod nulla ratione se ipsum morti ex debito sicut
ratio mea videbatur ostendere ad honorem Dei et tamen facere debuit
quod fecit. A. Honor utique ille totius est trinitatis. Quare quoniam idem
ipse Deus est filius Dei ad honorem suum se ipsum sibi sicut patri et
spiritui sancto obtulit, id est humanitatem suam divinitati sue, que
una eademque trium personarum est. Sed ut in ipsa veritate manentes
apertius loquamur quod volumus, dicamus sicut usus habet quod filius sponte
se ipsum patri obtulit. Hoc namque modo aptissime dicitur quia et
in una persona totus Deus cui secundum hominem se obtulit
intelligitur, et per nomina patris et filii in mentibus quedam mirabilis
audientium cum hoc filius postulare pro nobis dicitur pietas
sentitur. B. Hoc libentissime accipio.

A. Nunc quantum possumus quanta ratione sequatur
humana salvatio ex ista morte videamus. B. Ad hoc tendit cor meum. Q[ua]
[m]vis hoc michi videar intelligere ipsum tamen rationis contexione
cum volo. A. Sed quantum autem sit quod filius sponte dedit, non
est opus exponere. B. Satis sufficienter patet. A. Eum autem qui tam donum

sponte dat deo sine retributione debere esse non dubitabis. B.
Immo necesse esse video ut pater filio retribuat; alioquin aut iniustus
esse videretur si nollet, aut impotens si non posset; que a deo
aliena sunt. A. Qui retribuit alicui, aut dat quod ille non habet
aut dimittit quod ab illo potest exigi. Prius autem quam tantam rem filius
faceret, omnia que patris erant sua erant nec umquam debuit quod
illi dimitti posset. Quid ergo retribuetur nullius rei egenti et cui
non est quod dari aut dimitti possit. B. Ex una parte video retribuendi
necessitatem et ex altera impossibilitatem, quia et necesse est deum reddere
quod debet, et non est quod reddat. A. Si tanta et tam debita merces
nec illi nec alii redditur, in vanum filius tantam rem fecisse videbitur.
B. Hoc nefas est estimare. A. Necesse est ergo ut alicui alii reddatur, quia
illi non potest. B. Hoc inevitabiliter sequitur. A. Si voluit filius dei quod sibi
debetur alii dare, poteritne pater iure illum prohibere aut illi
cui dabit negare? B. Immo iustum et necessarium intelligo ut cui
voluerit dare filius a patre reddatur, quia et filio quod suum est dare
licet et pater quod debet non nisi alii reddere potest. A. Quibus convenientius
fructum et retributionem sue mortis attribuet quam illis propter quos
salvandos sicut nos ratio veritatis docuit se fecit hominem, et
quibus ut diximus moriendo exemplum moriendi propter iustitiam dedit?
Frustra quippe imitatores eius erunt si meriti eius participes
non erunt. Aut quos iustius faciet heredes debiti
quo ipse non eget et abundantie sue plenitudinis quam parentes
et fratres suos quos accepit tot et tantis debitis obligatos
post egestate tabescere in profundo miseriarum, ut eis dimittatur
quod pro peccatis debent et detur quod propter peccata carent. B. Nichil rationabilius,
nichil desiderabilius mundus audire potest. Ego quidem tantam fiduciam
ex hoc concipio ut iam dicere non possim quanto gaudio exultet
cor meum. Videtur enim michi quod nullum hominem reiciat deus
sub hoc nomine accedentem. A. Ita est si accedat sicut oportet.
Qualiter autem ad tante gratie participationem accedendum et
quomodo sub illa vivendum sit nos ubique sacra scriptura docet que super solida
veritatem quam deo adiuvante aliquatenus perspeximus velud super
firmum fundamentum fundata est. B. Vere quicquid super fundamentum hoc
edificatur super firmam petram fundatur. A. Puto me aliquatenus
tue satisfecisse questioni quamvis melior me plenius hoc facere
possit, et quod maiores atque plures quam meum aut mortale ingenium
comprehendere valeat huius rei sint rationes. Palam est quod deus

ut hoc fiat quod diximus nullatenus indigebat sed ita iusticia in
mutabilis exigebat. Licet enim hoc quod homo ille fecit deus dicatur
fecisse propter unitatem persone deus tamen non egebat ut de celo
descenderet ad vincendum dyabolum neque ut per iusticiam ageret contra
illum ad liberandum hominem sed ab homine deus exigebat ut dyabolum
vinceret et qui per peccatum deum offenderat per iusticiam satisfaceret
Nec quidem dyabolo nisi deus aliquid debebat nisi penam nec homo
nisi ut ab illo victus illum reuinceret sed quicquid ab eo exi-
gebat hoc deo debebat non dyabolo

Misericordiam vero dei que tibi perire videbatur cum iusticiam
dei et peccatum hominis consideraremus tam magnam tamque
concordem iusticie inuenimus ut nec maior nec iustior
cogitari possit. Nempe quid misericordius intelligi valet quam
cum peccatori tormentis eternis dampnato et unde se redimat
non habenti deus pater dicit accipe unigenitum meum et da pro
te et ipse filius tolle me et redime te. Quasi enim hoc dicunt
qui nos ad christianam fidem vocant et trahunt. Quid et iustius
quam ut ille cui datur precium maius omni debito si debito datur
affectu dimittat omne debitum

Salutem vero reconciliacionis quam censuisti impossibilem
intelliges si diligenter humana consideres. Sicut enim homo
non potuit reconciliari nisi per hominem deum qui
mori posset per cuius iusticiam deo restitueretur quod peccatum hominis
perdiderat. Ita angeli dampnati non possunt saluari nisi per angelum
deum qui mori possit et qui per suam iusticiam deo reddat quod
aliorum peccata abstulerunt et sicut homo per alium hominem qui
non esset eiusdem generis cuius esset, quamvis eiusdem nature, non debuit
releuari, ita nullus angelus per alium angelum saluari debet quamvis
omnes sint unius nature quia non sunt eiusdem generis sicut homines.
Non enim sic sunt omnes angeli de uno angelo quemadmodum
omnes homines de uno homine. Hoc quoque remouet eorum restau-
racionem quia sicut ceciderunt nullo alio ut caderent ita nullo
adiuuante surgere debent quod eis est impossibile. Aliter non in dignita-
te qua habituri erant non possunt restitui quoniam sine alieno auxilio
per virtutem suam quam acceperant stetissent in veritate si non
peccassent. Quare si quis opinatur salvatoris nostri redemp-
cionem usque ad illos aliquando debere extendi racionabiliter convincitur
quia irracionabiliter decipitur quod non dico quasi precium mortis eius omnibus
hominibus et angelorum reualacioni

Rationabilia et quibus non quae dici possunt quae divis omnia
michi videntur et longius quos quia prosequimur solum
quod in novo vetique testamento continetur probatum intelligo
Cum enim sit probes deum sui hominem exaltare ut re-
moneat, prout quod de inter libris posuisti ut dentibus proprii
dei et de Adam tetigisti non solum iudeis sed et paganis sola
ratione satis facias et ita idem deus homo novo quidem te-
stamenti et veteris apperet sed ipsum veritate et vice e contra
ita nichil quod in illis continetur. Unum esse per difficili aliquis
si aliquid diximus quod corrigendum sit non renuo correctionem si ra-
tionabiliter invenisse existimamus deo non nobis attribuere
Deus qui est benedictus in secula Amen

It(em) [illegible] michael
It(em) [illegible] in festo michaelis
It(em) [illegible] galli
It(em) [illegible] iude
It(em) [illegible] iude
It(em) [illegible]
It(em) [illegible]
It(em) [illegible]
It(em) [illegible]
[illegible]
It(em) [illegible]
It(em) [illegible]
[illegible]
[illegible]
It(em) 3[o] [illegible]